YIL: 5 • SAYI: 45

HAZİRAN - EKİM 2022 • 20 TL

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

Mehmet Ali & Akşamsefası

Fakültede ve İsyanda: Devrimci Filozof Taner Timur
YALÇIN KÜÇÜK

Heide Deyişleri
HAYRETTİN ÖKÇESİZ

Bir İdeolojik Kadastrolama Denemesi
TAYLAN KARA

Köy Enstitülü Şampiyon Unutulmamalı!
KEMAL ATEŞ

Metin Çulhaoğlu ve Aydın Çulfaz'ın Ardından
ATTİLA AŞUT

Civan Canova ve Dökülen Ful Yaprakları
HAYDAR ALİ ALBAYRAK

Karaçaylı Bir Batur: Cüneyt Arkın
RECEP BABAYİĞİT

Arkadaş Emaneti
NECATİ GÜNGÖR

Dokunuşlar, Etkileşimler...
ÖZLEM YÜCESAN

Yalçın Küçük'ün Bütün Eserleri Basılıyor
DR. ULVİ ÖZDEMİR

Fazıl Hüsnü Dağlarca: "Türkçem Benim Ses Bayrağım"
YILMAZ ÇONGAR

Sanat Nedir, Ne Sanat Değidir?
MUSTAFA GÜNEN

Sınıfın Gerilemesinin Adı: "Yeni Ortaçağ"
ZÜBEYDE ERDOĞAN ÇELİKKIN

Faşizmin Yükselişi
AV. HAYDAR AKSOY

Kıbrıs Harekâtı Bağlamında Ukrayna Harekâtı
ADNAN ACAR

Türkiye Nerede Düşünüyor?
B. SADIK ALBAYRAK

ADANA'DAN İSTANBUL'A BÜYÜK DÖNÜŞÜMÜN YAZARI

ORHAN KEMAL

B. SADIK ALBAYRAK

"B. Sadık Albayrak bu çalışmasında, Orhan Kemal eserlerinin yazıldığı dönem Türkiye'sinin ana hatlarıyla toplumsal yapısı, ilişkileri, gelişim ve değişim süreçlerini, gerilimlerini analiz ederek edebiyatla bir bağ kuruyor. İlave olarak Orhan Kemal'in eserlerinde bu yapı, ilişkiler, gerilimler ve değişimlere hangi ölçüde nasıl ve niçin temas ettiğini gayet anlaşılır biçimde serimliyor. Orhan Kemal'in hangi eserinde hangi sosyal olguyu hangi bağlamda tartıştığına dair oldukça ayrıntılı bilgiler veriyor. Bu yönüyle çalışma, bir edebiyat okumasının yanı sıra, sosyolojik okumaya da imkân sağlıyor."

Prof. Dr. Şükrü Aslan

İSTANBUL KİTAPÇISI'NIN ŞUBELERİNDE VE İNTERNET KİTAPÇILARINDA

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

YIL: 4 • SAYI: 45
HAZİRAN - EKİM 2022
AYDA BİR YAYIMLANIR
ISSN 2619-9432

YAYIN SAHİBİ
YURDANUR ALBAYRAK

YAYIN TÜRÜ
YAYGIN SÜRELİ AYLIK GAZETE

GENEL YAYIN YÖNETMENİ VE YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ
B. SADIK ALBAYRAK

EDİTÖR:
HAYDAR ALİ ALBAYRAK

ÖYKÜ EDİTÖRÜ:
EVİN OKÇUOĞLU

İNTERNET EDİTÖRÜ:
BUKET ÖZSANAT

EGE TEMSİLCİSİ:
AHMET KALE
akale5@gmail.com

YENİ GELENLER
ALİ EŞKİ
AYSUN ADALI
B. SADIK ALBAYRAK
ELİF YILMAZ
MAHİR ARDUÇ
UBEYDULLAH GÜNEL
ULVİ ÖZDEMİR

KAPAKTAKİ KARİKATÜR:
KEMAL URGENÇ

GRAFİK TASARIM
FATİH MUTLU

YÖNETİM YERİ
DÜĞMECİLER MAH. OKUR SOK. NO: 5/2,
EYÜP / İSTANBUL
TEL: 0537 240 55 54
WEB: www.yenigelendergisi.com
E POSTA: yenigelendergisi1@gmail.com
FACEBOOK: yenigelendergisi
İNSTAGRAM: yenigelendergi

BASKI
CEYLAN MATBAA
MALTEPE MAH. DAVUTPAŞA CAD.
GÜVEN SAN. SİT. B BLOK, ZEYTİNBURNU,
İSTANBUL

ABONELİK İÇİN
YURDANUR ALBAYRAK
TEB-TÜRK EKONOMİ BANKASI
TR580003200000000037975929 HESABINA
VEYA
YURDANUR ALBAYRAK, 15719029 NO'LU
POSTA ÇEKİ HESABINA
300 TL YATIRILDIKTAN SONRA ADRES
BİLGİLERİNİN VE ÖDEME MAKBUZUNUN
KOPYASININ E-POSTA İLE İLETİLMESİ
YETERLİDİR.
YURTDIŞI ABONELİK 100 AVRO
KARŞILIĞI TL.DİR

İÇİNDEKİLER

2 • **TÜRKİYE NEREDE DÜŞÜNÜYOR?**
B. SADIK ALBAYRAK

3 • **HEİDE DEYİŞLERİ**
HAYRETTİN ÖKÇESİZ

4 • **BİR İDEOLOJİK KADASTROLAMA DENEMESİ**
TAYLAN KARA

7 • **GELİRİM**
ASIM ÖZTÜRK

8 • **FAKÜLTEDE VE İSYANDA: DEVRİMCİ FİLOZOF TANER TİMUR**
YALÇIN KÜÇÜK

13 • **SON İSTASYON**
BURHANETTİN KAYA

13 • **GEÇ GELEN**
MUSTAFA SUPHİ

14 • **KÖY ENSTİTÜLÜ ŞAMPİYON UNUTULMAMALI!..**
KEMAL ATEŞ

16 • **METİN ÇULHAOĞLU VE AYDIN ÇULFAZ'IN ARDINDAN**
ATTİLA AŞUT

18 • **CİVAN CANOVA VE DÖKÜLEN FUL YAPRAKLARI**
HAYDAR ALİ ALBAYRAK

21 • **ÜŞÜDÜ GÖKTEKİ BU NAZLI AY BİZDEN UZAKLAŞIYOR / KARDEŞLER**
MUSTAFA GÖKSOY

22 • **KARAÇAYLI BİR BATUR: CÜNEYT ARKIN**
RECEP BABAYİĞİT

25 • **EVVEL ZAMAN İÇİNDE / MERCEK / MEYDANLARDA**
VASIF TURHAN KAYACIK

26 • **ARKADAŞ EMANETİ**
NECATİ GÜNGÖR

34 • **DOKUNUŞLAR, ETKİLEŞİMLER...**
ÖZLEM YÜCESAN

38 • **YALÇIN KÜÇÜK'ÜN BÜTÜN ESERLERİ BASILIYOR**
DR. ULVİ ÖZDEMİR

41 • **CEVŞEN**
GÖNÜL TOKAYEVA

41 • **UMUDUM KAPANMAYAN ÖLÜ GÖZLERİ**
HEYBET AKDOĞAN

42 • **VADİM O KADAR YEŞİLDİ Kİ İLE GERMİNAL SANKİ BUGÜNÜN MADEN İŞÇİLERİNİ ANLATIYOR**
ASYA KAFKASYALI

45 • **FİLİSTİN DÖRTLÜKLERİ**
İBRAHİM EROĞLU

46 • **FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA: "TÜRKÇEM, BENİM SES BAYRAĞIM"**
YILMAZ ÇONGAR

51 • **GÜL'E SAYGI DURUŞU**
AHMET ÇAĞATAY BAYRAKTAR

52 • **SANAT NEDİR, NE SANAT DEĞİLDİR?**
MUSTAFA GÜNEN

56 • **SINIFIN GERİLEMESİNİN ADI "YENİ ORTAÇAĞ"**
ZÜBEYDE ERDOĞAN ÇELİKKIN

60 • **FAŞİZMİN YÜKSELİŞİ**
AV. HAYDAR AKSOY

62 • **KIBRIS HAREKÂTI BAĞLAMINDA UKRAYNA HAREKÂTI İLE İLGİLİ BİR DEĞERLENDİRME**
ADNAN ACAR

67 • **IŞIĞA KOŞMAK: UMUT ÖZKAN'DAN "GÜN YÜZÜNE DÖKÜLENLER"**
ALİ EKBER ATAŞ

68 • **OKKALI KÜFÜR**
HÜSEYİN ÖZDEMİR

70 • **İSTİKLAL'İN ÇİÇEK PASAJI'NI DÖNÜŞTÜREN İKİ KEMAHLI: HAÇİK İLE KAZIM**
SÖYLEŞİ: EMEL SEÇEN / FOTOĞRAFLAR: ADNAN BEYOĞLU

77 • **KÜRTÇE AĞLAMAK**
MEHMET ERCAN

78 • **BİR ÇUKUROVA ROMANI: ÜÇ NEFES, ÜÇ NEFER**
B. SADIK ALBAYRAK

Mehmet Ali & Akşamsefası

TÜRKİYE NEREDE DÜŞÜNÜYOR?

Merhaba! Uzun bir ayrılıktan sonra nihayet buluşuyoruz. Salgına ve çeşitli zorluklara rağmen 5 yıldır aylık yayınını sürdürdüğümüz Yeni Gelen, devalüasyon-enflasyon, daha doğrusu "büyük yoksullaştırma" darbesinden sonra bir süre çıkamadı. Bu sayıyla devam ederken, aştığımızdan daha büyük güçlüklerle mücadele edeceğimizi biliyoruz.

İnsanın varoluşuyla ve bugüne kadar yarattığı uygarlık değerleriyle çoktan hak ettiği kardeşçe hayata erişmesine engel olan sömürü düzenine ve onun insanı alçaltan kültürüne karşı yazmaya çizmeye, bu yolla düşünmeye, ütopyalarımızı yaşatmaya devam edeceğiz.

***

Özellikle düşünmeye devam edeceğiz. Kurulu düzenler savaş silahları ürettikleri kadar, belki ondan da çok, insan aklını bozmak için ideolojik silahlar üretiyorlar. Önceki sayılarımızdan birinde yayınladığımız Yalçın Hoca'nın "Köktencilik" yazısını hatırlatmak isterim. Kapitalist toplumun işleyişini anlamaya yönelik gelişen ekonomi politik bilimini, Marx'ın eleştirisiyle mükemmel bir açıklayıcılık kazanan bu bilimi insanlığın düşünme olanakları arasından nasıl çıkarttıklarını gösteriyordu. Yalçın Hoca'ya göre, "'Walras-Jevons' Karşı-Devrimi denilebilecek bu yeni kurgu ile, Smith ile Ricardo'nun kurduğu ve Marx'ın mümkün olduğu ölçüde kodifiye ettiği Ekonomi Politik, üniversitelerden kovuluyor ve geliştirmek için hiçbir artık zamanı olmayan sosyal mücadele pratisyenlerinin dışında, insan düşüncesinin bir parçası olmaktan çıkarılıyordu." Bugün üniversitelerde iktisat bilimi olarak emek sömürüsünü, sınıfları, devleti gözardı eden, mistik "marjinal fayda" kavramına dayalı bu bayağılık okutulmaktadır.

Bugün yaşadığımız "yoksullaştırma operasyonunu" iktidarın ekonomi bilmemesiyle açıklayan iktisatçıların pek düşündüklerini söyleyemiyoruz. Anlamamıza katkıda bulunanlar ise hâlâ ekonomi politiği Marx'ın geliştirdiği açıklıkla özümseyen Korkut Boratav, Bilsay Kuruç hocalarımızdır.

***

Yalçın Hocanın, bu sayıdaki yazısı Taner Timur'u ve 50'lerin Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni anlatıyor. Yirmili yaşlarda Türkiye'nin geleceğini düşünen ve değiştirmeye çalışan gençler var; "Fikir Kulübü" kurmuşlar. Düşünen insanların buluştuğu bir zaman ve mekândayız. Raslantı değil, Korkut ile Bilsay Hoca da buradalar. 60'lara geldiğimizde onlara benzeyen gençler ODTÜ'deler, ülkenin emperyalizmden, halkın sömürüden kurtuluşu için düşünüyor, tartışıyor ve eyleme geçiyorlar. 50'lerde ve 60'larda üniversiteler düşünen hocalar ve öğrencilerin buluştuğu mekânlar. Düzen henüz insan aklını bütünüyle bozacak postmodernizmi icat edememiş ve düşünenlere şiddet uygulayarak aklı durdurmaya çlışıyor; 1971 12 Mart'ından sonra hocalar ve öğrencilerin buluştuğu mekânlar hapishaneler oluyor.

Düşünen bir Türkiye'de, yani 60'lar ve 70'lerde canlı bir yayıncılık vardı. Dergiler yayınlanıyor, on binlerce okura ulaşıyordu. Yön, Ant, Türk Solu, Yürüyüş, Devrimci Yol, Sosyalist İktidar, Halkın Dostları, Edebiyat Cephesi, Sanat Emeği, adını anmadığımız onlarca dergide Türkiye, gerçeğini anlamak ve değiştirmek için düşünüyordu.

Bugün neredeyiz? İki yüzden fazla üniversite var; içlerinde 50'lerin SBF'si, 60'ların ODTÜ'sü gibi düşünenlerin olduğu bir üniversite yok. Defalarca yazdım; Yeni Gelen'i çok az kişi okuyor. Öteki dergilerin durumu da bizden farklı değil. Bir toplum politikasını, felsefesini, sanatını dergilerde tartışmıyor ve düşünmüyorsa nerede düşünüyor olabilir?

Sinema salonları boş. Gazeteler kapanmak üzere. Televizyonlar yalan seli. Muhalif tvlerde her gün düzen partilerinin veya anket şirketlerinin hep aynı adamları, ülke sorunlarının çözümünü seçimle değişecek iktidara bağlayan sığ yorumları... Buralarda da düşünen ve çözüm arayan bir ülkeye ilişkin hiçbir ipucu bulamıyoruz.

***

Yalçın Hoca, üç yıllık hapislikten sonra Silivri Zindanı'ndan çıktığında, "Hepimiz çok cahilleştik", demişti. Bu cahilleşmenin bizi de kapsamasına bozulmuştuk. Akp, bizi öyle basit meseleleri düşünmeye zorladı ki, elimizde olmadan onların düzeyine indik diye açıklamıştı. En açık tarihsel gerçekleri bile yeniden öğrenmek ve öğretmek zorunda olduğumuz bu günlerde Yalçın Hocanın ne demek istediğini daha iyi anlıyorum.

Düşünmek için gerekli kurumları yaşatmaya çalışmayan bir toplumda yaşadığımızı gördükçe Yeni Gelen'in önemini daha çok kavrıyorum. Biz burada düşünüyoruz. Bu dergiyi sürdürmek, cahilleşmeye karşı direnmek, düşünme özgürlüğümüzü korumak demek.

Gelin, Yeni Gelen'i okuyalım, okutalım, hep birlikte düşünelim.

■ B. SADIK ALBAYRAK

Mehmet Ali & Akşamsefası

HEİDE DEYİŞLERİ

■ HAYRETTİN ÖKÇESİZ

Dağa göz dağı verilmez, tevekkel.

***

O evi yakın
O insanı yakın
O kitabı yakın
O ormanı yakın
Yakın ateşi çalanı bizden
Söndürün ocakları
Donsun evren acımasızlığımızda
Salın uluyan köpekleri
Soylu düşlerinin üstüne çocukların
Durmayın dinlenmeyin
Barbarlık kolay iş değil

***

Sokağa dökmek, dökülmek ne demek? Yıllardan beri bu öcüyle korkutulduk. Yakında hiç çıkamaz olacağız. Sokakta sen yoksan başkası var demektir. Hiçkimse yoksa faşizm devre geziyordur. Sokağa çık, hava güzel. Oturma evinde. Bir görün, bir gör. Bir görsünler. Güzelsin ve cesursun!

***

Hırsız önce hukuku çalar.

***

Her şey birbirine benzediğinden benzersiz bir şey yoktur. Olsa da yoktur. Çünkü biz benzetmeden algılayamayız.

***

Zulme karşı isyan duygusunu bastırmakla başlarlar. Bunun için işlerine yarayan her şeyi kullanırlar. Öyleyse biz de bu duyguyu canlı ve güçlü tutacak her şeyle işe başlamalıyız ve zulmü yenmeliyiz.

***

Hak değirmende olur, diye bir laf vardır. Sıradan bir laf olmadığını insan tüm umudu un ufak olunca anlıyor.

***

Mührünü bul getir
Vuralım
Dursun zaman

Hükmünü ver bitir
Açalım
Akıl almaz bir çağı

Kafesini getir aç
Uçuralım
Gönül kuşunu

***

Siyasetçilere ağır eleştiri hakaret ve sövme olarak nitelendirilemez. Eleştiriyi bu tehdide maruz bırakırsanız, ülke hızla ağır bir faşizme sürüklenir. Bunu görebilecek bir mahkeme kalmamışsa, faşizm o ülkeye gelmiş demektir.

***

Gökyüzüne yıldızlar yaparım
Uzak çok uzak özlemlere ışırım

Umutsuzluğun karanlığında
Avuturum yaralı ruhları

Kendi ışığında boğulan
Göremez dizelerimi

***

Üç limanda üç kadın
Bir limanda üç kadın
Bir kadında üç liman
Şefkat şehvet hayranlık
Hepsi aşk doğurur sana
Sonunda sevgiyle sarıldığın

***

Hafife aldıklarımız zamanla ağırlaşarak öçlerini alırlar.

***

Tarımı ayağa kaldır
Ayağa kalkar ülke
İnsanı ayağa kaldır
Onur neşe dolar ülke
Atatürk'ü dirilt
dirilir tüm umutlar
Silkin sıyrıl hırsızlardan
Geleceğe güvenle bakar ülke
Bugün bir mayıs ant içtiğimiz
Başaklar doluyor bekle geleceğiz

***

Gülmek kimi güzelleştirmez ki
Hele bir de güzelsen
Yüzün güneşe döner
Dünya şaşkın dura kalır yerinde

***

Ağlarsan ölemem ki

***

Ulu bir meşe pür neşe
Balta geçmez gövdesiyle
Uğulduyor bir dağın başında
İşte böyle durmak isterdim

***

Demir soğuk kan sıcak
Alçak biri ancak
Buluşturur bunları

Pınar başında ağlar biri
Kan soğuk sıcak demir
Yaraya basılır acıyla

Ekin sapında kıraçta
Doğrulur sevgi umut
Toprak kurutur unutur

***

Hak değirmende olur, diye bir laf vardır. Sıradan bir laf olmadığını insan tüm umudu un ufak olunca anlıyor.

***

Yalan haber çağındayız.

BİR İDEOLOJİK KADASTROLAMA DENEMESİ

(EDEBİYATLA AHMAKLAŞTIRMA FELSEFEYLE ÇÖKERTME 4. CİLT ÖNSÖZ)

■ TAYLAN KARA

İslam dini yeryüzünde yaklaşık 14 yüzyıldır vardır. İslamcılık ise Soğuk Savaş döneminde sermaye sınıfı tarafından icat edilmiştir. İslam bir dindir. İslamcılık ise Batı sermaye sınıfı tarafından üretilmiş, büyütülmüş ve yakın tarihin farklı siyasal atmosferlerinde her zaman sermaye sınıfı için işlevsel olmuş bir ideolojidir.

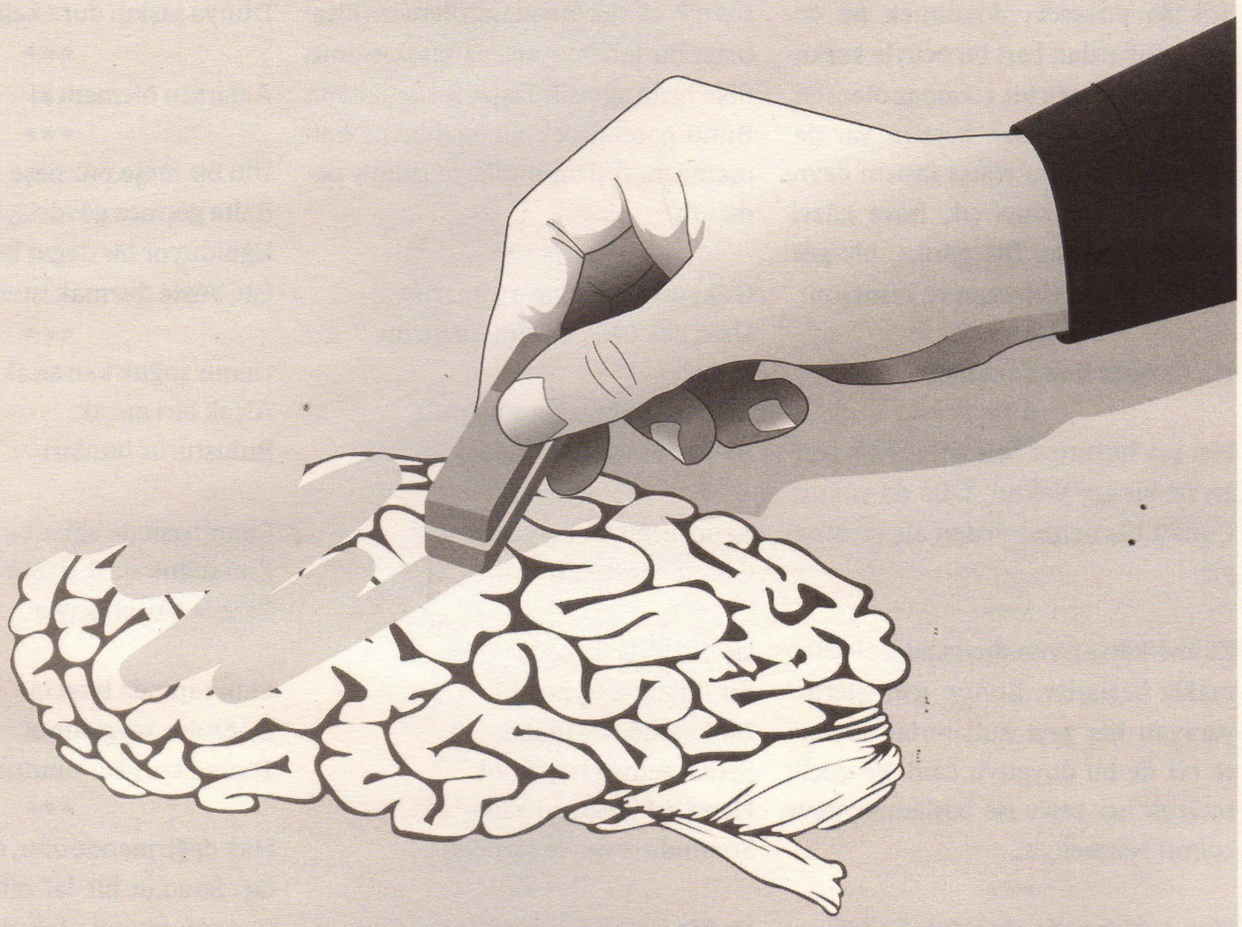

Her "bugün"ün bir "geçmiş"i vardır. Geçmişte embriyo olarak bulunan, birbirine benzeyen birçok olasılıktan biri olan bir durum, çeşitli mekanizmalardan seçilip alanında bugüne hâkim olabilir. 1950'lerde yaşayan biri zaman yolculuğuyla bugüne gelseydi siyasette ve toplumda hangi değişimleri görürdü? Bu değişimin yönü ve özellikleri nelerdir? Bu soruların yanıtları oldukça kolaydır:

- *Yaygın bir akılsızlaştırma
- *Dogmalara karşı yaygın bir eğilim
- *Aklın küçümsenmesi, akıl dışılığın büyütülmesi
- *Yaygın ve sistematik bir dinselleş(tir)me
- *Siyasette ve toplumda doğaüstü referansların merkeze konması
- *Dinin siyasallaşması

***

Düşünce dünyasında da son yüzyılda dünyadaki değişime paralel olarak çok radikal değişiklikler yaşanmıştır. Bu toplumda ise son birkaç 10 yılda bu değişimin ivmesi, hiç olmadığı kadar artmış ve hep belli bir yöne doğru yönelmiştir.

Bu dönüşüm kendiliğinden mi olmuştur? Siyaset ve felsefe bir insan etkinliği ise bu alanlarda insan ya da insan kurumlarından bağımsız bir kendiliğindenlik veya müdahale olmadan bir yönelim beklenemez.

Bu kitap serisi bu dönüşümü, dönüşümün yönelimlerini ve bazı mekanizmalarını ortaya koyma iddiasıyla yazılmıştır.

"ÇOK DAHA" SOĞUK SAVAŞ

Bütün dünya tarihinden 50 yıl arayla iki kesit alınsa şu iki yönelim açıkça görülecektir:

- Müslümanların İslam(cı)laşması
- Marxistlerin liberalleşmesi

İslam dini yeryüzünde yaklaşık 14 yüzyıldır vardır. İslamcılık ise Soğuk Savaş döneminde sermaye sınıfı tarafından icat edilmiştir.

İslam bir dindir. İslamcılık ise Batı sermaye sınıfı tarafından üretilmiş, büyütülmüş ve yakın tarihin farklı siyasal atmosferlerinde her zaman sermaye sınıfı için işlevsel olmuş bir ideolojidir.

İslam, Müslümanların dinine verilen addır. İslamcılık ise Müslümanların, yaşadığı çağla ilişkisini bozan Batı kökenli bir politikanın adıdır.

Hem Müslümanların İslam(cı)laşması ve hem de Marxistlerin liberalleşmesi sermaye sınıfının ihtiyaçlarına yönelik iki dönüşümdür. Defalarca vurgulandığı gibi bütün bu ideolojik dönüşümler ve ideolojilerin kendi içindeki dönüşümleri **tamamen "fabrika ve büro huzuru" içindir.**

Kültür alanında olup bitenleri değerlendirirken, bu yönelimler asla gözden kaçırılmamalıdır.

Sadece edebiyat ve felsefedeki değişimleri izleyerek bu yönelimlerin izini sürmek mümkündür. Bu yönelimler edebiyat, felsefe ve sosyal bilimlerde o denli belirleyicidir ki sık sık bu alanların kendilerine özgü asgari ölçütlerinin bile önüne geçmiştir.

En azından son 50 yıl için şu saptamayı rahatlıkla yapabiliriz: Sermaye sınıfının mutlak kontrolündeki kültür kurumları için, bir felsefe ya da edebiyat eseri öne çıkarılırken o felsefenin derinliği ya da o edebi eserin estetik niteliği, dikkate alınan ölçütler içinde ilk üç sırada değildir. Felsefe akımları ya da edebiyat eserleri, on yıllardır içeriklerinden çok işlevleriyle değerlendirilmektedir. Soğuk Savaş döneminin başlangıcından günümüze kadar edebiyat ve felsefe akımları entelektüel dünyaya pompalanırken ya da göz ardı edilirken kullanılan temel ölçüt, sermaye sınıfı ideolojisine göre konumudur.

Orhan Kemal'in romanları estetik niteliği düşük ya da teknik olarak kötü olduğundan değil ezilen sınıfları uyandırıyor diye sakıncalı bulunur, aşağılanır ve itibarsızlaştırılır.

Kırk ayrı kanaldan topluma pompalanan Hasan Ali Toptaş'ın romanları ise yüksek estetik niteliği ya da teknik olarak iyi olduğundan değil, içerdiği yoğun ideoloji nedeniyle yüceltilir, yabancı dillere çevrilir ve bütün kültür aygıtları ile toplumun üzerine boca edilir.

Sermaye sınıfının kontrolündeki kültür aygıtları için edebiyat eserinde estetik ya da düşüncedeki derinlik bir ölçüt olmaktan çıkmış, giderek bir dipnot haline gelmiştir.

Günümüzde öne çıkan ve dünyaya genel olarak hâkim olan edebiyat ve felsefe akımlarının oluşumunda Soğuk Savaş dönemindeki ideolojik temellerin kesin bir belirleyiciliği vardır.

Soğuk Savaş'ın bir tarafı dağılmış olsa da kazanan tarafın ideolojik konumlanışı bütün ağırlığıyla kültür alanında kendini göstermektedir. Örneğin bir Soğuk Savaş ideolojisi olan antikomünizmin gölgesi, bugün en apolitik denen sosyal bilim disiplininde bile kendini göstermektedir. Soğuk Savaş dönemindeki kültür savaşında, ne kadar ideolojik temelli yaklaşılsa da iki blok arasındaki rekabet nedeniyle öne çıkarılan eserlerin belli bir estetik niteliği olması gerekliydi. Düşmanın karşısına estetik niteliği olmayan salt kaba ideolojik içerikle çıkılamazdı. Bu açıdan rekabetin,

üretilen eserlerin niteliği üzerine belli ölçüde olumlu bir etkisi vardı. Bir bloğun ve ideolojisinin yenildiği günümüzde, artık bu zorlayıcılık ortadan kalkmıştır. Bugün Soğuk Savaş'ı kazanan taraf için meydan boştur, onu denetleyecek ve zorlayacak bir düşmanı yoktur, "ne olsa gitmektedir" artık. Soğuk Savaş döneminde ideolojik çekirdeğin üzerine örtülen edebi ölçütler veya "estetik örtüsü"ne gerek kalmamıştır. Soğuk Savaş'ın rekabeti sona erdiği için artık maçlar "tek kale" yapılmaktadır. Edebiyat ve felsefedeki ideolojik içerik ise olanca ağırlığıyla kendini göstermektedir. Soğuk Savaş'ı kaybeden bloğun yıkıntılarıyla, harap olmuş duvarlarıyla, moloz yığınıyla, kırılmış tuğlalarıyla kavga edilmektedir.

Kazanan blok, düşmanının terk edilmiş binasını tuğla tuğla yıkarken, sadece onu yıkmayı değil aynı zamanda böyle bir binanın gelecekte de bir daha asla yapılmamasını amaçlamaktadır.

Bu radikal ve net amaç, bu binadan geriye hiçbir taş, hiçbir duvar, hiçbir kolon ya da hiçbir iz kalmamasını gerektirmektedir.

Bu öyle etkili ve vahşi bir yıkım işlemidir ki dikkatli bakılmazsa geçmişte orada bir binanın olduğu bile anlaşılmamaktadır.

Kısacası Soğuk Savaş'ın ideolojik yönü çok daha şiddetli bir şekilde sürmektedir.

Soğuk Savaş bitmiştir ancak "çok daha soğuk" bir savaş sürmektedir; taraflarından birinin bunun farkında olmadığı çok daha vahşi ve son derece sinsi bir savaş...

EZBERLERİ ONARMAK

Ezber bozmak oldukça yaygın bir klişedir. Önüne gelen ezber bozmaktadır! Çoğu ezber bozucu ise, başkalarının ezberlerini bozup onların yerine kendi ezberlerini yerleştirmektedir. Ezberleriniz bozulduğunda düşünsel bağışıklığınız zayıflar ve başkalarının ezberlerine ve müdahaleye açık hale gelirsiniz. Ezberlerinizin olması bir kusur değildir.

Asıl olan ezberlerinizin olması değil, ezberlerinizin gelişmiş, sağlam ve sınanabilir olmasıdır. Erişkin bir insan, ezberleri olmadan bir gün bile yaşayamaz. Ezberi olmayan insanlar var mıdır?

Vardır: Bebekler... Bebeklerin hiçbir ön yargıları ya da ezberleri yoktur. Onlar bütün mümkünlerin kıyısındadır. Ezberler, karşımıza çıkan her şeyi tek tek düşünmeye gerek kalmadan yaşamı sürdürmeye ve gündelik yaşamda enerji tasarrufu sağlamaya yarar. Yürürken adımlarınızı tek tek düşünerek atmazsınız.

Ezberler hazır deneyim paketçikleridir. Ezberler düşünsel reflekslerdir; üzerinde düşünülmez. Düşünsel refleksler, düşüncelerin sınır koruyucularıdır; onları yok ettiğiniz ya da körelttiğinizde o düşünce korumasız kalır. Düşünsel refleksler, bir bedenin bağışıklık sistemi gibidir. Refleksleri zayıflatılmış/yok edilmiş bir düşünce, yok olmaya mahkûmdur.

Sermaye sınıfının ezberleri ve düşünsel refleksleri son derece diri ve sınıfsal çıkarlarına uygundur. Ancak sömürülenler, düşünsel reflekslerini tamamen yitirmiş ve sermaye sınıfının düşüncelerine karşı tamamen silahsızlandırılmıştır.

Bu kitap serisi ezberlerinizi bozmak için değil aksine bir kısım ezberlerinizi sağlamlaştırmak için, ön yargıları yıkmak amacıyla değil akılcı ön yargılar oluşturmak amacıyla yazılmıştır.

BUZAĞININ ÜSTÜNDEKİ İNEĞİ GÖSTERMEK

Bazı konularda, ne kadar çok kanıt gösterirseniz gösterin, ne kadar açık seçik ispat ederseniz edin, "bunlar komplo" deyip görmezden gelmek sık görülen bir tavırdır. Çünkü "komplo" diyerek apaçık olguları, onlarca kanıtı ve bu kanıtları ortaya koyanları meşru zeminden kovduğunuzda, yanıtlamak zorunda olduğunuz sorular, açıklamanız gereken olgular kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

Edebiyatla Ahmaklaştırma Felsefeyle Çökertme kitabında ele alınan bazı konularla ilgili zaman zaman "öküz altında buzağı aramak" suçlaması yapılmıştır. Oysa her biri tek tek birçok kanıtla desteklenen ve yüzlerce sayfa tartışılan bu saptamalar o kadar açıktır ki, buna "öküz altında buzağı aramak" değil olsa olsa "buzağının üstündeki ineği göstermek" denebilir.

Bu kitap serisi , "buzağının üzerindeki ineği" gösterme çabasının ürünüdür.

İDEOLOJİK KADASTROLAMA

İdeolojik sınırların sermaye lehine belirsizleştiği, egemen sınıfın ideolojisinin bütün ideolojilere rengini verdiği bu zaman diliminde yapılan bu "ideolojik kadastrolama" denemesi, toplumda özellikle sömürülen sınıflara hâkim olan düşünsel belirsizliği ve oryantasyon bozukluğunu bir nebze olsun azaltmayı amaçlamaktadır.

Sadece "bir uykudan uyanmak" değil, aynı zamanda "bir uykudan başka bir uykuya uyanmamak" için de bu ideolojik kuşatmayı fark etmek ve yarmak gerekir.

Edebiyatla Ahmaklaştırma Felsefeyle Çökertme 4. Ciltten (Bulut Yayınları 2022, İstanbul) alınmıştır.

GELİRİM

■ ASIM ÖZTÜRK

Çeşme

Karanlık günlerin ardından gelirim diyordu
Bir gece,
En yakın karşı kıyıya geçerken
Ege'nin mavi sularına atılmış karanfil gibi
Esintiden mendiller yapıp kendine
Leylak ve Nergis kokularını
Ceketinin cebine doldurarak,
Dostlardan, emekçi dostlardan
Binlerce acı ve umudu uzaklara taşıyarak
Gecenin karanlığına karışıyordu;

Körfez kokuları içinde gelirim diyordu
Dalgaların üstünde çalkalanıp duran vapura
Yeniden binerim,
Eski otobüslerin yorgun umutlarla taşıdığı
Uzak yerlerdeki grevlere katılırım
Kol kola türküler söylerim
Çadırların önündeki ateşte demlenmiş
Bir bardak çay içerim diyordu,
Yıldızlı gökyüzünün altında
Motorların çıkardığı sesle
Köpüksüz ege denizinde
Yıllar önce ayrıldığı kıyılara bakarım diyordu.

17.2.2019

FAKÜLTEDE VE İSYANDA: DEVRİMCİ FİLOZOF TANER TİMUR

■ YALÇIN KÜÇÜK

Taner Timur ile pek çok ortaklığımız vardı ve var. Haydarpaşa Lisesi'nde okumuş, oradan mezun; ben de bir yıl Haydarpaşa'lı oldum, sonra Kabataş'a geçmiştim. İkimiz de "leyli" idik, ve "meccane" değildik. Üçüncüsü, ikimiz birlikte kovulduk. Birincilikle girdiğim Üniversite/Fakülte'den, girişimden on beş gün sonra kovuldum. Taner Timur kovulduğunda üçüncü sınıftadır; isyan yapmıştık.

Bir alışkanlık oldu, hapiste ya da dışarıda, mutlak sabahları beş ya da buçukta uyanıyorum; kaçta yatarsam fark etmiyor ve uykum sanki bıçakla kesiliyor, yatakta çalışıyorum, bir buçuk saat mutlak sürüyor. Yedide spor başlıyor. Zındanda arkadaşlarım yokturlar, varlar, ancak çok geç yatar ve çok geç kalkarlar; daha önceki hapishanelerimden biliyorum, "mafya usulü" diyorum, ben öğleye kadar yalnız başımayım. 12 ya da 13, koğuş arkadaşlarımı özlerim, yemek mi kahvaltı mı, bilemem; ikisi arası masaya oturuyorlar ve ben de yanlarında, havalandırmada sporunu, sonra banyosunu, yapmış, sabah çalışmasında pek mesafe almış bir adamım. Konuşuyoruz. İçiyoruz, çayı küçük, geleneksel çay bardaklarında içmem. Hep anlatırım, köylülerimiz bu camlarla rakı içerler, Osmanlı'da da öyledir; rakımızın çok küçük ve ince camları vardı, rakı içimi pek hoştur. Çay için ben hep fincan ararım, ağızları çok ince olmalıdır, Çinlilerinki çok güzel ve Amerikalılarınki pek kalın ve kabadırlar. Anlatırım, anlatımımdan hoşlanıyorlar, yalnız köylü camlarından, Farisi "bardak" demektir, hiç vazgeçmiyorlar.

Yorgun olduğum zaman uykuya

geçiyorum, peki yorgunluk mu, bildiğim sözcük ve isimleri unutmaktır ve yatarım. Peki beş buçuklar mı, sanki beynimde bir cümbüş vardır, bütün acayip düşünceler hücum ediyorlar, her sabah ayrı bir saldırıdır ve işte o sabah, Taner Timur, geldiler. Ah şimdi nerede acaba, hayır hayır, o gece, Bahçelievler'de bir akşam geç saatte, Turhan Feyzioğlu bizim ikimizi çağırmış, 1957 yılı olabilir; Hürriyet Partisi'ne mi, Halk Partisi'ne mi katılmalı, bunu tartışmıştık. Karar verdik; sonrasında, Profesör Taner Timur, bir zamanlar en yakındık, bana, "Yalçın, hayır..." demişti ve beni de ikna ettiğini hatırlıyorum. Diyordu ki, "Turhan Hoca, karar vermiş, İnönü'nün ikinci adamı olmayı seçmiş, bizimle oyun oynadı"; Taner'in özelliğidir, herkesi ikna eder, beni de etti, anlaştık. Fakat sonra, anlaşıldı ki Feyzioğlu bizimle konuşurken samimiymiş; o gece, sadece o gece mi, biz iki öğrenciyi pek büyük adam saymıştı ve hep sayıyordu. Karar verdik. Ah sabah oluyor, kalkıp Taner'i bir bulsam, doğrudur, desem! Biz, Taner ile ben, bir tür doğru hastasıydık. Hep bulacağız ve hep söyleyeceğiz.

***

Gazeteler geldi, yoldaşlar uykudalar ve ben uyanık haldeyim; belleğim yanıltmıyorsa, *Hürriyet*'in Pazar ekinde, Taner Timur'un fotoğrafı vardı; pek büyük, "Devrimci Filozof" diyorlar, kitap fuarına "onur konuğu" seçmişler. Demek ülkemizde garip işler de oluyor ve ben, "bihakkın" diyorum; fotoğrafında, Taner'i daha gençleşmiş buldum ve çok hakkıdır.

***

Taner Timur ile pek çok ortaklığımız vardı ve var. Haydarpaşa Lisesi'nde okumuş, oradan mezun; ben de bir yıl Haydarpaşa'lı oldum, sonra Kabataş'a geçmiştim. İkimiz de "leyli" idik, ve "meccane" değildik. Üçüncüsü, ikimiz birlikte kovulduk. Birincilikle girdiğim Üniversite/Fakülte'den, girişimden on beş gün sonra kovuldum. Taner Timur kovulduğunda üçüncü sınıftadır; isyan yapmıştık. Aslında biz ne yaptığımızı bilmiyorduk, yaptığımıza "isyan" dediler.

***

Çıktım, buluştuk, çok daha dinamik ve politikti ve çok umutlu gördüm. Serim, Temren, konuk gelmiş kızları Elif, Cihangir'de, Boğaz'a tepeden ve yakından bakan evlerinde, yemek yedik ve konuştuk. Taner, kıyıda evden görünen büyükçe bir ilkokula işaret etti, "bu ilkokulu seviyorum. Öğretmeni Atatürkçü, sabahları çok güzel törenler yaptırıyor" diyordu. Demek, kaldığımız yerdeyiz.

***

Kitabı önümde, aktarıyorum: "Yalçın Küçük, Fakülte'ye o yıl girmişti, giriş sınavlarını birincilikle kazanmıştı. Bunun dışında zekâsı ve hırsıyla hemen dikkati çeken bir kişiliği vardı. Üstelik Fakülte'ye siyasi konularda benden çok daha hazırlıklı olarak girmişti. Çok çabuk arkadaş olduk."[1] Hayır, her zaman söylerim, çok güzel Fakülte idi, hocalarımız mı, ben büyük bilim adamı olmalarını hiç aramam; güzel ders veriyorlar mı, öğrencilerini seviyorlar mı, kişilikleri örnek mi, ve bizim hocalarımız eşsizdiler, ancak beni affetsinler, beni yoldaş öğrenciler yetiştirdiler. Beni Taner yetiştirdi, Cemal Süreya yetiştirdi; Ece Ayhan, Ergin Günçe, ben yoldaş öğrencilerin öğrencisi oldum. Üniversite'ye gelmeden mahallede, üniversitede, kantinde, olduysam, oldum. Pek de inanmıyorum, inansam bu kadar çalışır mıyım, ama, öyle diyorlar.

Taner mi, bir meloman idi, müzik tutkunu, ben de meloman oldum. Kantinde çay ocağı vardı, bir de eski radyo; TRT'nin klasik müzik saatinde, Taner başında ve ben yanındaydım. Ve çok tuhaf, bir opera düşkünüyüm. Başkaları sevmezler ve küçümserler, ben hâlâ, üzülmek istediğimde *La Traviata* dinliyorum.

***

Öyle bir gündü, içkiden dönmüştük, arkadaşlarımız haber verdiler, sütunlu salonun kenarında bir telefon vardı; Turhan Feyzioğlu, bizi, aramış ve acele ikimizi çağırmış, bir heyecan dalgası esiyordu. Turhan Bey o tarihte de büyük isimdi. Bugün Metin Feyzioğlu'nun babası/dedesi olarak biliyoruz. 17 no'lu otobüse bindik, Bahçelievler'e ulaştık. Çok güzel bir yerdi; Feyzioğlu'nun villası çok daha güzeldi.

Bizi şunun için çağırmıştı, karar vermek istiyordu, Hürriyet Partisi'ne mi, Halk Partisi'ne girmeliydi ve uzun uzun tartıştık. Taner, Hürriyet Partisi'ni öneriyordu ve ama ben Hürriyet Partisi'ni sevmekle birlikte ciddi bulmuyordum. Konuşuyorduk, öyle anlaşılıyor, içki etkisini göstermeye başlamıştı, Turhan Bey, "dışarı çıkalım" diyordu; demek arada bir uyuyordum.

***

Ah, doğruyu söylemek istiyorum ya, zindandayken, bunu yazdım. Taner'in kitabında da var, ne hoş, zindanda bir ara koğuş arkadaşım Coşkun Muslu, şimdi asistan ve doktorasını yapıyor, çok şaşırmış, "birbirinizden habersiz," yıllar ve on yıllar geçmiş, anlatımlarınız tamamen aynı diyor; demek iyi bir akademisyen olacak, seviniyorum.

Devrimci Filozof, şöyle başlıyor, "Hiç unutmuyorum, bir akşam Yalçın

Yalçın Küçük'ün elyazısı ile
Fikir Kulüpleri toplantı tutanağı

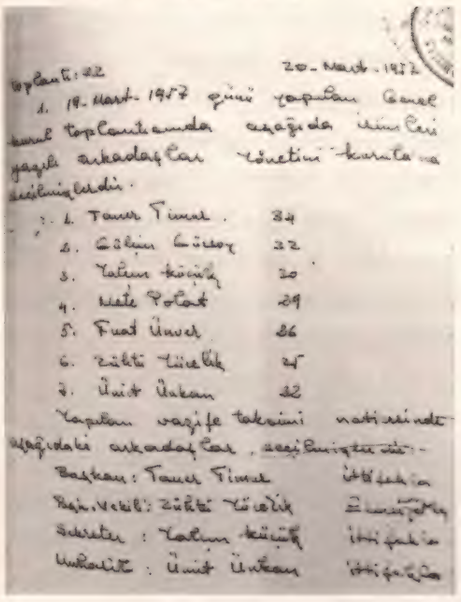

Küçük'le Turhan Feyzioğlu'nun evine gitmiştik," güzel, *Forum*'cular o zamanın en büyük aydınları, ne yapsınlar, Taner ile bunu hep konuşuyorduk. En parlak aydınımızın bize danışmasını ise hiç de yadırgamamıştık, ama sonra, Turhan Bey, bizim güvenimizi yitirmişti ve Taner'den aktarıyorum, "Eski dekanımız öyle bir hava yarattı ki, sanki eşit düzeyde şahsiyetlerdik, bize öyle sorular soruyor da sanki ortak kararlar alınacaktı," Taner'in anlatımı da doğrudur. Çok güzel bir Ankara gecesiydi. Turhan Bey çok sıcak bir insandı. Ağaçlar arasında dolaşıyorduk. Hep koluma giriyordu, heyecanlı konuşuyordu. Vakit ilerliyor, hava serinliyordu; içki etkisini yitiriyordu. O geceyi hiç unutmuyorum. Çok entelektüeldik. Önemli bir memleket meselesini konuştuk. Ve pek çocuktuk.

Bize, pek samimi konuşmuştu ve bizimle konuşmasını çok isabetli buluyorum. Çünkü biz, bilgin olmak isteyen devrim fidanlarıydık. Turhan Hoca, bunu, bilecek durumdadır. Ve biz buradayız.

***

Taner, öğrenciyken de filozof halliydi. Hiç şaşırmadım. Çok konuşurduk ve kendimize karşı da dürüst olmaya çalışırdık. Bazen ileri gittiğimiz izlenimine kapılırdık. Kendimize kendimizi savunurduk ve dedikodu değil, "sosyoloji" yaptığımıza karar verirdik. Yazmak istedim, bitiriyorum. Filozof Taner, Aydın Yalçın'ı çok beğenirdi; Aydın Bey soğukkanlı, Anglo-Sakson havalıydı. İktisat hocasıydı, ama, daha çok sosyolojiye meylediyordu. Kızılay'ın merkezinde, Saraçoğlu Mahallesi'nde, lojmanda oturuyordu. Eşi Nilüfer çok ünlü gazeteciydi, akşamları evine giderdik; Nilüfer pek meşguldü ve çok zaman evde olmazdı, geceler bizimdir.

***

Herhalde henüz 27 Mayıs olmamıştı. Hüsamettin Cindoruk, Hürriyet Partisi'nde Ankara İl Başkanı'ydı ve Taner'in kitabında, Şadi Cindoruk, Ertuğrul Baydar ve Taner Timur, üç sınıf arkadaşı, bir fotoğrafları var, 1957 mart tarihlidir. Şadi ile Hüsam kardeştiler ve tanışıyorduk. Ve Parti'nin İl Başkanlığı'nın toplantı salonu büyüktü, Tuna Caddesi'nde, fırsatı kaçırmıyor ve imkânları kullanıyorduk, seminerler düzenliyorduk. Aydın Yalçın'dan "sosyalizm" anlatmasını istemiş ve düzenlemiştik. Seminerleri ben yönetirdim, anlattıklarını çok zayıf bulduğumu hatırlıyorum.

***

Taner, Fakülte'deyken ailesinden çok az söz ederdi. Kitapta bilgiler buluyoruz, babası Mustafa Bey, ilkokul öğretmeni, ancak Fransızca öğretecek kadar Fransızca biliyor ve hep Fransız edebiyatı ve felsefesi okuyor. Çok laik, benim babam da çok laikti; koğuş arkadaşım Fatih Hoca, Profesör Hilmioğlu, bana, ikide bir, "senin kadar laik bir kimse görmedim" derdi; bunu çok önemli buluyordu. Ayrıca Fransız egemenliği altında yaşıyorduk ve ben dünyaya Fransız olarak gelmiştim. Sömürgede yaşayanlar sömürücüye özenirler; her sömürge çocuğu misli, evde bazı sözcükler Fransızca idi ve bir de çok formel davranıyorum. Herhalde özentidir.

***

Aydın Yalçın, Milli Birlik Komitesi'nin danışmanı olmuştu ve Komite Aydın Bey'i, İş Bankası yönetim kuruluna getirmişti; yüksek maaşı, güzel bir odası ve makam şoförü vardı. Taner ile boş durmadık, telefon ettik, Ulus'ta, İş Bankası'nda, Aydın Bey ile buluştuk. Demek boş durmayı sevmiyorduk, Komite'nin ne yaptığını ve nereye gideceğini merak ediyor ve sorun yapıyorduk. Taner, Aydın Bey'e nerede ise hayrandı; varsa, hayranlığının, o gün ve orada sona erdiğini söyleyebiliyorum. Biz ikimiz, Aydın Bey'i ve üzerinden, Milli Birlik Komitesi'ni, Türkçe ezan ve ibadete zorladık. Hayır, Aydın Yalçın, bize hiç umut vermedi ve politik yaşam açılınca da sağa kaydı; sosyalizm düşmanı olduğunu biliyoruz. Biz ikimiz ise, Komite'ye çok şaşırdık, çok büyük hayal kırıklığı yaşadık. Sol'u daha çok aramaya ve daha doğrusu, kurmaya, başlıyorduk. Her ikimiz de çok laik babaların çocuklarıydık ve dilimizi çok seviyorduk. Yabancı dilde ibadeti hiç kabul etmedik ve hâlâ aynı durak-tayız.

***

Kitabı düzenleyen Faruk Şüyün, bir sorusuna, "üçüncü seneniz üniversitelerde eylemlerin başladığı yıllara denk geliyor" diyerek başlıyor ve çok dikkat çekici, Faruk Bey, ara başlığı da, "her an fırtına kopabilirdi..." olarak koymuş ki, pek isabetlidir. Taner'in cevabı ise şudur: "Evet.

1956-1957 ders yılı üniversite öğrenciliğimin en hareketli yılı oldu." Katılıyorum, 1956 yılını, İsmet Paşa'nın Demokrat Parti, başka deyişle, Bayar-Menderes kuyrukçuluğundan koptuğu yıl olarak da formüle edebiliriz.[2] Eylemin ve zamanın yoğunlaştığı bir yıldır.

***

Fikir Kulübü de, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde kurulmuştu. 27 Mayıs'tan önce ben başkan olmuştum. Başka fakültelerde de kurmak istedik, mümkün olamamıştı. Ve Devrim'den sonra, Devrimci Filozof Hocam "darbe" diyor, bu noktada ayrılıyoruz,[3] bu kulüpler çoğaldı, "federasyon" oldu, başlarına "Sosyalist" tarifini de koydular. Sonra, "mdd" havasında, D. Perinçek ve E. Kürkçü el ele verip, "sosyalist" tarifini attılar; Perinçek hep sosyalizm karşıtı oldu ve Kürkçü, hapislik yıllarının sonlarına doğru, "Sosyalist Kurtuluş" diyordu, "Devrimci Gençlik" ya da "Dev-Genç" Dernekleri'ne dönüştürdüler. Buradan, "thkp-c" çıkmıştı, başında Mahir Çayan'ı biliyoruz, Siyasal'dandır. İşte, 1957 yılında, bu Fikir Kulübü'nün başında Devrimci Filozof Taner Timur bulunuyordu.

***

Taner, başkanlık tutanağını elde etmiş ve kitabında yayınlamıştır.

Ben de buraya aktarıyorum; bir ekleme yapıyorum, tutanak, benim el yazımladır. Temren'e de gösterdim, kuşkumuz yoktur.[4] Filozof, "Fikir Kulübü" başkanı ve ben ise sekreterim; kayıt işlerinin bana ait olması normaldir. O halde, bir peryodizasyon peşindeyiz. Ve hep izindeyiz.

***

Taner'den aktarma bitmiyor, yüzüne, Temren de söylemişti, güzel bir kitap okuyoruz. "Yalçın'la siyaset dışında Fakülte'deki öğretim sistemi hakkında konuşur, sınıf birinciliği, derece tutturmak gibi şeylerin manasızlığı hakkında anlaşırdık," bunu, bu güzel kitapta okuyoruz. Filozof Hocam, teoride kabul ettiğim bu anlaşmamıza pratikte uymadığımı yazıyor, "ne var ki Yalçın'ın teoride benimsediği bu görüşü pratikte uygulamasına imkân yoktu" demektedir. "O mutlaka en önde olacak, birinciliği kimseye bırakmayacaktı," bunu da ekliyor ve "birinci girdi ve birinci çıktı," böyle bitiriyor. Kabul etmiyorum.

Mahalli İdareler Maliyesi de okurduk, esnaflar kapı önüne koydukları tabureye kaç kuruş harç ödeyecekler, köpeklerin tasmalarından ne alacağız, hepsi böyle, ezberleyeceğiz. Böyle bir dersten, on üzerinden on almak, utanç vericidir. Ama ben alıyordum. Ancak benim bunları ezberlemeye hiç vaktim yoktu; Fikir Kulübü, Ankara Üniversitesi Talebe Birliği Başkanı'ydım, bu sıfatla çok önemli işlerim vardı. Kurtuluş Savaşı'mızın her kahramanının ölüm gününü bilir, hayatını çalışır, o gün bir taksi tutar, yanıma bazı gazetecileri alır, mezar başında nutuklar atardım, çoktular. Sonra, Menderes, bugünkü iktidara pek benziyordu, Türkiye Milli Talebe Federasyonu'nu kontrolüne almak istedi, vermedik. Nerede ise iki yıl süren bir mücadeledir. Cağaloğlu'nda, bu mücadelenin başındaydım; sınav vakti, İstanbul'da oluyordum. Çalışamazdım ve imkânsızdır.

***

Ve benim hocalarım, öyle bir hale gelmişti, benim bir soruyu bilmeyeceğimi, çalışmayacağımı düşünemiyorlardı. Notumu hep verdiler, hiç not esirgemediler.

Ve beni asistan almadılar. Siyasal'da asistanlık sınavlarını kazandım, bütün engelleri aştım, ama asistan atamadılar. Haydarpaşa'nın pencereleri kadar büyük gördüler. Aldıkları en son asistan, Taner Timur'dur. Akademisyen olmaya layıktır, demek istiyorum. Ve Korkut Boratav ile Bilsay Kuruç'tan başkasını bilmiyorum. Belki vardır, ama hiç duymadım; korktular ve bilim yapacaklara kapıları kapattılar. Siyasal Bilgiler, bilgi edinip üretmeye ve siyasa'ya bakışa kapanmaya, benimle başladılar.

Sonra pek çok kez üniversitelere, "kariyere," girebildim. Fakat hep pencereden gir-

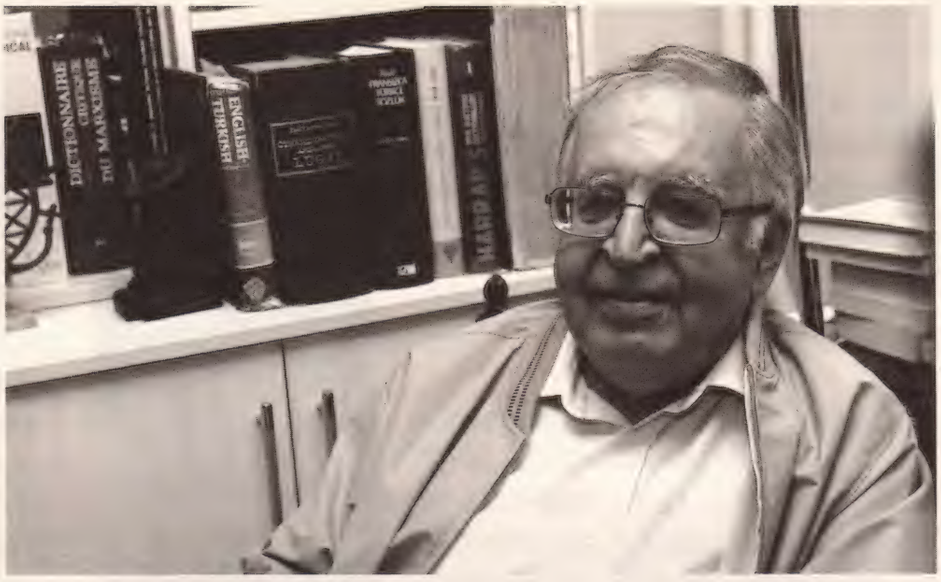

dim ve hep kapılardan kovdular. Üniversitelerde öğretim üyesi olduğum her gün, kovulduğumu yazan bir sarı zarf bekledim. Ve bekledim gelmedi, demedim. Er veya geç getirdiler.

***

Taner Hocam'a, *Sırlar* kitabımı verirken imzalamışım, kitapta, ne yazdığım yazılıdır. Şudur: "Ben eski çocuk, çocuk kalmak çok güzel!" Herhalde yaşadıklarımdır, hep çocuk kalıyorum. Başka türlü yaşayabileceğimi düşünmüyorum.

***

Ben girdiğimde, hava çok fırtınalıydı; genç dekan Feyzioğlu, öğrencilerine "nabza göre şerbet vermeyin" demişti, gökte yoğun bulutlar vardı. Bir de usül, fakülte törenle açılıyordu, Dekan ve birinci giren öğrenci konuşuyorlardı, Feyzioğlu ve ben konuştuk. Ne dedim hatırlamıyorum, hocalarım müthiş sevindiler. Turhan Feyzioğlu, bana, "ismiyle müsemma" demişti; Yavuz Abadan heyecandan yerinde duramıyordu, sadece bunları hatırlıyorum. Ve çok geçmedi, dekanımızı, bir küçük memur gibi, görevinden aldılar. Onurumuza saldırdılar.

Taner Hocam'dan aktarıyorum: "Pazartesi, karar resmi olarak açıklanınca biz de eylemlere başladık. Gece Fakülte'de ışıkları söndürme operasyonu, yanlış hatırlamıyorum, zaten başlamıştı. Pazartesi dersler boykot edildi. Biz de Yalçın Küçük'le beraber Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a hitaben, kararı onaylamadığımızı ve dekanımızın göreve dönmesini istediğimizi söyleyen" bir yazı gönderdik. Hocam, "imzalı dilekçeyi bir zarfa koyup Çankaya'ya postaladık," diyor ki, doğrudur.

İki küçük nokta ekleyebiliyorum. Taner'in de tespit ettiği üzere, imza talepleri beklentimizi çok aştı. Kâğıt sıkıntısı çektik, kıtlık nedeniyle helva kâğıtları dahi kullandık. Celal Bey, yağlı kâğıtlarımıza çok kızmışlar ve makama yakıştıramamışlar. İkincisi, Kızılay posta- neleri almadılar, gezdik, Ulus'ta, bugünkü söyleyişle, "cumhuriyetçi" bir memur bulduk, postaladık.

Bizde kıdem vardı, Taner benden büyüktü, ilk imza Hocam'ın oldu ve sonra ben imzaladım. Büyük sınıftan kız öğrencilerimiz siyah elbiseler giyinmişlerdi, çok güzeldiler. Sütunlu salonda sıralandılar.

Filozof Hocam'dan aktarıyorum: "Ertesi gün bütün gazeteler Siyasal'daki eylemlerden bahsediyorlardı. O zamana kadar dar bir çevreye hitap eden *Forum* yazarları, başta Turhan Feyzioğlu olmak üzere, birer ulusal kahraman haline gelmişlerdi." Tabii bizler de kahraman olduk. Çünkü kovulduk.

***

Yepyeni bir dönem başlıyordu. Hüsam, hem çok iyi bir hukukçu, hatip ve particiydi. Ben henüz liseliydim; genç demokratların genel başkanıydı, "demokrat olmayan Demokrat Parti'den istifa ediyorum" demiş ve bir telgraf göndermişti, çok beğendiğimi hiç unutmuyorum. Ankara'nın bütün köylerini geziyordu ve bana söyleyen Cindoruk'tur; köylü, "talebe neden isyan etti," bunu soruyordu. Biz isyan etmiştik ve bunu köylü halkımızdan öğrendik.

Dokuz öğrenciyi kovdular.

***

Devrimler çok başkadır, yiğitlik sıraları ve dereceleri değişmektedir. Devrimlerde, çok zaman korkaklar kahraman ve kahramanlar bazen korkak oluyorlar. Bilemeyiz.

Şimdi sadece iki kişi birbirimizi biliyoruz. Aramızda, kahramanlıklarını unutanlar çokturlar.

Devrimci Filozof Hocam ile ben, kovulduğumuzdan haberliyiz. Hegelyen tarifle, *for ourselves*, kendimiz için, kovulmadır.

Bu yazı Yalçın Küçük'ün Çıkış 1 (Tekin Yayınevi, 2015, İstanbul) kitabından alınmıştır.

---

[1] *Bugünden Geçmişe, Geçmişten Geleceğe Taner Timur*, Tüyap, 2013.

[2] Bu çalışmada (Çıkış 1), başka bir yerde var, aynı yılda, İsmet Paşa'yı Pembe Köşk'te, evinde ziyaretle, "Paşam, seni kurtarmaya geldim" demiştim. Güzel, yaparken çocukluk olduğunu bilmiyorum, ama, yıllar geçtikçe çocukluklarımdan pek çok hoşlanıyorum.

[3] Editörün tercihi olabilir ve öyle olmasını diliyorum.

[4] Şimdi yazım çok daha kötüdür, çok zaman okuyamıyorum. Üniversitelerde sınav kâğıtlarını hep kendim okuyordum, Gazi'de beş yüz kişi oluyorlardı, hep not yazıyordum, yazım böylece bozuldu ve tabii başka nedenleri de olmalıdır.

SON İSTASYON

■ BURHANETTİN KAYA

İlk istasyon, ne ilk ne son
Yumuk gözlerle doğar umut
Kabarır düş denizi

Sonraki istasyon, ne ilk ne son
Hafiflemiş bir sevinci boyar
Gecenin solgun karası

Sonraki istasyon, ne ilk ne son
Kendini içer sur dibinde ömür
Kuru bir yaprağın hüznü

Sonraki istasyon, ne ilk ne son
Döker renklerini kelebekler
Su sesiyle çıldırır toprak

Sonraki istasyon, hem ilk hem son...
Yerkabuğunun hemen altında karışmak hayata
Tohuma can vermek ve uzanmak rüzgâra

Sonraki istasyon...
Son istasyon...
Son...

GEÇ GELEN

■ MUSTAFA SUPHİ

Merhaba lirik aşkım
Ağrılarımın adı, tutkumun adresi
Kasığımdaki sancım, merhaba

Hangi toynak izleri sürdün de geldin
Tırnakladığın yüzümde geç kalmışlığın kızılı
Yorgunuz ikimiz de

geç oldu

Suyun şölenine eğilen dal
Menzili ağırdan alan kuşlar
Yolundan çıkmış kervanın kılavuzu
Ömrün cennetine bir daha inanmadı

Mehmet Ali & Akşamsefası

KÖY ENSTİTÜLÜ ŞAMPİYON UNUTULMAMALI!..

■ KEMAL ATEŞ

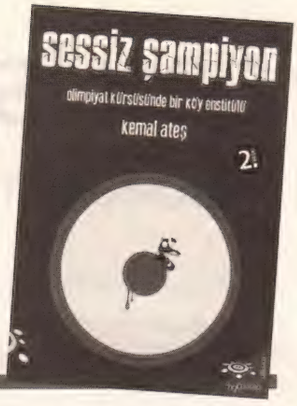

Ahmet Bilek köy çocuklarına modern güreşi öğretiyor. Neden içlerinden bir ikisi ileride öğretmenleri gibi olimpiyat şampiyonu olmasın. Bir hayaliniz de bu olsun çocuklar, diyor öğretmen Ahmet Bilek. Köy enstitüleri bunu da başarmış, bir olimpiyat şampiyonunu öğretmen olarak köylere göndermiş. Bu fotoğraf bu gün gençlere veremediğimiz bir ülkünün fotoğrafı.

Her yıl nisan ayında köy enstitüleriyle ilgili ne çok yazı okuruz ve ne çok da belgesel izleriz.

Köy enstitülerinden yetişen ünlülerden söz edilir, en başlarda Mahmut Makal, Fakir Baykurt, Talip Apaydın derken uzun bir liste çıkar karşımıza. Konuyla az buçuk ilgisi olanlar ezbere bilirler bu isimleri, saygıyla hatırlarlar... Bir de karşı olanlar var enstitülere... Onlar işte bu isimlere bakarak, burayı hep solcu yetiştirmiş kurumlar olarak görürler. Hayır, bu kurumların sağcı-solcu yetiştirmek gibi bir derdi yoktu. O birkaç yazar adlarını duyurdukları için hep sol eğilimli öğretmenler yetiştirdikleri sanılır. Oysa enstitülerden yetişip de sağ partilere yönelmiş olanlar da çoktu.

Bu yazımda anlatmak istediğim başka bir şey var...

Köy enstitülerinden yetişenler konusuna biraz daha farklı bakacağım. Ezberlediklerimizin, bildiklerimizin dışında bir liste sunacağım size. Çağdaş toplumlarda spor da sanat kadar önemli değil mi? Buna bir itirazımız var mı? Sanmıyorum... Köy enstitülerinden yetişenler denince, neden yazarlarla başlıyoruz önce, sporcularla başlayamaz mıyız? Buralardan yetişen sporcuları da anımsamak gerekmez mi? Spor da sanat kadar önemli olduğuna göre, bu kurumlardan yetişen sporcular da anılmalı.

Köy enstitülerinden yetişen şöhretler denince ben bu kez edebiyatı değil, sporu başa alarak şöyle sıralayacağım:

Ahmet Bilek, Raif Akbulut, Ahmet Kozak, Mahmut Makal, Fakir Baykurt, Talip Apaydın, Mehmet Başaran, Dursun Akçam, Osman şahin...

Sporu da sanat kadar önemli görüyorsak köy enstitülerinden yetişen şöhretlerin adları böyle de sıralanabilir.

İlk üç arasında yer alan, yadırgadığınızı tahmin ettiğim isimleri kısaca anlatayım. Bu üç güreşçi defalarca Türkiye şampiyonu oldular, kaç kez ulusal takım mayosunu giydiler. Bunlardan ikisi (Raif Akbulut, Ahmet Bilek) olimpiyatlara katıldı ve biri (Ahmet Bilek) olimpiyat şampiyonu oldu.

Bunlar görmezden gelinecek başarılar mı? Ama hep görmezden gelindiler...

KÖY ENSTİTÜLERİNDE GÜREŞ

Köy enstitüleri denince olimpiyat şampiyonu olmuş bir sporcu nasıl unutulur? Bırakın şampiyon olmayı, olimpik olmak bile yeter hatırlamamız için. Köy enstitülü şampiyon Ahmet Bilek'in en sevdiğim fotoğrafını paylaşacağım sizlerle... Bir köy okulunun önü... Etraf kupkuru, kıraç bir köy belli ki... Eskişehir'in köylerinden biri... Muttalip ya da Haruniye köyü... 1950'li yıllarda bu iki köyde görev yaptı şampiyonumuz. Çocuk-

Mehmet Ali & Akşamsefası

ların evlerinden getirdikleri küçük minderleri yan yana koyarak, bir güreş minderi yapmış. Çocuklar soyunmuşlar, eşleşmişler, öğretmenlerinin gösterdiği güreş oyunlarını uyguluyorlar. Ahmet Bilek köy çocuklarına modern güreşi öğretiyor. Neden içlerinden bir ikisi ileride öğretmenleri gibi olimpiyat şampiyonu olmasın. Bir hayaliniz de bu olsun çocuklar, diyor öğretmen Ahmet Bilek. Köy enstitüleri bunu da başarmış, bir olimpiyat şampiyonunu öğretmen olarak köylere göndermiş.

Bu fotoğraf bu gün gençlere veremediğimiz bir ülkünün fotoğrafı. "Gençler Anadolu'ya!" sloganı Kurtuluş Savaşı yıllarında başladı, epey devam etti, köy enstitüleriyle yeni bir ivme kazandı.

Köylere, kasabalara bir şeyler vermek Kurtuluş Savaşı yıllarından gelen bir ülküydü. Köy enstitüleriyle birlikte yeniden canlandı bu ülkü.

Ahmet Bilek güreşe, 1947 yılında girdiği Kızılçullu Köy Enstitüsünde başladı. Amerikalılardan kalan güzel bir spor salonu vardı bu okulun. İlk güreş derslerini bu okulda İsmail Pehlivan adında birinden aldı. Sınıf takımında, okul takımında gösterdiği başarıların ardından beden eğitimi öğretmeni Basri Gürkan'ın ilgisiyle İzmir Demirspor'a girdi. Daha öğrenciyken kazandığı Türkiye dereceleriyle adını duyurdu, ulusal takıma seçildi.

Ahmet Bilek'in başarı öyküsünü araştırırken, şu soru vardı kafamda: Onun başarısı bir tesadüf müydü?

Hayır, değildi... 1946 yılında Hasan Ali Yücel Meclis'te bakan olarak yaptığı konuşmasında, köy enstitülerinde güreşe dikkati çeker. 1948 yılında enstitüler arası spor karşılaşmalarının açış konuşmasında Genel Müdür Mehmet Arkan, bu okullardan güreşte büyük şampiyonlar yetişeceği müştusunu verir. 29 Ağustos 1948 günü Kızılçullu'yu ziyaret eden Yaşar Doğu ve öteki şampiyonlar, izledikleri güreşlerden sonra, birkaç yıl içinde en az dört beş enstitülü gencin ulusal takım mayosunu giyeceğini söyler.

NEŞE YARATAN VARLIK

Bu gün beden eğitimi ders programları hazırlanırken köy enstitülerinin müfredatı mutlaka incelenmeli.

Bu okullarda dersler bir gün sabah jimnastiği, bir gün halk oyunlarıyla başlıyordu. Boş zamanlar sporla değerlendirilirdi. Beden eğitimi derslerinin amaçları şöyle anlatılır:

1. Gözü pek, çevik, tabiat zorluklarını yenebilecek gençler (öğretmenler) yetiştirmek...
2. Köy topluluklarında neşe yaratan bir varlık haline gelmelerine dikkat edilecektir.
3. "Türk gibi kuvvetli" sözüne layık, vücut yapısı sağlam, kuvvetli ve dayanıklı gençler yetiştirmek amacı güdülür.
4. Sporun "besin kadar" faydalı olduğu inancı öğrencilere telkin edilmeli...

Koca Yusuf gibi pehlivanları tanıdıktan sonra Batılıların dile getirdiği "Türk gibi kuvvetli" sözünün yer aldığı sanırım tek müfredat programıdır köy enstitüleri programı. "Yerli ve milli" başka nasıl olunur?

Ahmet Bilek, köyündeki çayırlarda açmadan solan bir çiçek gibi yok olup gidecekken, köy enstitüleri sayesinde dünya minderlerinde kendini gösterdi, olimpiyat kürsülerinde en yüksek basamağa çıktı, şampiyon oldu.

Ahmet Bilek'in başarı öyküsünü araştırırken Türkiye'de pek çok yere gittim, bununla yetinmedim, İtalya'da, Almanya'da şampiyonumuzun izlerini sürdüm. Onu 38 yaşında ölüme götüren trajedisini araştırdım.

Almanya'nın Köllerbach kasabasında bu gün yediden yetmişe herkes Ahmet Bilek'i tanır.

Ya Türkiye'de, ilinde, ilçesinde, hatta köyünde kaç kişi hatırlar onu?

Buralarda adının verildiği bir sokak, bir meydan, bir tesis hatırlayan var mı?

Köy enstitüleri denince olimpiyat şampiyonu olmuş bir sporcu nasıl unutulur? Bırakın şampiyon olmayı, olimpik olmak bile yeter hatırlamamız için. Köy enstitülü şampiyon Ahmet Bilek'in en sevdiğim fotoğrafını paylaşacağım sizlerle...

Mehmet Ali & Akşamsefası

METİN ÇULHAOĞLU VE AYDIN ÇULFAZ'IN ARDINDAN

■ **ATTİLA AŞUT**

METİN ÇULHAOĞLU, *zor zamanlarda sosyalizmde ısrar etmenin seçkin örneklerindendi. Siyasal yaşamının en belirleyici özellikleri; süreklilik, tutarlılık ve üretkenlikti. Parti şovenizmi ve fetişizmi yapmadan örgütlülüğü savundu. Kuramsal derinliğinin yanında bu kararlı duruşuyla da çok özel ve saygın bir yere sahipti.*

AYDIN ÇULFAZ, *TKP'li ağabeyi Cavlı Çulfaz gibi "Mülkiyeli" idi. DEV-GENÇ ve SBF Fikir Kulübü üyesiydi. 1971 darbesinde cezası ilk kesilen siyasal mahkûmlardandı. 13 Mart 1971 gecesi liseli bir arkadaşıyla arabaların üzerine "Faşizme Hayır" etiketi yapıştırdığı için tutuklanıp sekiz ay hapis cezasına çarptırılmış, bu yüzden Mamak ve Kaman cezaevlerinde yatmıştı.*

Günler yine ölüm haberleriyle geliyor...

Türkiye sosyalist hareketi, en önemli düşünürlerinden birini, **Metin Çulhaoğlu**'nu yitirdi.

Onu, 1960'ların **Türkiye İşçi Partisi**'nden beri tanıyordum. **TİP**'ten sonra da aynı geleneğin devamı sayılabilecek kimi siyasal oluşumlarda birlikte yer almıştık. Sosyalist harekette daha çok yazar ve kuramcı yönüyle öne çıkmıştı. Marksizmi derinlemesine özümsemiş bir kalemdi. Zihni açık, kafası berraktı. Kuramsal makalelerinde bile anlaşılır olmaya özen gösterirdi. Yazılarıyla genç kuşakların bilincini aydınlattı; kitapları ve çevirileriyle sosyalist literatüre katkıda bulundu. Beklenmedik ölümü, Türkiye solunu yasa boğdu...

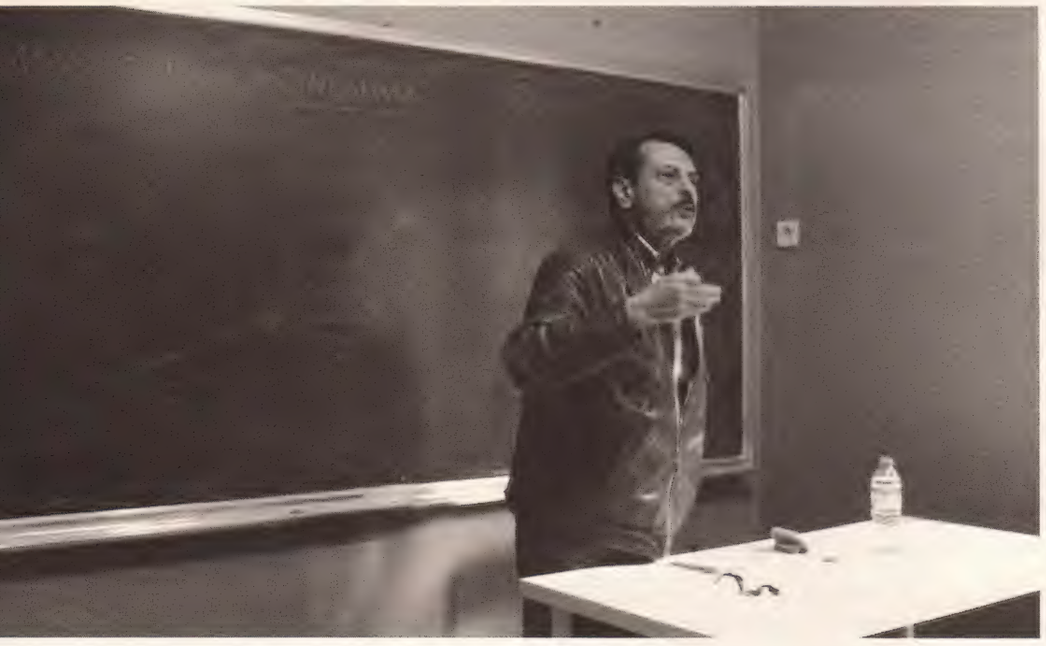

Metin Çulhaoğlu, zor zamanlarda sosyalizmde ısrar etmenin seçkin bir örneği idi. Siyasal yaşamının en belirleyici özellikleri; süreklilik, tutarlılık ve üretkenlikti. Parti şovenizmi ve fetişizmi yapmadan örgütlülüğü savundu. Kuramsal derinliğinin yanında bu kararlı duruşuyla da çok özel ve saygın bir yere sahipti. Solda dağınıklığın ve kafa karışıklığının yaşandığı dönemlerde hep doğru yol göstericisi oldu. Yanlış eğilimlere karşı açık tutum aldı. Yeri geldiğinde yoldaşlarıyla da tartıştı. Ama polemik yazılarında bile her zaman incelikli, nezaketliydi. "İddialı mütevazılık" nitelemesi, **Metin Çulhaoğlu**'nu en iyi özetleyen sözlerden biridir.

Metin Çulhaoğlu, hep **"kitabın içinden"** yazdı, konuştu. Ama hiçbir zaman **"kitabi"** olmadı. Bence onun asıl büyük başarısı budur. Basmakalıp söylemlerden, kanıksanmış şablonlardan uzak durdu. Hep Türkiyeli bir sosyalist olmanın sorumluluğu ve arayışı içinde oldu. Ülkemizin öznel ve nesnel koşullarını göz ardı etmeyen özgün düşünceler üretmeye, yollar önermeye çaba gösterdi. Sos-

Mehmet Ali & Akşamsefası

yalist kuramı çok önemsedi, ona hep bağlı kaldı ama akademinin soğuk labirentlerinde yitip gitmedi. Yenilikçi ve yaratıcı olmayı önemsedi. Öğretiyi yaşamın ve devrimci savaşımın pratiğinde sürekli güncelledi. Özgün yorumlarıyla düşünce dünyamızı zenginleştirmeye, ufuk çizgimizde yeni pencereler açmaya çalıştı...

Metin Çulhaoğlu'nun cenaze töreninde yapılan konuşmalarda ortak bir vurgu vardı: O, hangi partide siyaset yaparsa yapsın, üyesi olduğu siyasal örgütlerin sınırlarını aşan bir kapsayıcılığa sahipti. Görüşlerini ideolojik duruşundan ödün vermeden savunurdu ama etrafını kırıp dökmeden yapardı bu işi. O yüzden de tüm sosyalist çevrelerdeki gençlerin **"Metin Abi"**si olarak sevildi, saygı gördü. Uğurlanışındaki görkemli katılım ve kapsayıcılık, bu devrimci duruşun sonucuydu...

İnşaat Mühendisleri Odası'nın Konferans Salonu'nu tıklım tıklım doldurmuştu her kesimden devrimciler. Türkiye solunun hemen hemen tüm bileşenleri oradaydı. Cenaze töreninde de olsa, **Metin Çulhaoğlu**'nun ayrı partileri, örgütleri, çevreleri böylesine geniş bir yelpazede buluşturmayı başarması çok değerliydi. Herkes sosyalist savaşımın ortak değeri olarak bağrına basmış; sevgiyle, saygıyla kucaklamıştı onu. Adları, amblemleri, Marksizm yorumları farklı olan örgütler, Çulhaoğlu'nun temsil ettiği sosyalist kalıta ve devrimci geleneğe sahip çıkmışlardı. Onu **Karşıyaka**'da bir komüniste yaraşır biçimde **Enternasyonal Marşı**'yla toprağa verirken, onulmaz acımıza karşın bu birliktelik tablosu, geleceğe ilişkin tek avuntumuz oldu. Bu yan yana duruşun mücadele alanlarında da gerçekleşmesi ve kalıcı olması en büyük dileğimizdi.

Metin Çulhaoğlu'nun ölümüne hazır değildik. O yüzden kolay alışamayacağız onun yokluğuna. Geride bıraktığı boşluğun derinliği ise gün geçtikçe daha iyi anlaşılacaktır.

VE AYDIN ÇULFAZ DA...

Metin Çulhaoğlu'nu toprağa verdikten bir gün sonra, İngiltere'de yaşayan sevgili yoldaşım **Cavlı Çulfaz**'dan, kardeşi **Aydın Çulfaz**'ın da ölüm haberi geldi...

Aydın Çulfaz, bir süredir Ankara'da İbni Sina Hastanesi'nin yoğun bakım servisinde **"bitkisel yaşam"**daydı. 35 gün önce Yüksel Caddesi'ndeki bir kafede otururken yürek vurgunu yemiş ve düşerek beyin kanaması geçirmişti. O günden beri komadaydı. 35 gün sonra yaşam savaşını yitirdi. **Metin Çulhaoğlu**'nun ölüm acısına **Aydın Çulfaz**'ınki eklendi, üzüntümüz katlandı...

Aydın Çulfaz, devrimci Çulfaz kardeşlerin en küçüğü idi.

Ortanca kardeş **Ali Çulfaz**, ODTÜ Kimya Mühendisliği Bölümü'nde profesördü. Bu kurumda 37 yıl öğretim üyesi olarak görev yapmış, binlerce öğrenci yetiştirmişti. Onu, geçen yılın son ayında yitirmiştik.

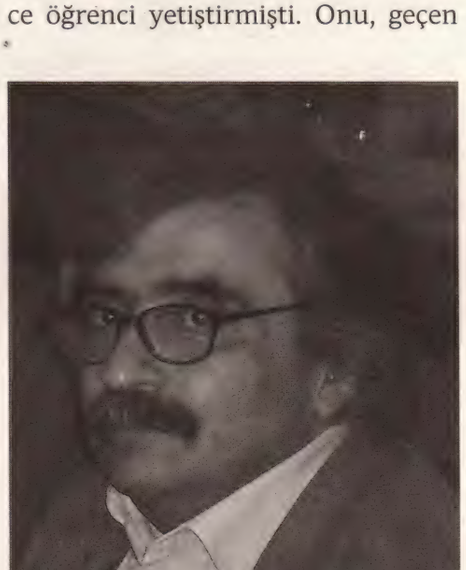

Aydın Çulfaz ise ağabeyi **Cavlı Çulfaz** gibi **"Mülkiyeli"** idi. **DEVGENÇ** ve **SBF Fikir Kulübü**'nün ilk üyelerindendi. 1971 darbesinde cezası ilk kesilen siyasal mahkûmlardandı. 13 Mart 1971 gecesi liseli bir arkadaşıyla arabaların üzerine **"Faşizme Hayır"** etiketi yapıştırdığı için tutuklanıp sekiz ay hapis cezasına çarptırılmış, bu yüzden **Mamak** ve **Kaman** cezaevlerinde yatmıştı.

Mahir Çayan ve **Yusuf Küpeli**'nin arkadaşı olan **Aydın Çulfaz**, 1973 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdikten sonra uzun yıllar **Devlet Planlama Teşkilatı**'nın Sosyal Planlama Dairesi'nde görev yapmıştı. Sosyal Planlama ve Ekonometri alanında uzmandı. **"İnsan gücü plan modellerinin toplumsal boyutları"** konusunda çok sayıda kitap, rapor ve broşür yazmıştı. 15 Temmuz günü Ankara'da ağır bir kalp krizi ve beyin travması geçirdi. Hekimlerin çabası ne yazık ki onu yaşama döndürmeye yetmedi ve 19 Ağustos günü 72 yaşında yaşama veda etti.

Eski **TKP**'li yazar ve çevirmen **Cavlı Çulfaz**, son yıllarda üst üste büyük acılar yaşadı. Önce 44 yıllık yoldaşı ve yaşam arkadaşı **Yıldız Biray Çulfaz**'ı yitirdi. **Yıldız Çulfaz**, tarihsel **Türkiye Komünist Partisi**'nin üyesiydi. Uzun yıllar İngiltere parti örgütünde çalışmış, daha sonra ***Bizim Radyo*** ve ***TKP'nin Sesi*** radyolarında spikerlik yapmıştı.

Eşinin acısı henüz tazeliğini korurken yedi ay içinde art arda iki kardeşini de yitiren **Cavlı Çulfaz** yoldaşıma, bu zor günlerinde en içten dayanışma duygularımı iletiyor, dayanma gücü diliyorum.

"Ölenler dövüşerek öldüler / Güneşe gömüldüler"

Mehmet Ali & Akşamsefası

Civan Canova ve DÖKÜLEN FUL YAPRAKLARI

■ HAYDAR ALİ ALBAYRAK

Civan Canova'nın canlandırdığı Halil politik Yılmaz Güney filmlerindeki kırılma noktasını işaret etmektedir. Uzun saçlarıyla Güney'in bakış açısına göre "özenti"dir, "yoz"dur ama bir sınıf kinine de sahiptir. Cemil'in evinde hizmet eden Halil geceleri el ayak çekilince lastik patlatır, cam kırar; burjuvalardan böyle intikam almaktadır.

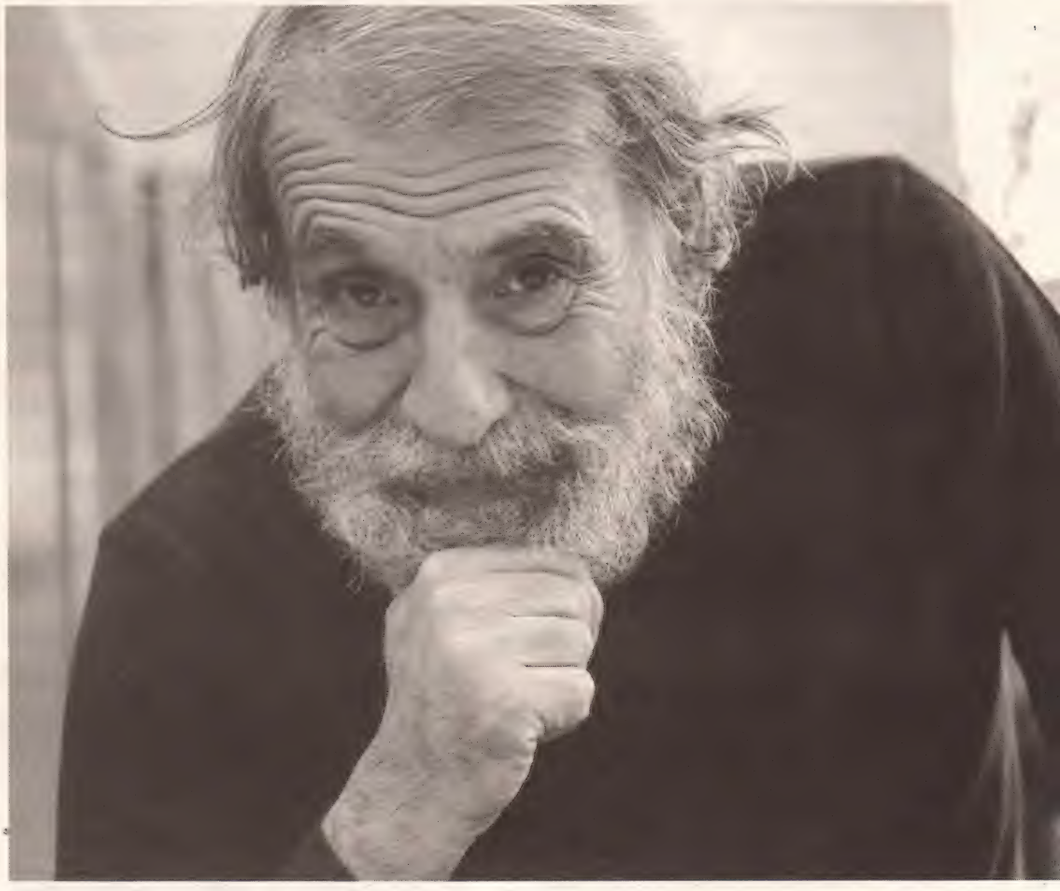

Yaprak dökümü deriz; değerlerimizi, sanatçılarımızı art arda yitirdiğimizde. Bu acı rastlayış, buruk tanıklık, ölümlere baktığımızdan mıdır yoksa yapraklar yaşamın takviminden zamansız mı düşer sahiden? Ve biz o hışırtıları duydukça mı döneriz ölüme, o tarafa?

Civan Canova da son yaprak oldu. Henüz 67 yaşında, çağımız için "neki" diyebileceğimiz verimli bir döneminde göçüp gitti. En son *Üç Kuruş* dizisinde izlemiştik onu; yaşadığı travmatik olaydan sonra ailesine, mahallesine küsen bir babayı canlandırıyordu. Bir Roman ailesinin klarnetini bir kenara bırakmış, yaşamın ateşini söndürüp köşesine çekilmiş babasını. Doğrusu biraz da sağlıksız görünüyordu Canova ve bir kolu çolaktı rol gereği. Ölüm haberini okuduğumuzda hikâyesini öğrendik. Dizide sıkıntısını çekiyor muydu bilinmez ama kolundan yana dertliymiş sanatçı. O sorun için hastaneye gittiğinde ise akciğerinde bir kitle tespit edilmiş. Sanatçı iki hafta önce bir video çekerek durumunu paylaşıp "haberler kötü" demişti. Maalesef kaybettik Canova'yı.

"ARKADAŞ" HALİL, BİR ENGİN "NEHİR" VE KIRILGAN KÖTÜ ADAM ROLLERİNİN VAZGEÇİLMEZİ OLMAK

Canova'nın birçok rol arasında sembolik bir rolü vardır. Kürşat Alnıaçık, çocuk oyuncu olarak nasıl bir Yılmaz Güney filminde, *Umut*'ta ka-

riyerine başladıysa Canova da gençlik yıllarında, yine bir Güney filmi *Arkadaş*'ta tanışır beyaz perdeyle. Sembolik bir rol çünkü filmin üzerine inşa edildiği kişi olan Âzem'in müttefikidir aslında ve geleceği temsil eder. Âzem eski devrimci arkadaşı Cemil'den soğurken sınıf kininin farkına varamamış, bilince çıkaramamış Halil'e ısınır; ona sınıfsal bir yakınlık duyar. Canova'nın canlandırdığı Halil politik Güney filmlerindeki kırılma noktasını işaret etmektedir. Uzun saçlarıyla Güney'in bakış açısına göre "özenti"dir, "yoz"dur ama bir sınıf kinine de sahiptir. Cemil'in evinde hizmet eden Halil geceleri el ayak çekilince lastik patlatır, cam kırar; burjuvalardan böyle intikam almaktadır. Bunu fark eden Âzem ise onu yanına çekip öğütler verir. İlk öğüdü de saçını kesmesi olur! Finalde Âzem, arkadaşı Cemil'i kendi çelişkisiyle baş başa bırakıp giderken Halil'in elini sıkar. Halil ise saçını kesmiştir ve bu yazlık beldede sınıf savaşının bayrağını devralmıştır.

Bu denli sembolik bir rolle sinemaya adım atan Canova *Nehir* (1977) filmi ile birlikte şımarık zengin çocuğu rollerine geçiş yapar. Tarık Akan ile Müjde Ar'ın başrollerini paylaştığı film yöreye turistik amaçla gelmiş bir arkadaş grubunun Fırat'ta rafting yapmaya kalkışmasıyla gelişir. Akan'ın gençlere nehirde rehberlik eden bir kanun kaçağını canlandırdığı filmde azgın sular üzerinde seyreden üç sal doğanın gazabına ve çeşitli saldırılara uğrar. Arkadaşlar tek tek ölmeye başlar. Grupta ilk deliren ise Canova'nın karakteri Engin'dir. Engin, suyun ve karanın ölümcül saldırılarına daha fazla dayanamaz ve kendini dağlara vurur. Bir çıldırma hâlini ete kemiğe bürür. Güçlü bir performanstır. Üstelik karakteristik bir yüzü vardır ve film boyunca sergilediği şımarık davranışları, sabrı tükenmiş bir gence başarıyla dönüştürür.

Canova 80'lerde arabesk filmlerde birçok kötü adam tiplemesine can verir. *Yaşamak Bu Değil*'de kadınları metalaştıran, "onlara sahip olmak isteyen" kötü adamdır mesela. Pis pis sırıtır. 90'larda ve devamında nitelikli, politik yönü ağır basan filmlerde de izleriz sanatçıyı. 12 Eylül darbesinin izlerini süren *80. Adım*, *Eve Dönüş* gibi filmler, yine hapishanelerdeki tecridi konu alan kolektif bir yapım olan *F Tipi Film* bunlardan bazılarıdır. Canova bir diğer kolektif yapımda, *Yer Çekimli Aşklar*'da da usta senarist ve yönetmenlerle çalışır.

SİNEMADAN TELEVİZYONA, KARAKTERİSTİK BİR YÜZ VE DOĞALLIK

Canova 90'larda *Çiçek Taksi* dizisinde şoför Celal rolüyle ünlenir. Geniş kadrolu sıcak yapımların son örneklerinden *Çiçek Taksi* Canova'nın belki de en uzun soluklu "iyi adam" rolüdür. Kötü ve kaypak rollerde sıklıkla izlediğimiz Canova karakter oyunculuğuna bir derinlik kazandırır, ince işçilik sergiler. Bu anlamda son başarılı işlerinden birisi de 2014 yapımı *Paramparça* dizisidir. Yıllar sonra zengin oğlunun evine dönen üçkâğıtçı baba rolündedir Canova. Karakteri ruhsal açıdan ilmek ilmek işler. Kaypaklığın verdiği korkuyu, bir yere bağlanamayışın kaygısını sürekli yükseltir. Âdeta *Nehir* filmindeki Civan'ın olgunluğuna dönüşmüştür. Baba olmuş, tüm değer yargılarını ve bağlarını ardında bırakmış; beklenmedik bir anda dönüp dalaverelere dalmıştır. Bu noktada neden kötü adam rollerine daha sık seçildiğini anlayabilmek için Canova'nın karakteristik yüzünü bir parça açmakta fayda var.

Arkadaş filminde bazı mesajların ajitatif bir dille aktarılmasının yanı sıra bir doğallık arayışı da söz konusudur. Güney, filminde ana öykü dışında kalan kısımda yöre halkının doğal görüntülerini kullanır. Kayalıklara oturmuş dinlenen işçiler, kamyonetle dolaşıp tavuk satan esnaflar âdeta sinematografik ögelere dönüştürülür. Bir diğer sahnede ise Canova'nın canlandırdığı Engin karakterinin yaşlı anasını görürüz. Buruşuk yüzü, eğilip kalkmakta zorlanan yıpranmış

Civan Canova zamansız düşen bir yaprak. Erken oldu gidişi, ful çiçeği soldu. Ancak oyunda da yakıştırıldığı, atfedildiği üzere ful çiçeği gibi "zamanını doldurdu", insanlığa vazifesini sanatıyla yerine getirdi. Oyunlar yarattı, eleştiriler getirdi topluma. "Kötü adam"a kendini kattı, derin bakışlarıyla pekiştirdi karakter oyunculuğunu.

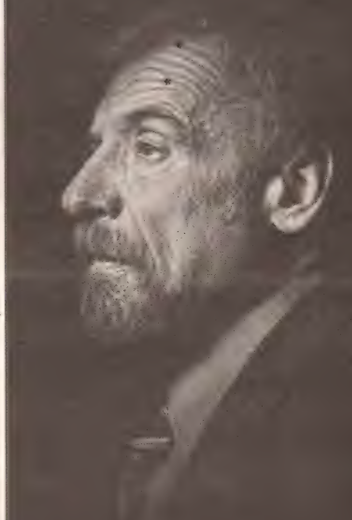

Mehmet Ali & Akşamsefası

Arkadaş filminde bazı mesajların ajitatif bir dille aktarılmasının yanı sıra bir doğallık arayışı da söz konusudur. Güney, filminde ana öykü dışında kalan kısımda yöre halkının doğal görüntülerini kullanır. Kayalıklara oturmuş dinlenen işçiler, kamyonetle dolaşıp tavuk satan esnaflar âdeta sinematografik ögelere dönüştürülür.

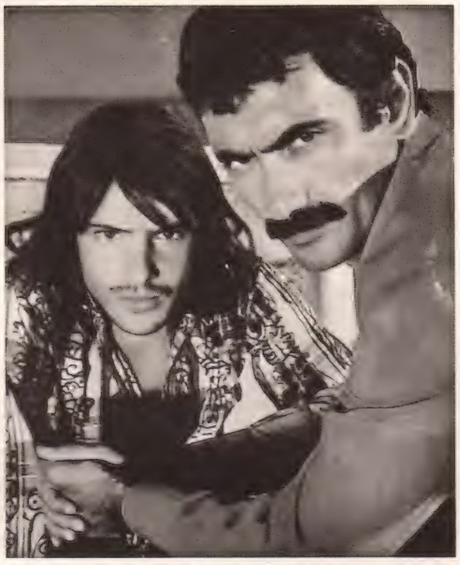

bedeni ile ileri yaşına rağmen çalışmaktan başka çaresi olmayan bir kadındır o ve alabildiğine doğaldır. Ancak Canova da bu doğal çekimlere en yakın doğallığı sergiler. Karakterine öyle bir çekingenlik ve tarifi güç bir hırs katar, bu duygusal çatışmayı yüz hatlarına öyle doğal yansıtır ki sınıf kinini yadırgamaz, "film icabı" bulmayız. Öte yandan bu yüz doğal tanımı dışında ayrıksı hatta biraz da yabancı bir taraf taşımaktadır. Şımarıklığa, sebepli sebepsiz kötülüğe yatkın bir yüzdür onunkisi. Her an coşup yükselmeye müsait, bir yay gibi gergin bir yüz... Canova bu doğallığı ve kendine has yabanıllığı *Çiçek Taksi*'de lehine çevirerek geniş seyirci kitlelerine ulaşır. Yine de kötü adamlıktan kurtulamaz. Bu durum sinemamız için olağandır. Dahası salt bizde değil dünya sinemasında da karakteristik bir yüze sahip olanların çoğunlukla komedi ya da kötü adam rollerine seçildiğini ve kariyerlerini başladıkları gibi bitirdiklerini görürüz. Bir spaghetti western klasiği olan *İyi Kötü Çirkin* filmini analım. Kötü ve Çirkin'in yüzleri İyi'yi canlandıran Clint Eastwood'a kıyasla daha gevezedir. Bu gevezelik Canova'nın da karakter oyunculuğunu açıklar ve destekler.

TİYATROCU CANOVA

Civan Canova sinema ve televizyon çalışmalarının ötesinde asıl olarak tiyatrocudur. İstanbul Devlet Tiyatrosu bünyesinde birçok oyunda sahneye çıkan sanatçı, yazar kimliğiyle de bilinmektedir. *Sokağa Çıkma Yasağı*, *Düğün Şarkısı* ve *Ful Yaprakları* gibi oyunları birçok tiyatroda sahnelenmiştir. Sanatçı 12 Eylül'ü ve cezaevlerini işleyen filmlerde (*80. Adım*, *Eve Dönüş*) rol alıp, bir nüfus sayımı dolayısıyla sokağa çıkma yasağını konu eden oyunlar (*Sokağa Çıkma Yasağı*) yazarken babası Mahir Canova'nın darbe sonrası Millî Güvenlik Konseyi tarafından danışman seçilmesi ilginç ve tatsız bir ayrıntıdır. Babadan tiyatrocudur Canova... Mahir Canova da tiyatro camiasının önemli isimlerindendir. O da Ankara Devlet Tiyatrosu'nda sayısız oyun yönetmiş, adı yine Ankara'da bir sahneye verilmiştir. Canova aynı zamanda Kartal Tibet'in üvey oğludur.

Canova'nın yazdığı *Ful Yaprakları*'nı Üsküdar Tekel Sahnesi'nde izlemiştim. Dekorlar bir chat ortamı için hazırlanmıştı, sahnede ekranlar bulunuyor, bazı karakterler bu ekranlar vesilesiyle katılıyorlardı oyuna. Çevrimiçi bir anlayış, bir varlık-yokluk çelişkisi söz konusuydu ki oyunun eğildiği mesele sanal iletişimin insan ilişkilerine dönük etkileriydi. Bu oyun yazılıp oynandığı sıralarda internet chat vesilesiyle kimliklerimizi esir almaya henüz başlamıştı. Günümüze gelindiğinde ise tablonun ağırlaştığına, neredeyse tüm yaşamımızın çevrimiçi bir tülün altında ezildiğine şahit oluyoruz. Tabii Canova'nın bu önemli soruna işaret etmesi ve dinamik bir sahne yaratması, "kurucu öge" anlamında yetkinliğini de ortaya koyuyordu. Musa Uzunlar'ın başarılı bir performans sergilediği oyun uzun süre beğeniyle izlendi.

FUL ÇİÇEKLERİ VE SÜREKLİ YEŞEREN SAHNELER

Civan Canova zamansız düşen bir yaprak. Erken oldu gidişi, ful çiçeği soldu. Ancak oyunda da yakıştırıldığı, atfedildiği üzere ful çiçeği gibi "zamanını doldurdu", insanlığa vazifesini sanatıyla yerine getirdi. Oyunlar yarattı, eleştiriler getirdi toplumа.

"Kötü adam"a kendini kattı, derin bakışlarıyla pekiştirdi karakter oyunculuğunu. Taksici olup sevdirdi, işkenceci polis olup kızdırdı. Biz onu lastik patlatan, cam taşlayan Halil, delirip kendini dağlara vuran Engin olarak hatırlayacağız: Arkadaşı'na gülümsemesi, ızdırap çeken ruhu, çarpılan bedeni ile... Şimdi yenileri yetişecek, yeni sürgünler verecek sahnenin, perdenin, insanın doğası... Ve elbette yeni Civan'lar gelip geçecek.

ÜŞÜDÜ GÖKTEKİ BU NAZLI AY BİZDEN UZAKLAŞIYOR

■ MUSTAFA GÖKSOY

Canımın gücü insanlarım
Sorularla dinleyin seslerimdeki yangını

Canımın gücü insanlarım
Yüreğimde yaralandıkça yüreğiniz
İçime yanarak aştım ateşten sınırları
Kendime hep dönüp baktıkça
Sizleri sarıp sarmalayan dünyayım

Canımın gücü insanlarım
Çocuklarım mevsimlerin yolcusuyum
Neden içimde hastalandı bu günler
Gittikçe kardeşim ay uzaklaşır benden
Hırçınlaştı çocuklarım hızımı kaybediyorum

Canımın gücü insanlarım
İnsanın aynası insana yansıyan yüzüm
Doğamın dengesinde güzelleştik birlikte
Neden kararttınız renkleri savaşlarla
Yoksa gizli bir hastalık mı peşimizde

Canımın gücü insanlarım
Şimdi kapanmamış bir yaranın acısında
Kavrulur sorular

KARDEŞLER

Körolası savaşları bu dünyanın
Felaketi binyılların
Tükenmez mülkiyet içinde

Bu ateş çemberinde muradımız
Ezmekten ezilmekten uzak
Korkusuzca yaşam düşü

Bu düşle karanlık arası
Topraktan güneşe direnişimiz

Düşler paylaşılır
Bir ışık denizi güzelleşir yaşam

Mehmet Ali & Akşamsefası

KARAÇAYLI BİR BATUR: Cüneyt Arkın

■ RECEP BABAYİĞİT

Benim Karaçay Köyü'nde yıllarca bir akarsu aramam boşunaydı. Ta ki Büyük Çerkes Sürgünüyle Anadolu'ya sığınan Kuzey Kafkasyalı Halkların arasında Türk soylu Karaçaylıların da olduğunu öğrenene kadar. **Karaçaylılar Anadolu'ya Çerkes halklarıyla birlikte geldikleri için onlar da yerli halk tarafından "Çerkes veya Karaçaylı olarak" bilindiler, köylerine hep Karaçay adını koydular.**

Mehmet Ali & Akşamsefası

Cüneyt YÜREKLİBATUR anısına,

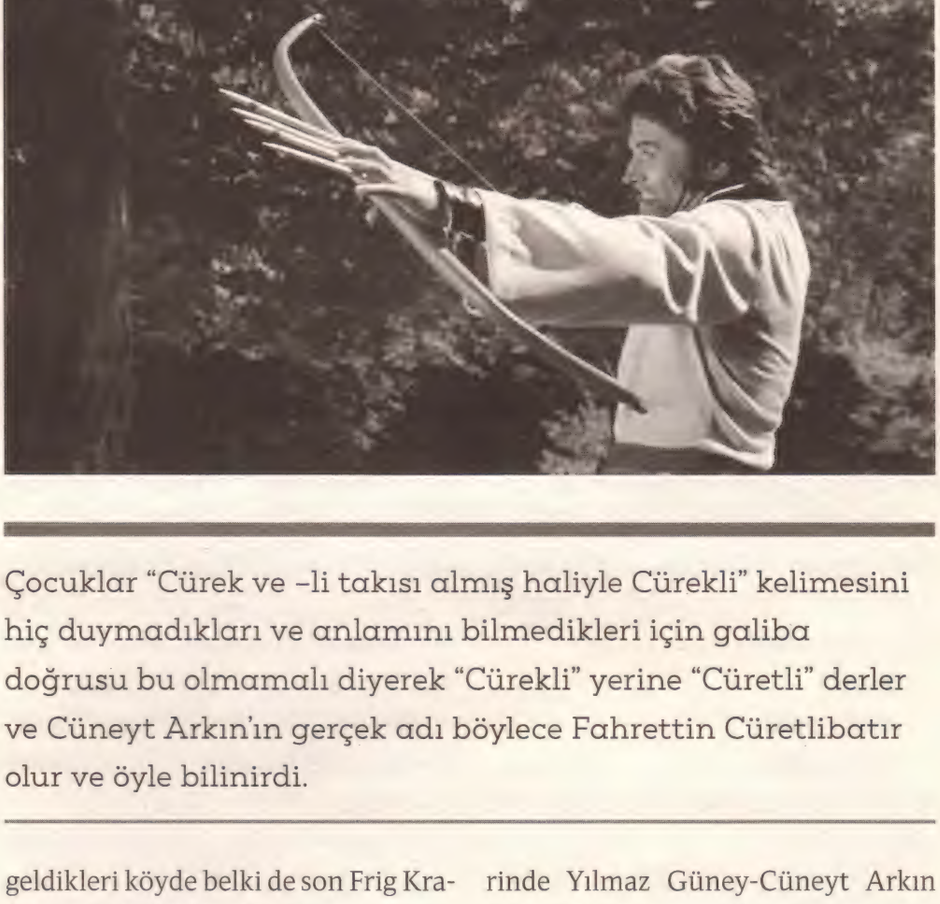

Çocuklar "Cürek ve –li takısı almış haliyle Cürekli" kelimesini hiç duymadıkları ve anlamını bilmedikleri için galiba doğrusu bu olmamalı diyerek "Cürekli" yerine "Cüretli" derler ve Cüneyt Arkın'ın gerçek adı böylece Fahrettin Cüretlibatır olur ve öyle bilinirdi.

KARAÇAY

Doğduğum köye yakın bir köy vardı. Karaçay Köyü.

Yaz tatillerinde yanında berber çıraklığı yaptığım büyük kuzenimin dükkânına gelen köylülerden köyümün bağlı olduğu ilçenin diğer köy isimlerini de duyardım.

İlk gençlik yıllarımda ise o berber dükkânında köylülerden duymuş olduğum ilçemin köylerini merak ederek o köylere gitmeye başladıktan sonraki yıllarda yolum belki de en çok Karaçay Köyü'nden geçiyordu.

Karaçay Köyü'nden her geçişimde etrafta bir çay arardım. Bulamazdım.

Hattuşa'ya hayat veren Budaközü Çayı Karaçay Köyü'nün açıklarından geçer ve Kızılırmak'ın en büyük kolu olan Delice Irmağı'na karışır.

Benim Karaçay Köyü'nde yıllarca bir akarsu aramam boşunaydı.

Ta ki Büyük Çerkes Sürgünüyle Anadolu'ya sığınan Kuzey Kafkasyalı Halkların arasında Türk soylu Karaçaylıların da olduğunu öğrenene kadar.

Karaçaylılar Anadolu'ya Çerkes halklarıyla birlikte geldikleri için onlar da yerli halk tarafından "Çerkes veya Karaçaylı olarak" bilindiler, köylerine hep Karaçay adını koydular. Veya Eskişehir gibi Tatar halkların olduğu yerlere yerleştiklerinde kendilerini "Nogay" olarak adlandırdılar.

Hattuşa'ya ve dolasıyla Hitit Panteonu Yazılıkaya'ya çok da uzak olmayan bizim ilçenin Karaçay'ı yıllar sonra beni bir Dağlık Frigya gezisi sırasında ve yine adı Yazılıkaya olan Eskişehir-Han ilçesine bağlı bir köyde buldu. Köyün adı Karaçay değildi, ama köyde yaşayanlar Karaçaylıydı.

O Karaçaylılar kendileri sürgün geldikleri köyde belki de son Frig Kraliçesi Emilie Haspels'e evlerini açıyordu yıllarca.

CÜREK Mİ, CÜRET Mİ?

Çocukluk ve gençlik yıllarımızın kuralsız bilgi yarışmalarından birisi de kuşkusuz sinema artistlerinin gerçek isimlerinin ne olduğunu bilip söylemek oluyordu. Kim Yılmaz Güney'in gerçek adını biliyorsa, çocuklar arasında o bilgili olarak kabul görüyordu.

Kim Cüneyt Arkın'ın gerçek adını biliyordu peki?

Peki Sami Hazinses'in gerçek adı neydi?

Sami Hazinses, Diyarbakır'ın Samo'su biz Çorumlu çocukları pek ilgilendirmese de Diyarbakırlı gazeteci yazar Muhsin Kızılkaya[1] kendi çocukluğundan bahseden hikâyelerinde Yılmaz Güney-Cüneyt Arkın çekişmelerinin o kült sorusunun ne olduğunu bir kere de bize sorar adeta Cüneyt Arkın'ın vefatı üzerine:

Yılocusan, Cinocusan?

Yılocu musun, Cinocu musun?

Yılmaz Güney'i mi, Cüneyt Arkın'ı mı tutuyorsun?

Ne bu soru ve yanıtı ne de Yılocu veya Cinocu olmanın iyi-kötü yanları bizim bu yazımızın konusu değil elbette.

Biz yine "Sinema artistlerinin gerçek isimleri bilgi yarışmasına" dönelim isterseniz.

Cüneyt Arkın'ın gerçek adının "Fahrettin Cüreklibatır" olduğunu bilmek ve bunu ilk söyleyen olmak çocuklar için bir övünç kaynağıydı.

Çocuklar "Cürek ve –li takısı almış haliyle Cürekli" kelimesini hiç duymadıkları ve anlamını bilmedik-

leri için galiba doğrusu bu olmamalı diyerek "Cürekli" yerine "Cüretli" derler ve Cüneyt Arkın'ın gerçek adı böylece Fahrettin Cüretlibatır olur ve öyle bilinirdi.

Zaman hep öğretiyor.

Bir gün DEMİR DAĞI'NA YOLCULUK adı altında uzun bir tren yolculuğuyla Cumhuriyet'in başka bir başarı hikâyesi olan Divriği-Cürek Madenci Kampüsü'ne gittiğimizde demir madeninin çıkarıldığı ve kampüse de adını veren Cürek Köyü'nün adının aslında "Cürek" değil, Yürek olması gerektiğini buldum.

Türkiye'nin doğusunda kalan, Azerbaycan dahil bütün Türk soylu halklar "Y" harfleri yerine "C" harfleri ile seslenirler.

Yol-col
Yıldız-culduz
Yahşi-cahşı

Ve Yürek de kolaylıkla Cürek olur elbette.

Karaçaylılar da sözünü ettiğimiz bölgedendir ve onların fonetiğinde de "Y" harfi yerine "C" harfi kullanılması çok doğaldır.

Cüneyt Arkın ölümünden kısa süre önce yazıp yayınladığı "BENİM KAHRAMANIM TÜRK HALKIDIR" eserinde adının Fahrettin Cüreklibatır olduğunu yazar.[2]

Cüneyt Arkın "Yürek-Cürek" konusuna pek eğilmemiş gibi görünüyor, zira kitabında çok farklı anıları anlatırken, soyadındaki Cürek'ten hiçbir yerde söz etmez.

Bu yazı Cüneyt Arkın'ın sağlığında yazılmış olsaydı keşke.

Bilim insanı Ali Demirsoy, gençliğinde Şark Ekspresi ile Kemaliye'ye giderken Bağıştaş İstasyonu'nda iner. "Tren Cürek'e gelince, artık geldik, deriz",[3] der anılarında. Oysa daha en az iki saat yolları vardır Kemaliye'ye.

Belki de en güzel "Cürek" sözü Sabahat Akkiraz' ın sesine yakışır:

Kara tren de yol alıyı Cürek'ten
Oturdum da bir of çektim yürekten
Dediler ki yarin bu yıl gelmiyi
O da benim gibi yansın yürekten

Aslında türkünün bu ilk kıtasının söz dizimi anlamları aynı, fakat yazılışları farklı olan Cürek-Yürek kelimeleriyle sağlanır.

BATUR MU, BATIR MI?

Cüneyt Arkın Kurtuluş Savaşı gazisi olan babası Hacı Yakup'un soyadı kimi kaynaklarda "Batur" kimi kaynaklarda ise Cüneyt Arkın'ın soyadında olduğu gibi "Batır" diye yazar.

Yine o çocukluk yıllarımın bilgi yarışmasına dönersek, bir şeye kendimce hep itiraz ettiğimi hatırlarım.

Bir şeye veya bir kimseye "Cüretli veya cürekli batırmak" çok ilkel ve düşmanca bir tavır olmalıydı.

O halde Cüneyt Arkın'ın soyadındaki "Batır" mutlaka "Batur" olmalıydı ve çocuklarla konuşurken ısrarla Cüreklibatır yerine, Cüreklibatur, derdim.

Kurtuluş Savaşı bir gazinin, onca yoksulluğa rağmen kendi canından bile önce sahip olduğu hayvanları, köpeğini, sıpasını düşünen bir babanın, kendisine "Batır" soyadı alması garip olmalıydı.

Ancak, "Yürek" kelimesini "Cürek" olarak taşıyan Hacı Yakup "Batur" kelimesini de Orta Asya'da söyleniş şekliyle ve Aytmatov yazınında sıkça karşımıza çıkan haliyle "Batır" olarak almış olmalıdır.

Cüneyt Arkın belki babasının Kurtuluş Savaşı anılarını derleyip onlardan bir roman yazmadı, ama benzer yoksulluğu çeken ve öğretmen olan kendisi de bir Kurtuluş Savaşı gazisinin oğlu olan Talip Apaydın babasının anılarını destansı bir üçlemeyle yazdı.[4]

Üstelik Talip Apaydın da Eskişehir bozkırında, Çifteler Köy Enstitüsü'nde yakalamıştı Cüneyt Arkın'ın babası Hacı Yakup'un şehirlerde arayıp bulamadığı "Yıldızları".

"Yıllar geçti. Çoğu gece onu sokakta bulurdum. 'Baba' derdim, 'Ne arıyorsun?'

'Yıldız arıyorum oğlum' derdi."[5]

Türk Dil Kurumu Sözlüğü "Batur" karşılığında "Bahadır" kelimesini verir.

Bahadır kelimesinin karşılığı ise yine aynı sözlükte şöyle yer alır:

Savaşlarda gücü ve yılmazlığıyla üstünlük kazanan veya yiğitlik gösteren kimse, batur.

Bu tanım en çok da Kurtuluş Savaşı Gazisi Hacı Yakup'a yakışmıyor mu?

O halde, kimlikte "Batır" yazılı olması tamamen bir nüfus memuru hatasına dayanmaktadır.

Cüneyt Arkın onca çevirdiği filmde bilmeden ve farkında olmadan da olsa soyadına öykünerek hep bir "Batur'u" canlandırmadı mı?

O, Cüneyt Arkın halkına olan borcunu fazlasıyla ödedi.

Biz de bu yazıyla onun aslında "Cüreklibatır" değil de Karaçaylı bir "YÜREKLİBATUR" olduğunu anlatarak ona olan borcumuzu ödemeye çalıştık.

Ruhu şad olsun,

---

[1] Muhsin Kızılkaya-Cüneyt Arkın Hiçbir Filminde Ölmemişti, Haber Türk Gazetesi-29.06.2022

[2] Cüneyt Arkın-Benim Kahramanım Türk Halkıdır, Kırmızı Kedi Yayınları

[3] Ali Demirsoy-Doğaperest Bir Biyoloğun Anıları, Asi Kitap

[4] Talip Apaydın-Toz Duman İçinde/Vatan Dediler/Köylüler, Literatür Yayıncılık

[5] Cüneyt Arkın, Age

EVVEL ZAMAN İÇİNDE

■ VASIF TURHAN KAYACIK

Geçmişini arıyor
Şimdiki zamanlarda
Evvel zaman çocukları...

Puslu sokaklarda
Bir kıyıya kıvrılmış
Cansız bedenler yatıyor...

Sigara folyosundan
Kablolar aydınlatıyor
Mahpusane tünellerini...

Sendikalar kapanmış
Koşuyor üç kuruşa işçiler
Bir vardiyadan ötekine...

Çıkar mı dersiniz
Bir köşe başından
Ellerinde bayraklar
İktidara, iktidara diyen
Öfkeli kalabalıklar...

MERCEK

Uyanır uyanmaz, her sabah
Atarım Hades'in
Görünmezlik başlığını
Mavi gezegenin üstünden...

Takarım hemen
Sınıf gözlüklerini
Aklımın merceğine...

Uçup gider
Gündelik yalanlar
Yıllanmış karabasanlar
Dağılır sisler
Aydınlanır dünya yeniden...

MEYDANLARDA

Gören gözlere
Her gün yeni bir yıkım
Caddeler boyu
Ucuz ekmek kuyruğunda
Yorgun bedenler...

Yoksul evlerin
Kapı önlerinde
Bacalardan çıkan
İnce bir dumana benzer
Yarı çıplak bebeler...

Bileklerde çapraz kelepçe
Dimdik omuzları, gülen yüzlerle
Gözaltılarda grevci işçiler...

Bırakın esip gürlesin
Sanal alem şövalyeleri
Uçuşsun klavyede eller...

Biliriz
Mücadeleyi örgütlü güç belirler
Ve ancak
Meydanlarda gider diktatörler...

Mehmet Ali & Akşamsefası

Resimler:
Kathe Kollwitz

ARKADAŞ EMANETİ

■ NECATİ GÜNGÖR

Ya at gözlüğüyle yaşayacaktım; yani okulla yurt arasına bir ip gerip, o ipin üstünde gidip gelecek, başka hiçbir şeyle ilgilenmeyecektim **ya da bu büyük kentin bir bireyi olmayı başaracaktım... Oysa koşullarım, her iki çizginin ortasında yaşamaya zorluyordu beni.**

Bilirsiniz, bazen bir sözcük, bir tek sözcük, insanın yaşamında büyük bir yer tutar. Adeta kilit taşı görevi görür. Yaşamınız, o tek sözcüğün göze görünmez ipleriyle bağlanır, düğümlenir...

Benim yaşamımda da böyle bir sözcük oldu. Beni bana, beni arkadaşıma, beni insan olmaya bağlayan bir sözcüktü bu: Emanet!

Evet, emanet... Güvendiğiniz birine, zamanı geldiğinde geri almak üzere bir nesne ya da canlıyı bırakmak, yani emanet etmek...

O, kendisine güvenilen kişi, emanet bırakılana iyi bakmak, onu korumak zorundadır. Eğer emanete karşı dikkatli ve özenli olunmazsa, hem kendisine güven duyana, hem de kendi kişiliğine ihanet etmiş olur!

Mehmet Ali & Akşamsefası

Emanete ihanet eden birine iyi gözle bakılmaz; ona artık güvenilmez...

Nihan Teyzem de bana, en yakın arkadaşımın, Ataol'un emanetiydi.

Ataol kim mi? Anlatacağım... Sanırım her şeyi baştan almam gerekiyor.

Ataol, ortaokul ve lise yıllarından arkadaşımdı. Zaman zaman birbirimizin evine gider, birlikte ders çalışırdık. Böyle zamanlarda Nihan Teyze, sessiz adımlarla çevremizde döner, biricik oğluyla arkadaşının bir isteği olur mu diye adeta ağzımıza bakardı.

Eşini erken yaşta yitirmişti Nihan Teyze. Eşinden kalan az bir aylıkla, oğlunu özene bezene okutmaya çalışıyordu. Ataol, annesini hayata bağlayan kutsal bir güçtü sanki. Oğluna tutunmak, yaşama tutunmak anlamına geliyordu onun için. Yemeyip yediriyor, giymeyip giydiriyordu.

Ataol akıllı bir çocuktu. Annesinin kendisine düşkün oluşunu anlıyor ve kadına düş kırıklığı yaşatmamak için çaba gösteriyordu. Derslerinde başarılıydı. Havai ve düşüncesiz davranışlardan kaçınırdı hep. Annesinin kıt olanaklarını hiçbir zaman zorlamaz, onu sıkıntıya sokacak isteklerde bulunmazdı.

Ataol fen derslerinde başarılıydı; özellikle matematikte sınıfın birincisiydi. Benimse en iyi dersim Türkçeydi. O beni matematik çalıştırır, ben de onun kompozisyon ödevlerini yazmasına yardımcı olurdum. Gelecekte seçeceğimiz meslekler, daha ortaokul sıralarında belliydi. Ataol geleceğin hekimi ya da mühendisiydi. Öğretmenlerimiz ona o gözle bakıyordu. Ben de kafama gazeteci olmayı koymuştum!

Böyle düşler içinde yatıp kalkıyorduk...

Ataol düşçü biri de değildi aslında, ilerde iyi bir mesleği olacağından emindi; yalnızca hangi mesleği seçeceği konusunda ikircimliydi henüz...

Bense yılların hızla geçmesini, bir an önce hayata atılmayı, içinde yüzdüğümüz düşlerin bir gün önce gerçekleşmesini özlüyordum.

Lise yıllarımız da bu düşler içinde geçti...

Ataol fen bölümünü seçmişti; ben edebiyat bölümünü... Ayrı sınıflarda okuyorduk, ama bir tek günümüz bile ayrı geçmiyordu. Sabahları birbirimizi almadan yola çıkmıyor; okula kadar derslerden, sınavlardan, hocalarımızdan söz ederek okula geliyorduk... Ders aralarında bile birbirimizi buluyor, başka kimselerin arkadaşlığına gereksinim duymadan, birlikte zaman geçiriyorduk.

Bizi dışarıdan izleyen biri, yapışık kardeşler sanırdı.

Kimi günler, ders çalışma bahanesiyle annemden izin alır, Ataol'larda kalırdım. Böyle günlerde Nihan Teyze bana da, tıpkı oğluna yaptığı gibi özenle bakardı. Evin içinde bizi rahatsız etmemek için kedi adımlarıyla yürür; yiyecek bir şeyler getirdiğinde tepsiyle oda kapısına bırakırdı.

Bizse biraz ders çalışır, daha çok da düşlere dalıp söyleşirdik kendi aramızda. Düşlerimiz vardı, evet... Önümüzde yaşanacak yıllarımız... Biz geleceği net olarak göremesek de, düş gücüyle kurgulamaya çalışıyorduk... Bulunduğumuz odanın, evin, mahallenin, hatta kentin dışına taşıyordu düşlerimiz... İçinde kaygı yoktu, umutsuzluk yoktu düşlerimizin. Parasızlık hiç yoktu. Bizi bekleyen gelecekte, sanki cennetin kapıları açılacaktı önümüze! Her şey gönlümüzce olacak, mutlu bir yaşam sürecektik...

Ataol'un düşlerinin içinde annesi de vardı hiç kuşkusuz. Geleceğini annesiz olarak hiç düşünmüyor, düşünemiyordu... Mimar ya da mühendis olacak, içinde Nihan Teyze'nin sultanlar gibi yaşayacağı koskoca bir ev yapacaktı... Nihan Teyze'nin buyruğu altında hizmetliler olacaktı... Yediği önünde, yemediği ardında!

Niye yalan söyleyeyim, benimse ilk gençlik düşlerimi süsleyen biricik kişi, birbirimizi çok seveceğimiz, güzeller güzeli bir sevgiliydi. Tanıdığım böyle biri yoktu henüz. Ama düşlerimde yaşıyordu o; eli elimde, gözleri gözlerimde... Gözlerinin içinde yitip gitmeyi özlediğim biri... Bir yerlerde soluk alıyordu o güzel şimdi. Kendisini bulacağım günü bekleyerek gözlerini yollara dikmişti...

Bizi kuşatan, yolumuzun üstünde pusu kurmuş olan olumsuzlukları bilmek istemiyorduk o yaşlarda.

***

Nihan Teyze'nin gözleri bozuktu. İleride tümüyle görme yetisini yitirmekten korkuyordu. Ataol onun gelecekte gözü, eli, bastonu olacaktı... Oğlunun varlığı onun yaşam desteğiydi.

***

Liseyi bitirip üniversite kapısına geldiğimizde Nihan Teyze yine bizimleydi.

Ataol, aklına koyduğu gibi, Teknik Üniversite'nin inşaat mühendisliği bölümünü kazanmıştı. Ben de, bir başka üniversitenin basın yayın bölümünü... Okullarımız ayrıydı, buna karşın birbirimizden uzak değildik... Koşulları zorlayarak da olsa, haftada bir iki gün görüşebiliyorduk.

Nihan Teyze, Ataol'un rahat okuması uğruna, memlekette aileden kalma nesi var nesi yoksa elden çıkardı. Topladığı parayla eski ve küçük bir ev satın aldı. Tabii Ataol'un okuluna

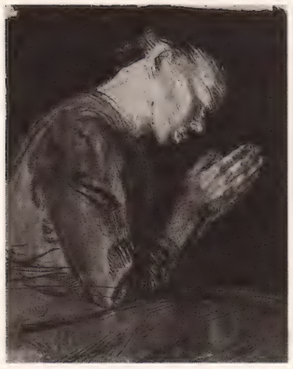

Bütün bunlar olurken o hem kendini, hem bizi kandırmayı sürdürmüş! Tanıyı koyan hocanın, ameliyat önerisini kulak arkası etmiş. İlaçlarla iyileşeceğine inanmaya, kafatasının içindeki azgın hücrenin mutlaka iyi huylu olacağına inanmaya, daha doğrusu kendi kendini aldatmaya çalışmış...

yakın bir semtteydi yeni evleri. Yürüyerek okuluna gidip gelebilsin istiyordu ana yüreği. Kendi de onun yanında, hizmetinde olacaktı yine... Oğlu gözünün önünde, eli onun üstünde olacaktı.

Ataol, annesinin ikinci çocuğuydu aslında. Daha önce de bir erkek çocuk dünyaya getirmişti Teyze. Pek seyrek olarak anardı ilk oğlunu. Gözleri hemen nemlenir, yüzü bulutlanırdı o an. Bir trafik kazasında kocasıyla birlikte yitirmişti çocuğunu! Çocuğu yanında götürmemesi için eşine ısrar etmiş. Adam, karısının ısrarını ciddiye almamış... "Çok severdi oğlunu, o yüzden, giderken de kendisiyle birlikte olsun istedi zahir!" derdi.

Kim bilir, ola ki gözlerinin bozulması, yitirdiği çocuğunun ardından uzun zaman ağladığı içindi! Sonra Ataol büyüyüp yetişince, annesine, acılarını biraz olsun unutturmuş, gözyaşlarını kurutmuştu.

Kocasının ölümü üzerine, onun aylığı kendisine ve Ataol'a bağlanmıştı. Ana oğul, aylıklarıyla kimseye muhtaç olmadan geçiniyorlardı.

***

Bense okuduğum okula yakın bir yerdeki öğrenci yurduna yerleşmiştim. Bir yandan okula gidiyor, bir yandan da büyük kenti bir ucundan keşfetmeye çalışıyordum. Baş döndürücü bir yaşam çarkının içine yuvarlanmış gibi duyumsuyordum kendimi. Ya at gözlüğüyle yaşayacaktım; yani okulla yurt arasına bir ip gerip, o ipin üstünde gidip gelecek, başka hiçbir şeyle ilgilenmeyecektim ya da bu büyük kentin bir bireyi olmayı başaracaktım... Oysa koşullarım, her iki çizginin ortasında yaşamaya zorluyordu beni. Hem düzenli biçimde okula gidiyor, hem de içinde soluk aldığımız kentin atmosferini duyumsamaya, gizlerini çözmeye çalışıyordum kendimce.

Kimi zaman Ataol gelip yurttan alıyordu beni. Nihan Teyze özellikle yolluyordu Ataol'u. Memleketten getirdiği malzemelerle yerel yemeklerimizden yapıyor; bana da yedirmezse içine sinmiyordu.

Tıpkı memleketteki gibi alçakgönüllü bir düzen kurmuşlardı burada da... Arada bir, ben de onların bu küçük dünyasına ekleniyordum işte. Varsa eğer, sıkıntılarını belli etmiyor, iyi görünmeye çalışıyorlardı. Bir anlamda da, büyük kentteki yalnızlıklarına ortak oluyordum. Bir aradayken, memlekete gitmiş gibi oluyorduk.

Özveriyle hazırlanmış sofrada yemeğimizi yiyor, dumanı tüten sıcak çaylarımızı içiyor, sonra kaldığım yurdun kapısı kapanmadan yola çıkıyordum. Kimileyin Ataol da benimle çıkıp durağa kadar yürüyordu.

Geleceğe ilişkin düşlerimizi gerçekleştirme yolunda ikimiz de önemli birer adım atmıştık. Ama nedense hâlâ uzun sürecek bir gecenin karanlığından geçiyoruz gibime geliyordu! Hâlâ ileriki günlerimizi net göremiyordum... Yaşam sanki bir kör dövüşü halinde geçiyor; bu da insanı karamsar yapıyordu.

Böylesine bir karamsarlık duygusundan sıyrılmam için aynı sınıfta okuduğumuz Işık'la arkadaş olmamız gerekiyormuş meğer... Işık, sanki adından kaynaklanan bir aydınlık yayıyordu çevresine! Ya da ben öyle görüyordum.

Okula gelemediği bir günün ders notlarını, kimde var diye soruştururken, bende olduğunu söyledim ona. "Bir günlüğüne defterinizi rica edebilir miyim," dedi. "Temize çekip getiririm."

Notlarımı içeren defteri verdim.

Söz verdiği gibi ertesi gün geri getirdi.

Teşekkür ederken, yüzünden, bakışlarından taşan içtenlik, onun güvenilir bir insan olduğunu söylüyordu.

Sonra uzun bir arkadaşlığın sözleşmesini imzalarcasına birlikte çay içtik okul kantininde. Onun bir arkadaş grubu vardı zaten. Kimi liseden arkadaşı, kimi oturduğu semtten... Böylece bu arkadaş listesine adımı yazdırmış oldum.

Işık, bir yandan basın yayın öğrenimini sürdürürken, bir yandan da bir edebiyat dergisinde yarım gün çalışıyordu. Dergi yö-

netmeninin yardımcılığını yapıyor; her sayı bir konuda sanat insanları arasında soruşturma düzenliyor, röportajlar yapıyordu. Sanat insanlarını, özellikle de edebiyatçıları ilgiyle izlediğimi, kitaplarını okuduğumu görünce, beni daha bir ciddiye aldı sanırım. Arkadaşlığımız ilerledi. Çoğu günler okuldan çıkıp ya öğrenci kahvelerine takılıyor ya da sinemaya, tiyatroya, sergi açılışlarına gidiyorduk birlikte. Özellikle, dergiye gelen ilk açılış davetlerini kaçırmıyorduk.

Bir akşam da Işık'ı yanıma katıp Nihan Teyze'ye götürdüm.

Nihan Teyze'deki coşkuyu görecektiniz... Önce biraz çekimser davransa da, kararsızlığı çabuk geçti. Ne yapacağını, ne ikram edeceğini, nasıl övgüler yağdıracağını bilemedi... Işık'ın içtenliği de bunda etkili oldu. Uzun zamandır görmediği bir aile büyüğüyle karşılaşmış gibi içtenlikle elini öpüp başına götürdü. Kendisine yöneltilen her soruya açık yüreklilikle yanıtlar verdi. "Aman Teyzeciğim siz yorulmayın!" diyerek ardı sıra mutfağa geçti...

Orada bulunduğumuz birkaç saat içinde kırk yıllık dost olmuşlardı adeta.

Nihan Teyze hayran bakışlarla Işık'ı dinlerken bir yandan da Ataol'a sitemler ediyordu:

"Şöyle güzel bir gelin adayı senden de istiyorum!"

Işık'ın ve benim, "Biz yalnızca arkadaşız..." demelerimize kulak asmıyordu bile.

Ataol'sa gülümsemekle yetiniyordu sindiği köşede. Nihan Teyze sanki ondan, olanaksız bir şey istiyormuş gibi... İşte o zaman fark ettim, Ataol kalbinde annesinden başka birine yer açmak istemiyordu sanki. Anne sevgisi onu mutlu etmeye yetiyordu.

Bu konuyu aramızda konuşmaya bir daha hiç fırsatımız olamayacağını nereden bilirdim?

***

Üniversitede okumak üzere büyük kente gelişimizin ikinci yılıydı, evet...

Her şey yolunda görünüyordu: İkinci yılda hedefimize doğru bir adım daha yaklaşmıştık işte. Büyük kentte yaşamanın ürküntüsü silinip gitmişti kafamızdan. Geriye dönüşümüz yoktu. İleriye doğru hızla akan nehrin sularına kaptırmıştık kendimizi. Bundan da memnunduk.

Okulda, "Basın Tarihi" Hocamızın dikkatini çekmeyi başarmıştım. Dili kullanışımı pek beğeniyordu. "Kendini geliştirirsen iyi bir röportaj yazarı olabilirsin" demişti bir keresinde. Bu saptama, basın dünyasının kapılarını açmış kadar değerliydi benim için. Anahtar niteliğinde bir sözdü bu... Hocamın verdiği bu anahtarla, varmak isteğim kapıları açabilecektim.

Böyle kendime dönük bir mutluluğun keyfini yaşarken ben, arkadaşım, can dostum Ataol, henüz yaşamının ilkbahar çağında kötü bir hastalığın pençesine düşüyordu!...

Canım kardeşim, okulunu bitirmeyi, geleceğini kurmayı bir yana bırakıp yaşama tutunma savaşının içinde bulmuştu kendini bir anda!

Uzunca bir süreden beri ara ara başının ağrıdığını söyler, ama doktora gitmeye gerek görmezdi. Her defasında bir aspirinle geçiştirirdi. Kuşkusuz gençlik çağı biraz da yaşamın değerini tam kavrayamamak gibi deneyimsizlikleri içinde taşıyor. Kişinin, kendi canının değerini anlayabilmesi için illa da başına bir dert açılması gerekiyor... Ne yazık ki!

Zaman zaman başını yoklayan ağrılar giderek dayanılmaz bir hale varınca, Üniversite hekiminin kapısını çalmış; o da kendisini Tıp Fakültesi hocalarına yönlendirmiş...

Tıp Fakültesi Hastanesi'nde çekilen filmde, kafatası içinde giderek büyüyen bir tümör saptanmış!

O durumda bile annesini üzmemenin yollarını düşünmüş kendince... Son günlerinde anlatacaktı bana... Bu nedenle başlarda, geçici bir hastalığa yakalanmış gibi, hepimizi yanıltmıştı. Hastalık sürecini kendi başına yaşayacak diye kurgulamış... Elbette başlarda iyileşme umudu içindeymiş...

O umutla, annesini de, beni de bir yıla yakın bir zaman oyaladı.

Hastalık nedeniyle yaşadığı bulantı ve kusmaları önemsiz gibi gösteriyormuş annesine. Gözleri bulanıklaşmış, çift görmeye başlamış...

Bütün bunlar olurken o hem ken-

dini, hem bizi kandırmayı sürdürmüş! Tanıyı koyan hocanın, ameliyat önerisini kulak arkası etmiş. İlaçlarla iyileşeceğine inanmaya, kafatasının içindeki azgın hücrenin mutlaka iyi huylu olacağına inanmaya, daha doğrusu kendi kendini aldatmaya çalışmış...

Hastanede ziyaretine gittiğimde, bilinci henüz yerindeydi. İki gün önce evde dengesini yitirip düşünce, Nihan Teyze çığlık çığlığa komşulara seslenmiş...

Ne kadar üzüldüğümü, tek sözcük bile edemediğimi görünce uzanıp elimi tuttu yattığı yerden.

"Benim için üzülme!" dedi usulca. "Kardeşim daha da küçük yaşta ölmüş. O, benim kadar bile yaşamamış... Üzüntüm yalnızca annemi yalnız bırakacağım için... Annemi yalnızca sana emanet edebilirim. Sana güvenebilirim bir tek!"

İkimizin de gözpınarları taşmış, yüzümüzden yaşlar süzülüyordu.

"Böyle konuşma!" diyebildim ancak. Sözcükler boğazıma takılıyordu sanki. "İyileşeceksin! Annen, elbette benim de annem sayılır. Ama buna gerek kalmayacak, göreceksin."

Göz göze geldik. Gülümsemeye çalıştım ona. İkimiz de inanmıyorduk bu sözlere. Karyolanın yanı başında, sandalyede diken üstünde gibiydim.

Karşılıklı sustuk öyle.

Biraz sakinleşince, bana, son aylarda annesini üzmemek için kendi kendini tükenişe sürüklediğini acı acı itiraf etti. Artık saklayacak bir şey kalmamıştı. O kadar ki, sesi bile tükenmişti!

Sonra buz üstünde kayar gibi kayıp gitti yaşamdan...

O gerçekte, sultanlar gibi yaşatmayı düşlediği anacığının elinden kayıp gitti!

***

Nihan Teyze, oğulcuğunun ardından tümüyle eve kapattı kendini. Başka ne yapabilirdi ki? Oturduğu semti bile fazla tanımıyordu. Komşuluk ettiği bir iki aile, alışveriş yaptığı birkaç esnaf... Hepsi o kadar. Evin içinde, oğlunun elinin değdiği bir dolu eşya vardı oysa. Evin duvarlarına oğlunun sesi, soluğu sinip kalmıştı elbet. Hâlâ Ataol'un hayali evin içindeydi, göz önünde salınıyordu ona göre. Oradan uzaklaşmak, Ataol'dan uzaklaşmak anlamına geliyordu hiç kuşkusuz. Hem gidebilecek neresi vardı ki? Son iki üç yılın anılarını bırakıp da nerede avutabilirdi yaralı ana yüreğini?

Ataol'un ölüm döşeğinde annesini emanet edişi de benim aklımdan çıkmıyordu... Son kez elimi tutuşunu, göz göze gelişimizi uzunca bir zaman duyumsayacaktım.

Nihan Teyze'nin dış dünyayla tek bağlantısı bendim. Komşulardan da kapısını çalıp onu kollayanlar vardı ama, biliyorum, Teyzemin gözünde ben Ataol'un bir parçasıydım.

***

Üçüncü sınıfa geçtiğimde, Basın Tarihi Hocamızın köşe yazarı olduğu gazetede stajyer muhabir olarak işe başladım. Bu, mesleğe adım attığımın en önemli belirtisiydi. Hocam gazetenin Yazıişleri Müdürüyle konuşmuş, benimle ilgili övücü sözler etmiş. Yazıişleri Müdürü'ne gittiğimde, "Bakalım Hocanın dediği gibi gerçekten elin kalem tutuyor mu?" dedi ciddi bir havada? Ardından Düzeltme Şefi'ni çağırdı odasına. Şef esmer, uzun boylu, asık yüzlü, sürekli elinde kalemle dolaşan, her an bir köşeden yanlış yazılmış söz çıkacak da onu düzeltecekmiş gibi tetikte sanırdınız.

Müdür: "Hocası çok övdü bu delikanlıyı" diye açıkladı. "Al çalıştır. Eti de senin, kemiği de... Gazeteci olacaksa, önce düzeltme odasını tanısın. Yazı diline dikkat etmeyi öğrensin. Yanlışları görürse, yanlış yapmaktan kaçınır!"

Talimatı alan Şef, bu açıklama üzerine bana döndü: "Gel benimle!" dedi.

Birlikte düzeltme odasına geçtik. Uzunca bir masanın çevresinde iki düzeltmen bilgisayardan yazı okuyup düzeltiyor; iki kişi de bilgisayardan çıkış almışlar, biri alçak sesle okuyup düzeltiyor, öteki elindeki kâğıttan izliyordu.

Şefin masası da kâğıtlarla doluydu... Beni karşısındaki sandalyeye oturttu. Hemen sezinlemiştim: Yüzü asık ama davranışları yumuşak ve insancıldı.

Tam bu sırada gazetenin çaycısı, elinde çay dolu askısıyla yanımızda belirdi. Şef'in önüne çay dolu bardağı bıraktı. Geçip gidiyordu, Şef müdahale etti: "Arkadaşa da bırak! O artık benim elemanım. Sakın es geçeyim deme!"

Eleman sözü geçince, öteki çalışanlar bir an durup beni süzdüler. Bakışlarıyla "hoş geldin" diyorlardı sanki.

Şef, beni onlara, onları da adlarını söyleyerek bana tanıttı.

Hepsiyle göz göze ve gülümseyerek selamlaştık, tanışma bitti, işlerine döndüler.

Şef: "Sen bugün konuk sayılırsın ama..." dedi. "Boş oturup da sıkılma... İstersen arkadaşlarına yardım edebilirsin. Ne yapacağını sana gösterirler. Bugün çaylar da benden. Ondan sonraki günlerde hep senden içeriz! Burada kural böyle işler."

Basın yaşamım böylece başlamış oldu. Çekine çekine çayımı yudumlarken, içinde bulunduğumuz oda-

yı gözden geçiriyordum. Arada bir telaşlı insanlar girip çıkıyordu. Bir suskunluk egemendi odaya. İbadet suskunluğu gibi kutsal bir hava vardı ortalıkta; belki de bana öyle geliyordu.

Öğlenden sonraydı; Şef bir ara sordu:

"Alışıyor musun? Var mı bir sorun?"

"Tek sorunum okul!" diye hemen gündeme getirdim. O ana kadar, kimse sormadığı için açıklayamamıştım. "Gündüzleri okulda olmam gerekecek..."

Şef bir an durdu. Bir şey anımsamak ister gibi boşluğa baktı.

"Geceleyin çalışan ekibimiz de var," dedi. "Orda da yararlanırız senden. Dert değil."

Gülümsedi.

Rahatlamıştım.

Asıl kaygımı dile getiremiyordum elbet. Nihan Teyze'den söz etsem, arkadaşımın emaneti olduğunu, onunla da ilgilenmem gerektiğini söylesem... Nasıl karşılanırdı? O da benim sorunumdu artık. Gazetenin telefonunu verebilirdim Nihan Teyze'ye. Bir sıkıntısı olursa, bana telefonla ulaşabilirdi. Hafta arası olanak bulamasam bile, hafta sonları mutlaka uğrar, eksiklerini giderir, kimi işlerine yardımcı olabilirdim.

***

O günlerde ben bu düşünceleri kafamda geliştirirken başka bir kapı açıldı!

Nihan Teyze'nin durumuna üzülen Işık, ona nasıl yardımcı olabiliriz diye sordu...

Arkadaşımın, duyarlı ve insancıl bir yüreğe sahip olduğundan kuşkum yoktu zaten. Ama kendiliğinden yardım kaygısı taşıması, ona olan güvenimi büsbütün artırmıştı.

Hiç değilse haftada bir gün yanına uğrayıp ona yalnızlığını unutturabilir, onu pazar alışverişine çıkarabilirsin, dedim. Hiç ikirciklenmeden:

"Sevinerek yaparım!" diye yanıtladı.

"Ayrıca fırsat buldukça birlikte de gidebiliriz," dedim.

"Evet..." dedi. "Gidebiliriz."

"Beni rahatlattın!" dedim.

"İnsanlık görevimiz, kaçamayız!" karşılığını verdi.

Gülümseyerek bakıştık öyle. Karşılıklı sustuk.

Nihan Teyze yaşamımızın vazgeçilmez bir parçasıydı artık. Biricik oğlunu geri getiremezdik ama, hiç değilse yaşamda yalnız olmadığı duygusunu verebilirdik.

Işık'ın ya da benim, ona uğrayamadığımız günlerde gazeteden telefonla arayıp hatırını soruyor, durumunu öğreniyordum.

Sesimi duyması bile Nihan Teyze'yi sevindirmeye yetiyordu!

Eşinden kalan üç aylığını alması için mutlaka ikimizden biri uğruyor; onu bankaya kadar götürüyorduk. Aylığını alır almaz yolumuzu semt çarşısından geçiriyorduk. Çarşıdan geçerken gereksinimlerini satın alıyordu Teyzem. Bir de kolumuza girip bizi zorla börekçiye sokuyor; suböreği ısmarlıyordu. Ne kadar karşı çıksam da, bana ya da Işık'a suböreği ısmarlamadan göndermiyordu.

Sürekli evde oturmaktan kilosu biraz artmış, bacakları yürümeyi unutmuş oluyor; adımlarını atarken güçlük çekiyordu. Bu nedenle, yan yana yürürken mutlaka koluma girip destek alıyordu.

Bir gün Nihan Teyzemi çok sevindiren bir şey yaptım: Ataol'un bendeki fotoğraflarından birini -karanlık odadaki arkadaşlardan rica ederek- büyük boy karta bastırıp

güzelce çerçevelettim; götürüp kendisine verdim! Fotoğrafı eline alıp da, Ataol'un o, capcanlı bakan gözleriyle karşılaşınca, gözyaşları sel oldu artık! Bir yandan fotoğrafa sevinerek ağlıyor, bir yandan yüreğinde depreşen acıyla ağlıyordu!

Dakikalarca elinde tuttu çerçeveli fotoğrafı. Öptü ağladı, öptü ağladı...

Her an gözünün önünde olacak bir yere astık.

Hem ağlıyor, hem teşekkür ediyor...

En sonunda ellerimi iki eliyle tuttu; minnettar bakışlarla gözlerimin içine bakarak şöyle dedi:

"Beni oğlumun yanına koy. Daha ne kadar yaşarım bilmem. Ama biliyorum ki, bu ayrılık beni fazla yaşatmaz, oğul! O zaman geldiğinde, beni oğlumun toprağına koy ki, onu sonsuza kadar kucaklayıp yatayım. Bu acı ancak o zaman diner. Sen de benim bir oğlumsun işte. Bu isteğimi yerine getirirsin... Başka da bir dileğim yok. İyi ki varsın, iyi ki yoldaş olmuşsunuz rahmetlimle..."

Ne diyeceğimi bilemeden kalakaldım öyle. Tanrı uzun ömür versin demek bile dilime zor geldi. Uzun yaşayıp da yaşlılık hastalıklarıyla sürünecekse, bunu nasıl dileyebilirdim ki? Gerçi Nihan Teyze yaşlı biri sayılmazdı. Gelgelelim üst üste binen acılar belini bükmüştü; tıpkı içinden çürüyen ağaçlar gibi! Ne zaman yıkılacağını bilemezdiniz.

Eve yazdığım mektuplarda da anneme hep Nihan Teyze'den söz ediyordum. Annem tabii duyarlı bir insandı. Bana verdiği yanıtlarda destekleyici sözler ediyor; büyük sevap işlediğimi belirtiyordu. "Sakın ola, kadıncağızı ihmal etmeyesin!" diye vurguluyordu.

En yakın arkadaşımın annesi olmasa bile, annem ısrarla öğütlemese bile, Nihan Teyze gibi çaresizlik denizinde yüzme bilmeden çırpınan bir insana seyirci kalamazdım elbet.

Gece olsun gündüz olsun, onu en az günde bir kez yokluyordum. Ben gidemezsem Işık, o gidemezse ben, kapısını çalıyorduk. Gereksinimlerini alıp götürüyorduk.

Ne yazık ki, durumu iyiye gitmiyordu... Her geçen gün adımlarını daha da güçlükle atabiliyordu... Şişen ayaklarını güçlükle sürüklüyor, canının yandığı belli oluyordu. Bulunduğu yerden kalkıp tuvalete yürürken bile birine tutunma, yaslanma gereksinimi duyuyordu.

Onu bu halde bırakıp gitmek gücüme gidiyordu. Hiç içime sinmiyordu, ama beni çocuğunun yerine koysa bile, erkektim sonuçta. Kimi sorunlarını benimle değil de, Işık'la konuşmayı yeğliyordu.

Bir gün Işık'la söyleşirlerken, "Keşke evde bir can yoldaşım olsaydı" demiş.

Işık da, bir hasta bakıcı bulabileceğimizi belirtmiş.

Gelgelelim hastabakıcıya verebilecek ne Nihan Teyze'nin, ne de bizim bir gelirimiz vardı. Eline geçen üç aylığı hastabakıcıya verse, geriye ekmek alacak parası kalmıyordu.

Bu konuyu aramızda konuştuk günlerce. Bir ödeme yapmadan onunla kalıp destek olacak birini bulabilir miydik? Düşünüyor, işin işinden çıkarmıyorduk; çünkü böyle birini bulmak olanaksız değilse bile çok güçtü... Gidecek yeri bulunmayan, gücü kuvveti yerinde, boğaz tokluğuna razı olacak biri yoktu.

Gazetede çalışırken de, okulda ders dinlerken de aklımda hep bu konuyu taşıyordum.

Gazete ortamına çoktan alışmıştım. Kendimi kırk yıllık gazeteci gibi görüyordum. Düzeltme odasındaki arkadaşlara o denli alışmıştım ki, en azından okulu bitirinceye dek burada kalmak istiyordum. Dayanışmacı, yardımsever arkadaşlardı. Ayrıca burası, gazetede yazan herkesin dil ayıplarının ortaya çıktığı yerdi. Herkesin ayıpları burada kapatılıyordu. Yalnızca dizgi yanlışları değil, dil yanlışları, yazım yanlışları, hatta bilgi yanlışları da yakalanıp düzeltiliyordu. Düzelt-

menler büyük bir iyi niyetle gazetemizin doğru düzgün yazılarla çıkması için adeta çırpınıyordu! Kördüğüm olmuş tümceleri çözüp anlaşılır hale getiriyor; daha da düzeltemezlerse, o yazıyı yazan kişiyi bulup sorunu birlikte gideriyorlardı. Bu fazladan işler, doğal bir görev gibi yapılıyordu.

Bir yandan işimizi yaparken, aralarda da söyleşiyorduk. Herkes kendi günlük işlerini, aile sorunlarını, parasal sıkıntılarını paylaşıyordu birbiriyle.

Çalışma arkadaşlarımızdan birinin annesi o günlerde Yaşlılar Bakımevi'ne yatırılmıştı.

Arkadaşımdan bunu işitir işitmez benim de kafamın içinde adeta bir ampul yandı o an!

Neden daha önce aklımıza gelmemişti bu? Bir ara birlikte çay içme bahanesiyle arkadaşımı bir köşeye çektim. Çaylarımızı yudumlarken, Yaşlılar Bakımevi'yle ilgili biraz bilgi vermesini rica ettim.

***

Evinin dışında bir yerde, tanımadığı kimselerle birlikte yaşamayı hiç düşünmemişti o güne dek. İlk söylediğimde pek yadırgadı bu öneriyi. "Öleceksem evimde öleyim!" diyerek tedirginliğini belli etti. "Biliyorum, size yük oluyorum..." dedi ardından. Sesi kırılgandı.

Bu kez ben karşı çıktım ona: "Kesinlikle hayır! Siz de benim bir annemsiniz... Annem hakkını helal etmez, sizi ihmal edersem. Bunu biliyorsunuz."

Kuşkusuz biliyordu. Daha fazla üstelemedi. Ben de üstüne vardım. Kararı kendisine bırakıp suskun kaldım.

Sonra bir kez de Işık'la konuşmuşlar aynı konuyu. Hem de kendi açmış... Kararsızmış henüz ama, şimdi hep bunu düşündüğünü söylemiş. Anlaşılan, bakımevine yatmak için kendi kendini hazırlıyordu.

Bize de anlayışla beklemek düşüyordu elbet.

Fazla bekletmedi ama!

Bir gece gazetede çalışıyordum. Işık telefon etti. Ağlıyordu... Hıçkırıklı sesler arasında, Nihan Teyze'yi hastaneye kaldırdıklarını öğrendim.

Telefonu kapattım. Çalışma arkadaşlarıma bilgi vererek izin istedim. İzin lafın gelişiydi tabii. Koşarak çıktım, hemen bir taksiye atlayıp Işık'ın söylediği hastaneyi buldum.

Işık beni hastanenin kapısında bekliyordu.

Yoğun bakım odasına almışlardı Nihan Teyze'yi. Beni alıp doğruca nöbetçi hekime götürdü.

Beyin damarlarından birini pıhtı tıkamış! Hastaneye getirilmekte geç kalınmış... Kısacası, yaşasa bile felçli kalırmış...

Nöbetçi hekimin izniyle ve çok kısa kalmak koşuluyla yoğun bakım odasına indim.

Teyzeciğim uykuda gibiydi. Başucunda durup kalakaldım öyle. Bir an elini tutmak geldi içimden. Elini elime aldım. Kulağına eğildim. "Sözüm söz," dedim. "Seni Ataol'un yanına kendi elimle indireceğim!"

Sanki belli belirsiz elimi sıktı!

Söylediğimi anlamıştı sanıyorum.

Usulca öptüm tuttuğum elini, yine usulca bıraktım.

Daha da fazla kalamadım orada. Kendimi dışarı attım.

Yoğun bakım odasından çıktığımda acıdan donmuş gibiydim! Işık yanıma geldi, koluma girip kapıya yönlendirdi beni. Gözlerimden yaşlar akıyor, yanaklarımdan aşağı süzülüyordu.

"Ah Nihan Teyze!" dedim kendi kendime... "Ah, arkadaşımın emaneti!"

***

İki hafta kadar yoğun bakımda kaldı. Sonra onu sevgili oğlu, can arkadaşım, Ataol'un yanına götürdük. Emaneti, toprağa teslim ettik.

***

Her anneler gününde Nihan Teyze'nin ziyaretine giderim, toprağına çiçekler bırakırım. Bugüne dek hiç savsaklamadım bu görevi.

Bir gün Nihan Teyzemi çok sevindiren bir şey yaptım: Ataol'un bendeki fotoğraflarından birini -karanlık odadaki arkadaşlardan rica ederek- büyük boy karta bastırıp güzelce çerçevelettim; götürüp kendisine verdim! Fotoğrafı eline alıp da, Ataol'un o, capcanlı bakan gözleriyle karşılaşınca, gözyaşları sel oldu artık!

DOKUNUŞLAR, ETKİLEŞİMLER...

■ ÖZLEM YÜCESAN

Menekşenin büyümesi" gibi kendini geliştiren birey, etkileşime girer insanlarla. İkisi de değer katarlar hayata. Değerler çoğalarak, birleşerek genlerimizi oluşturur, küçük izler büyür, "büyük insanlığı" oluşturur. **"Büyük insanlık" toplumsal tarihimize yön çizer, dahası o tarihi oluşturur. O tarih, geri dönüşler de yaşar zaman zaman ve orası "dün"dür tam da!**

Mehmet Ali & Akşamsefası

"haritadan silinir gider kendini
yenilememiş hayat
sevgisini eksik taşıyan suyla hangi
menekşe büyür
tam orada sıkı bir dost, kirpiğine
rüzgârlı bir şebnem yüklemiş
sen gelirsin aklıma..."

İki film, iki kitap, bir şiir... O şiirin üstteki ilk dizesi, bu yazıdaki derdimi anlatıyor aslında. İmgenin anlam yükü öyle dokunuyor ki bana, etkileşim kurmadan da yazmadan da edemiyorum. Aziz Kemâl Hızıroğlu'nun "Sen Gelirsin Aklıma" şiiriyle başlıyor benim de "kirpiğime yüklenen şebnem"!

"Bugün Aslında Dündü" filmi ve "Güvercin" adlı uzun öykü... Hangisini daha önce izledim ya da okudum anımsamıyorum şimdi. Fakat ilk etkileşimim bu ikisiyle oldu.

Bir de daha önce izlediğim "Uyanışlar" filmini aldım buraya. Bir bilim insanı, yıllar süren uykularından uyandırmıştı hastaları bir ilacı deneyerek. (Uykudan kasıt, bir robot misali hareketsizlik ve sessizlik hali) İlk uyananın, her şeyi anlasa da eylemsiz geçirdiği 30 yılı, diğerinin tüm ailesinin çoktan öldüğünü öğrenmesi, birinin "22 yaşında olmaya ihtiyacım var" demesi gibi gibi hayal kırıklıkları, 'uyanma' sevincini aynı hızla söndürüyordu. Geçen 30 yıla dair bir anı biriktirmemiş yaşamlar, haritada yerlerini bulamadan yalnızca "kimyasal" ile ancak bu kadar uyanabiliyor, "yıllarını kaybettiğine katlanamıyor"du.

Diğer bir ayrıntı da bilimcinin laboratuvarında sıkıştığı, kitapların dışında bir nevi nefes alamadığı, sosyal ortamdan yalıttığı yaşamı idi. (Aslında bilim insanlarımızın tam da böyle bir yaşam mı sürmesi gerekirdi? Toplumla bilim arasında da öyle mesafe vardır ki.... O başka bu başka mıdır? Bilene bırakalım...) Keza "Hayatında hiçbir şey yok! Asıl uyuyan sensin!" demişti doktora ilk uyanan hasta bile! Sonraları yine daldığında; "Tekrar harekete geçmem için birinin bana dokunması gerek," cümlesi ise sosyoloji dersi başlangıcı gibi! "Uyanışlar" hastanın da doktora "dokunuşu", bir nevi bilimcinin de uyanışı, sosyal ilişkilere açılması, "bir kahve içmeye" cesaret etmesiyle(!) bitiyordu. Yıllarını kaybetmiş hastalar, bu fedakâr doktorlara ve herkese hatırlatmıştı; "İnsan ruhunun beslenmesiydi asıl önemli olan; çalışma, oyun, dostluk, aile... Unuttuğumuz bunlar; bu basit şeylerdi..." "Sevgisini eksik taşıyan suyla büyüyemiyordu menekşe!"

"Bugün Aslında Dündü" filminde ise New York plazaları ve gökdelenleri arasında yaşayan bencil, burnu havada, kendini herkesin sevgilisi sanan bir TV sunucusu görüyorduk. Diğerinin gerçekçi kurgusuna karşı bu film tam da gerçeküstü bir kurguya oturtulmuştu. Somutun simgesel, metaforik bir öyküsünü izliyorduk. Sunucu, bir günlüğüne gidip program yapacağı küçük ve "sıkıcı" kasabada, verilen işi ciddiye almadan yapan, kaldığı oteldeki kişilere üstten bakan, eski okul arkadaşını tanımazdan gelen, köşedeki çok yaşlı dilenciye umarsızca davranan, keza tam benmerkezci, egoist bir tiptir.

Programı bitirdiğini 'sandığı' günün ertesi, şehrine ve kanala dönmek için uyandığında sürpriz bir şekilde aynı radyo spikeri tam tamına aynı şeyleri söylüyordur. Karşılaştığı herkes de dünkü şeyleri tekrar söylüyordur ve henüz program yapılmamıştır! Şok olur, şaka sanır; fakat etrafındakiler gayet ciddidir. Bu yaşadığını ikinci gün de yaşar, sonra üçüncü gün de ve bu böyle sürer aylarca! Bir süre sonra karakteri gereği bundan yararlanmaya başlar bir güzel! Para çalar, ne bulursa yer, günübirlik vakit geçirdiği kadınlara evlilik bile teklif eder, kanaldaki kadın arkadaşını elde etmek için yapmadığı dalavere kalmaz; nasılsa yarın hiçbir şey **hatırlanmayacaktır**! Bir süre sonra bunalıma girer tabii, kendini öldürür her gün! Sabah yine radyoyla uyanır! Barda konuştuğu birine sorduğu: "Bir yere sıkışıp kalsan, her gün aynı geçse ve ne yapsan işe yaramasa sen ne yapardın?" sorusu, günümüz emekçisinin ev-iş döngüsünü de her dönemin üretimsiz yığınlarını da anlatır sanki! Cevap efsanedir; "İşte hayatımın özeti!"

Ve fakat insan ilerlemek zorundadır tabii. Yaşadığı deneyimler, geliştirir. Hayal kırıklıkları olgunlaştırır. Zamanla karşılaştığı herkese faydası dokunan fedakâr, nazik, duyarlı, alçakgönüllü bir tip olur. Hayatındaki boşluklar, aynı geçen günler zenginleşir. Tekrar eden o günlerde sanatla uğraşır. Piyano sesini duyduğundaki haz görülmeye değerdir ve çalmayı da öğrenir, resim yapar, heykel yontar... O fazla uyanıklığı gider, tersine bir "uyanış" yaşar sanki; sakinleşir, sosyalleşir; onun "uyanışı" da budur... "Hayat kendini yeniler". Hep yeniler ve "haritada" izler bırakır, silinmez izler bırakır.

"Uyanışlar"daki bilim insanı kazandığı değerleri paylaşır, "sevgisini de eksiltmeden..." "Menekşenin büyümesi" gibi kendini geliştiren birey, etkileşime girer insanlarla. İkisi de değer katarlar hayata. Değerler çoğalarak, birleşerek genlerimizi oluşturur, küçük izler büyür, "büyük insanlığı" oluşturur. "Büyük insanlık" toplumsal tarihimize yön çizer, dahası o tarihi oluşturur. O tarih, geri dö-

nüşler de yaşar zaman zaman ve orası "dün"dür tam da!

Günümüz iktidarlarının siyasi oyunlarını yaşadıkça ve izledikçe "Bugün aslında dündü!" demiyor muyuz zaten? Siyasi iklime değer katmayan, bilakis yarım yüzyıl önce yaşananları tekrarlayan, daha bencilleşen, daha boşlaşan, boşlukların arasında bir yol bulmaya çalışanlara da nefes aldırmayan, kendi uyanışlarımızı yaşatmayanlar tabii ki büyük izler bırakamıyor ve siliniyor haritadan. Yaşanmışlıklar ise yazık ki derin yaralar bırakıyor toplumların belleğine... "Dünkü" savaşlar "bugün" yine çıkıyor, "dünkü" sömürü "bugün" devam ediyor...

GÜVERCİN GÖLGESİ!

Patrick Süskind'in "Güvercin" başlıklı uzun öyküsünde, kapitalizm harikası bankalardan birinin güvenlik bekçisidir öykü kişisi. "Bir sfenks gibiydi bekçi. Yaptığı etki eylemiyle değil, sırf vücutça varlığı yoluyla oluyordu... Bütün gururunu, bütün özsaygısını oluşturan, ona güç ve direnç veren, onu uyanıklıktan, silahtan ya da kurşun geçirmez camdan daha iyi koruyan bu simgesel gücün bilinciyle dikiliyor ve otuz yıldan beri nöbet tutuyordu."

Ona "dokunan" kimse olmayışından mutlu; "İnsanlara güvenilmeyeceği, huzur içinde yaşayabilmenin ancak onları kendinden uzak tutmakla olabileceğini" düşünüyor zira. "Aradığı şey rahat değil, yalnız ve yalnız kendisinin olan, onu hayatın hoş olmayan sürprizlerinden koruyan güvenli bir barınaktı."

"Tek konforu bir yatak, bir masa, bir sandalye, bir elektrik ampulü, bir de elbise askısı" cümlesi sağlıyor bu yüzyılda yaşadığını anlamamıza! O kadar ki aslında bir mağarada, dışarının korkularını duyarak paranoyakça yaşıyor bu adam. Tam da bir yere sıkışıp kalmış, her gün aynı şeyleri bir makine gibi yaparken, hayatından çok memnun! Toprak beyi Oblomov'un bekçi bey versiyonu!

Ne var ki kapısının önündeki bir "canlı" altüst ediyor bu dünyayı! "İçgüdüsel eğilimi geri çekilmek istiyordu, güvenli odaya çekilmek, dışarıdaki o korkunç şeyden kaçmak." Rutin işlerini yapamamaya, davranışları abartılı yorumlamaya, iki cümlelik sosyalleşmeyle şaşkına dönmeye, ayakları dolaşmaya başlıyor! Kapıcının "'Günaydın, Mösyö Noel!' diye seslenişi alayın dikâlâsı gibi gelmişti ona."

Kendini gördüğü o üst basamaklardan, güvercinle beraber bir anda yuvarlanıyor! Güvercinin, "özgürlüğünü" yok ettiğini söyleyerek, doğanın tek canlısı, tek önemlisi yapıyor kendisini. Her gününü aynı ritüellerle geçirdiğini; "değişik bir olay" olan güvercin yuvasıyla fark ediyor... Fakat bu değişimi kabullenmek istemiyor, boşluklarının aynı yerinde kalmasını istiyor. Yaşam paranoyak da olsa; korkulu, korunmalı, durağan, bencilce de olsa; 'Bu bir özgürlüktür!' mü diyor acaba?

Korunaklı alanından ayrı geçirdiği bir iki saatte yaşadığı durumu, çocukluğunda sığınakta yaşadığı o korkuya benzetiyor. Uyku uyanıklık arası gördüğü o sahnelerin içinde; "...çocuksun sen, yalnızca düşünde yetişkin olduğunu gördün, Paris›te iğrenç bir ihtiyar bekçi, ama çocuksun ve annenin babanın evinin bodrumunda oturuyorsun, dışarıda da savaş var, sense yakalanmış, enkaz altında kalmış, unutulmuşsun. Niçin gelmiyorlar? Niçin beni kurtarmıyorlar?" Savaşın çocukta yarattığı travmanın, savaş bitse de(!) sürdüğünü, o kısacık zaman diliminde anlıyor insan. "Niçin bu ölü sessizliği?" diyor adam. "Nerede öbür insanlar? Niçin gelmiyorlar? Tanrım, nerede öbür insanlar acaba? Yaşayamam ki ben öbür insanlar olmadan!"

O gergin uyku halinden kalkıp da dışarı çıkınca şap şap sulara bata çıka bir çocuk misali gevşeyen adamın "içinden pabuçlarını çoraplarını çıkarıp yalınayak yürüme isteği geldi." Ama eylemsizlik öyle bir içine işlemiştir ki; "bunu yapmadıysa yalnızca tembelliktendir, gözüne ayıp göründüğünden değil." cümlesini de okuruz! Keza çok geçmeden alıştığı rutine dönmüş olur sfenks bekçi!

Brecht'in dediği gibi; "Sadece psikolojik durum yetmiyor," anlatmaya. İnsanlara güvensizliği, çocukken yaşadığı 'savaş'la başlıyor çoktan, kendi de zorunlu askerlik yapıyor "nefretle", iletişimi kısıtlanıyor gittikçe ve sonunda 30 yıldır aynı oda, aynı bekçi kulübesi, kimseyle konuşmadan geçen eylemsiz bir "otomatlık"... "İşte hayatının özeti!"

Bu özete 'postmodern özgürlük' diyen de var! Bunun bir parçasını da "özgür" havasına imrendiği **evsizi** anlattığı satırlarda okuyoruz. "Hiç de keyifsiz olduğu görülmez gibiydi, kasketi boş kalsa bile, hiçbir zaman acı çekiyor ya da kaygılanıyora, bırakın bunları, canı sıkılıyora benzemezdi. Hep, insanın tepesinin tasını attıran bir özgüven, bir özhoşnutluk, özgürlüğün kışkırtıcı bir biçimde sergilenen havası fışkırırdı içinden." Ama bir gün, evsizin sokağa tuvaletini yaptığını görüyor ve fikri değişiyor! Artık ona "gıpta" etmiyor: "...az bir maaş karşılığında... hep aynı şeyleri yapmasının anlamlı olup olmadığı sorusunun yanıtı, korkunç görünümün açık seçikliğiyle gözleri-

nin önünde bulunuyordu: Evet, anlamlıydı. Hem de çok anlamlıydı." O yalnızca tuvalet özgürlüğünü(!) alsa da odağına, günümüzde 'iki dudak arasında iş güvencesi'yle çalışanları da anlatıyor adeta: "Bir anlık bir şeydi insanın yoksullaşıp o duruma düşmesi! Bir anlık bir şeydi kişinin öz varlığının görünüşte sağlam taşlarla örülü temeli!"

ÇAĞIN HASTALIĞINI UNUTMAK...

"Alzheimer olmamak için hep yeni şeyler öğren," derler; rutinin değişsin... Olaylara eklektik yaklaşmak, daha dün yaşadığımız şeylere bugün tekrar olunca şaşırmak, ekonomiyi batıran siyasiye 'gel de ekonomiyi kurtar' demek, toplumsal çıkarımızın ne olduğunu, hangi sınıfa ait olduğumuzu bile bilmemek gibi şeyler alzheimer'e benzemiyor mu biraz da? "Yeni şeyler öğrenmek" sosyal ortama dahil olmak değil mi? Bizden başka canlıların da yaşadığının farkında olup onlarla etkileşmek, geçmişi ve geleceği harmanlayarak bir yol çizmek mümkün değil midir? Rutin dışı sürprizlerin insancıl olmayan tarafları da çoktur elbette. Ofiste sabahlama ya da "nonstop iş" gibi sömürü harikası sürprizler konumuzun dışındadır! O yüzden şiirimizle devam edelim;

"yoğun yalnızlıklar ölüme imece hazırlığıdır
karanfil soldukça boz renklere birikir kalabalık
tam orada yeşil bir bakış, bahçeden kuş sesiyle
kayar acı
sen gelirsin aklıma

"Tam da orada yeşil bir bakış..." Peter Schlemihl'in Tuhaf Hikayesi'ne o yeşil bakışla baktım. Her okuyanda farklı "tuhaf" fikirler oluşabilir, diye düşündüğüm bu küçücük kitapta da gerçeküstü anlatılan gerçekleri duyumsarız en naif, yalın haliyle... Schlemihl bir tavsiye mektubuyla gittiği zengin adamı ve arkadaşlarını bahçelerinde bulmakla kalmaz, bir de onlarla "arasının çok iyi olduğu" söyleyen şeytanla tanışıverir! "Hizmet edilenlerden ziyade hizmet edenlerden korkmakta" olan adam, elini içine attıkça altın çıkan kese karşılığı hiç de

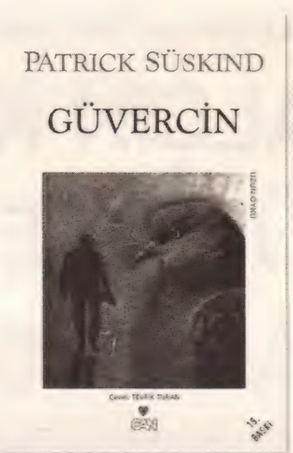

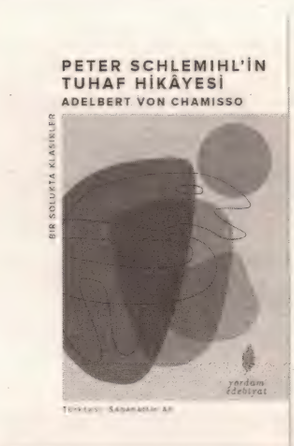

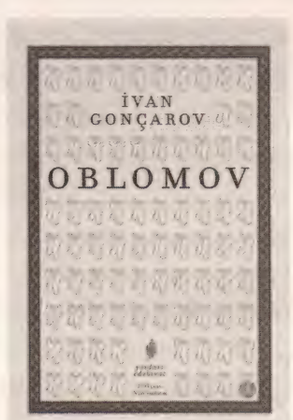

düşünmeden gölgesini teslim eder, hizmet eden şeytana! Korktuğu başına gelmiştir!

"Oysa doğru dürüst insanlar güneşe çıktıkları zaman gölgelerini de beraber alırlar." Bunu sokaktaki çocuklar bile bilir! "Hafiflik ederek ayağını doğru yoldan dışarı atan bir kimse ise farkında olmadan başka yollara sapar ve yollar onu aşağı, daima aşağı götürür."

Bunu epey geç anlıyor ve "daha biraz evvel çılgın kalbini doyuran bu altınları isteksizlik ve bıkkınlık ile itip" uzaklaştırıyor. Oysa alışveriş çoktan bitmiş, şeytan, altınları bağlamıştır Schlemihl'e!

"Demir zincirlerle sımsıkı bağlanmış olan bir kimseye kanat fayda eder mi?" Etmemiş! Bu kez pazarlığa başka bir şey sürmüş Şeytan; "Gölge karşılığı ruhunu!" Bu seçeneksiz seçenek bir süre bunalıma sürüklese de onu; "Eski bir hata yüzünden insan cemiyetinden ayrı kaldıktan sonra, bunun yerine her zaman sevmiş olduğum tabiata dönüyordum," diyerek kendini yollara vuruyor ve gölgesini aramak misali dünyayı dolaşıyor ve "Kendi kendine çalışan bir alim sıfatıyla yeni hayatına" başlıyor. "Tetkiklerde bulunmak artık hayatımın istikameti ve kuvveti, ilim hayatımın hedefi olacaktı."

Güvercin'deki adamda olmayan irade burada var; "Hristiyan keşişlerinin mağarası gibi bir ev" bulsa da kendine, "değneğini alarak" yolculuğa devam ediyor. "Tembellik hakkı"nı, Oblomov gibi kullanmıyor! Kendini zenginleştiriyor ve başkalarıyla bu zenginliği paylaşıyor. Bir nevi, başka bir tembellik hakkı mümkün ve olacak... şeklinde anlıyorum ben de bunu!

Bir gölgemiz, bir izimiz kalsın istiyoruz haritada. Minicik bile olsa "haritada bir iz..." Gölgemizi satacak hale gelmeden, "bugün aslında dün" gibiydi demeden; her gün yeni "uyanışlar" diyerek ve güvercine minnetle...

- "Sen Gelirsin Aklıma", Aziz Kemâl Hızıroğlu
- "Uyanışlar", Yönetmen: Penny Marshall, 1990
- "Bugün Aslında Dündü", Yönetmen: Harold Ramis, 1993
- "Güvercin", Patrick Süskind (2016, Can Yayınları)
- "Peter Schlemihl'in Tuhaf Hikâyesi", Adelbert Von Chamisso-1813 (2020, Yordam Yayınları)

BİR KİTAP BAĞIMLISININ NOTLARI - 2022/EKİM

YALÇIN KÜÇÜK'ÜN BÜTÜN ESERLERİ BASILIYOR

■ DR. ULVİ ÖZDEMİR

Fiyat artışları kitaplarla olan ilişkimizi değiştirdi. Yıllardır kitap alırım ilk kez bu dönem istediğim kitapları alırken zorlanıyorum. Erteliyorum, listeliyorum, vazgeçiyorum. Seyret, hayal et ama dokunma... Kapitalist sistemin çoğu insanı düşürdüğü durum bu. Kitapları elime aldığımda ilk yaptığım şey arkalarını çevirip fiyatlarına bakmak oluyor artık.

Mart ayında İstanbul'da uzun zamandır göremediğimiz bir kitap fuarı'nı gezme fırsatımız oldu. Karşılaştığım manzara üzücüydü. Sıcağı sıcağına şu notları aldım ve Facebook'tan paylaştım:

"Bugün CNR İSTANBUL kitap fuarına gittim ve tam bir hayal kırıklığı yaşadım. Gerçekte 'Sınav Kitapları Fuarı' vardı. Aslında sınav saçmalığı sürecinde çocuklarımıza ve gençlerimize yazık ediyoruz. Akılcı bir toplum örgütlenmesi düzeninden çok uzaktayız. Bir taraftan da iki kitabın fiyatı hakkında konuşmak istiyorum. Hepsi kaliteli hocalarımızın kaliteli kitapları (bir tanesi Çelik Kale Çanakkale adlı kitap ve diğeri de İsmet İnönü hakkında iki kitap). Bundan kuşkum yok. Ama bu iki kitabın herbirinin fiyatı 450 TL!!! İstanbul Belediyesi Kültür A.Ş. basmış bu kitapları. Kim için basmış? Kimin bu fiyatla satın almasını bekliyor? Ben bir üniversite hocası olarak alamam bu kitapları bu fiyattan. Öğrenci hiç alamaz. Bir kamu kuruluşu kamu kaynaklarını nasıl böyle kullanabilir? İki müteahhit bu kitapların tamamını alsa şirket kâr etse bu baskılardan, başarılı bir iş yapmış mı olacak? Bu nasıl bir mantık ? Nasıl bu kadar yüksek fiyat koyabiliyorsunuz bu kitaplara? Kimse baskı maliyeti demesin. Olmazsa gazete kâğıdına bas. Okuyucu kitle belli Türkiye'de. Bir kamu kuruluşu kaynaklarını böyle harcayamaz. Kamu hizmeti bu mudur? Kültür A.Ş.'ymiş?!! Pahalı kültür!!! Özel yayıncılar bu kadar yüksek fiyatlı kitap basmıyor, siz ne yapıyorsunuz?"

Mehmet Ali & Akşamsefası

Kültür A.Ş.'nin yayın politikası değişmedi. Gerçek kitap okuyucularının alamayacağı kitapları basmaya devam ediyor. Bu durumda biz de bu kitapları vitrinden seyredeceğiz. Ne güzel bir kültür politikası değil mi? Ameliyat iyi geçti ama hasta öldü maalesef. Sosyal Demokrat Belediyecilik, halkçı belediyecilik bu mu?

Fiyat artışları kitaplarla olan ilişkimizi değiştirdi. Yıllardır kitap alırım ilk kez bu dönem istediğim kitapları alırken zorlanıyorum. Erteliyorum, listeliyorum, vazgeçiyorum. Seyret, hayal et ama dokunma... Kapitalist sistemin çoğu insanı düşürdüğü durum bu. Kitapları elime aldığımda ilk yaptığım şey arkalarını çevirip fiyatlarına bakmak oluyor artık. Umarım bu durum uzun süre devam etmez.

Yaza girerken okuma hızım biraz düştü. Dönem sonu sınavları bunda en büyük engel. Ama yine de okumanın lezzetine, mutluluğuna engel değil bütün bu hayat koşuşturması; güzel kitaplar, güzel okuma yolculukları hayatımızda hep var.

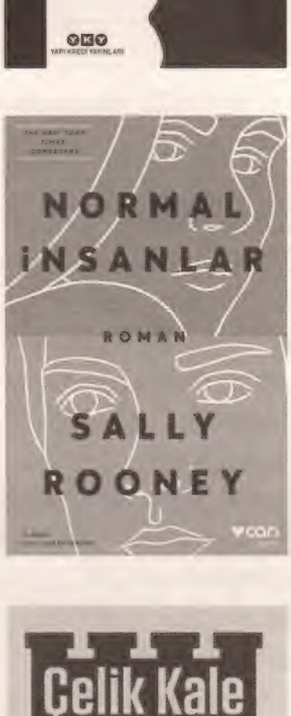

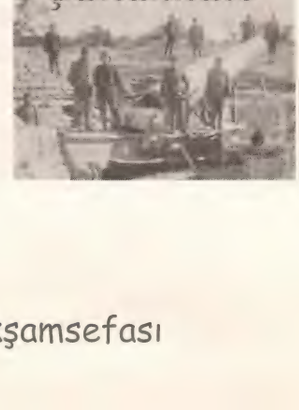

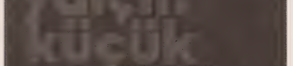

ATATÜRK'ÜN FELSEFİ BAKIŞI

En son yazımı yazdığımdan beri yine birçok kitabı bitirdim. Kısaca söz etmek gerekirse dergide en son yazımdan sonra okuduğum kitaplar arasında beni en çok etkileyen kitap Büyük Kurtarıcı Atatürk'ün *Nutuk*'u oldu.Yüksek lisans öğrencilerime verdiğim bir ders için her bahar dönemi ders gereği *Nutuk*'u bir kez daha okuyorum. İnanın her defasında beni hayrete düşüren ve Atatürk'ün özellikle zekâsına hayran bırakan ve daha önce görmediğim ya da üzerinde yeteri kadar durmadığımızı düşündüğüm bir bölüm mutlaka karşıma çıkıyor. Bu ders için İş Bankası yayınlarından çıkan fiyatı da gayet uygun olan baskıyı kullanıyorum. (*Gençler İçin Fotoğraflarla Nutuk*, Türkiye İş Bankası Yayınları) Bende bulunan 34. Baskı (İstanbul, Kasım 2021).

Nutuk okumalarım sırasında karşıma çıkan bence bu muhteşem değerlendirme ve akıl yürütmeler üzerine derste öğrencilerle yaptığım konuşmalar ve üzerinde durduğumuz konular bir anda yeni bir kitap projesinin oluşmasına yol açtı. Atatürk'ün Samsun'a çıktığı andan itibaren yaptığı mücadelenin çok fazla boyutu var. Gerçekten de Milli Mücadele çok katmanlı bir tarihsel süreçtir. Aynı zamanda birçok farklı cephesi var. Atatürk bu cephelerde değişik aktörlerle ilişki kurmuş ve değişik türde mücadeleler vermiştir. Bunlardan biri de bir entellektüel olarak, tarihsel durumu yorumlamada onu diğer arkadaşlarından ayıran filozofik bakış açısıdır. Atatürk yaşadığı dönemde aldığı eğitimle, pek söz etmesek de doktora derecesine sahip gerçek bir entellektüeldir. Bu etikete uygun değerlendirmeleri *Nutuk*'un her bölümünde karşımıza çıkabilir. Üzerinde çok şey söylenmiş, çok eser üretilmiş bir yapıt olmasına rağmen *Nutuk*, bize her okuyuşta yeni bilgiler veren bir hazine adeta. Bu yüzden yazacağım kitabın adını şöyle koydum: *Büyük Bir Filozofun İzinde, Atatürk'ün Büyük Eseri Nutuk'un Satır Aralarında Bir Gezinti.*

Atatürk *Nutuk*'ta sadece o dönemin kötü aktörlerini, düpedüz hain, işbirlikçi diye nitelediklerini eleştirmemiştir.Kendisiyle birlikte çok iyiniyetle yola çıkanları da eleştirmiştir. Örneğin girişeceği mücadeleye başarı şansı tanımayanların mantığını şöyle eleştirir:

"Diğer önemli bir noktayı da belirtmek gerekir. Kurtuluş yolu ararken, İngiltere, Fransa, İtalya gibi büyük devletleri gücendirmemek ana ilke olarak kabul edilmekteydi. Bu devletlerden yalnız biriyle bile başa çıkılamayacağı kuruntusu hemen bütün zihinlere yer etmişti. Osmanlı Devleti'nin yanında koskoca Almanya, Avusturya-Macaristan varken, hepsini birden yenilgiye uğratan, yerlere seren İtilaf kuvvetleri karşısında, tekrar onlarla çatışmaya varabilecek durumlara girmekten daha büyük mantıksızlık ve akılsızlık olmazdı.

Bu düşüncede olan yalnız halk değildi; özellikle seçkin ve aydın denilen insanlar böyle düşünüyordu." (s.8)

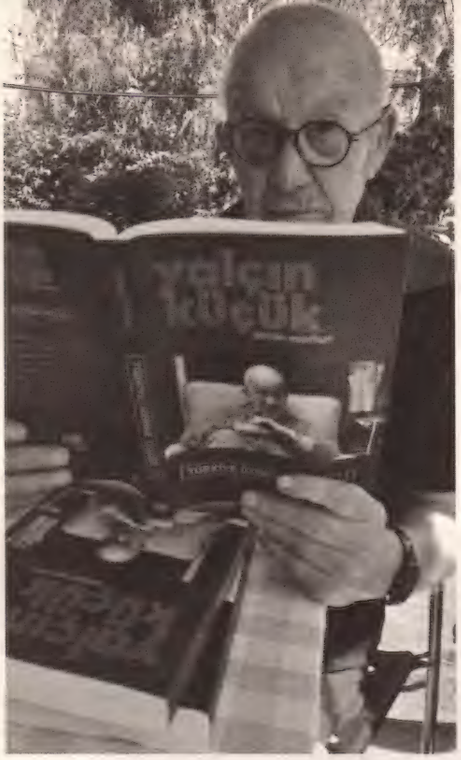

Peki Atatürk bu mantığa karşı nasıl bir yol izleyecekti? Bunu *Nutuk*'un giriş kısmında açıklıyor. "Ya Bağımsızlık Ya Ölüm" olarak belirlenen slogan ile özetlenen kendi yolunu detaylandırıyor. Ancak *Nutuk* bu sloganı ortaya koyuyor ama bu sonuca nasıl ulaşılacak? Burada *Nutuk*'u okuyuşumuzda önemli bir ilkeyi hatırlayarak yeni bir soru üretebiliyoruz: Atatürk'ün Samsun'a çıkarken bir planı var mıydı? Soru basit. İlkemiz de öyle: Anlamlı bir sorunun yanıtı olmayan hiçbir bilgi tarihsel bir bilgi değildir. Soru basit belki ama büyük bir düşünürün dediği gibi kolay değil. Bu soruya, Atatürk'ün kimsenin aklına gelmeyen, sonuçta bağımsız bir Türkiye'yi oluşturacak planı neydi? Kuşkusuz *"bir planı yoktu"* demek, *"Samsun'a bir çıkalım, duruma bakarız, sonrası Allah kerim"* ya da benzeri bir yaklaşımda olduğunu söylemek olur. Slogan üretmek, bir hedef çizmek kolay, ama o hedefe hangi yoldan gidilecek? Hangi araçlar, güçler elde edilecek? Bu sorular da hemen akla geliyor. Dolayısıyla Atatürk'ün bir planı vardı demek daha mantıklı. Gerçek de bu zaten. Ama neydi o plan? İşte bu basit ama yanıtı kolay olmayan soru *Nutuk*'u okurken aklımızda olmalı. Bu soru çoğu kitapta yer almaz. Dolayısıyla yeni bir soru bize yeni bir bilginin kapısını açabilir. Bu sorunun yanıtı elbette var. Ama *Nutuk*'da açıkça dile getirilmez. Çok kez satır aralarını dikkatlice okumak gerekiyor. Şimdilik bu soru aklımızda olarak Şevket Süreyya Aydemir'in *Tek Adam* adlı eserinin ilk cildine bakmakta fayda var. İpucu bu kadar. Bu sorunun izini sürdüğümüzde Atatürk'ün filozofça bir akıl yürütmeyle, dönemin uluslararası ilişkilerini ne kadar ustaca analiz ederek Samsun'dan başlayan yolculuğunun her adımında sonsuz bir güvenle, kazanmaktan, hedeflerine ulaşacağından hiç şüphe duymadan hareket ettiğini anlayabiliyorsunuz. Bu konuda yazacağım bir çalışmada konuyu daha detaylı bir biçimde açıklamayı düşünüyorum. Sonuç olarak *Nutuk*'un mucizevi bir tarih kitabı olduğunu tekrarlayayım.

ATTİLA İLHAN'I SAĞA VERELİM

Attila İlhan üzerine bir makale yazmak için bir süredir okuma yapıyordum. Özellikle "Hangi" sözcüğü ile başlayan yapıtlarında ve söyleşilerinde ileri sürdüğü düşüncelerine baktığımızda Attila İlhan'ın artık sağ düşünceye verilme zamanı geldi diye düşünüyorum. Zaten ordaydı denilebilir. Ben yeni keşfettim açıkçası. Yıllar önce Yalçın Küçük Hoca *"Kemal Tahir'i verelim, Peyami Safa'yı alalım,"* demişti. Naçizane Attila İlha'ı da verelim diyorum. Onun yerine kimi alırız emin değilim. Son zamanlarda birçok isim sağda olduğunu ortaya koydu bu ülkede. Belki de karşılığında bir isim almak da gerekmiyor. Bu bir eksiklik olur mu sol için, aydınlanmacı gelenek için? Bence hayır.

Son zamanlarda okuyup beğendiğim romanlar var. Bunlardan biri Sally Rooney'in *Normal İnsanlar* adlı romanı (Can Yayınları, 10. Baskı, Haziran 2021). Daha önce okuduğum ve çok beğendiğim Adelle Waldman'ın *Nathaniel P.'nin Aşk Maceraları* (Yapı Kredi Yayınları) romanını hatırlattı bana. Bu iki roman da insan ilişkilerindeki nüansları vurgulayan eserlerdi. O kadar ayrıntılı psikolojik çözümlemeler vardı ki bir anda aklıma gelen tanımlamayla bu iki romanı "kuantum roman" kavramı ile sınıflandırdım kendimce. Bana göre yeni romanın gideceği yeri işaret eden iki roman bunlar.

Yaz günleri okumak için büyük fırsat. Bu yaz daha önce planladığım okumaları yaparım diye düşünürken bir taraftan da daha önce okuduğum kitapları tekrar okumak isteği duyuyorum. Örneğin Jorge Luis Borges'in *Alef* ve *Yolları Çatallanan Bahçe* adlı kitapları bu kapsamda. Yine Yalçın Küçük Hoca'nın muhteşem eseri 5 ciltlik *Aydın Üzerine Tezler*'i baştan tekrar okumak için sabırsızlanıyorum. Böyle kitapları yeniden yeniden okumak gerekiyor. Tabii baskısı olmadığı için yeni kuşakların Yalçın Küçük'ün bu muhteşem eserine ulaşmaları olanaksız.

Neyseki Kırmızı Kedi Yayınları Yalçın Küçük'ün Bütün Eserleri'ni teker teker yayınlamaya başladı. Ama şu ana kadar Yalçın Hoca'nın en çok basılan eseri *Atamanoğlu Fatih* kitabını bastı. Yalçın Küçük Hoca'nın yaklaşık 60 kitabı var. Her 6 ayda bir kitabını basarsa yani bu hızla giderse, tüm eserlerini 30 yılda basar diye düşünüyorum! Gel de üzülme.

2022 yaz aylarında elinizen güzel kitapların düşmemesini dilerim.

CEVŞEN

■ GÖNÜL TOKAYEVA

bir vakitler oturup boynunda
kayaları taşıyan dağların
güneşi koynuna alışına bakardım
hem de turuncu bir neşeyle

uzak şehirlere kanat çırpmak isteyen
bir mevsim eşiğinde doğmuştum

bulutlardan harflerin süzüldüğü
çiçeğin dala yürüdüğü dönemlerdi
zamanın huyuydu akmak

yırtılan ellerimle gittim
karanlığı yerinden sökmeye
yetmedi gücüm

bir devrim için kırmızıydı yollar
trenler kara, raylar ahşap

deniz uyumuştu
ve "gemilerde tâlim vardı"

kıyısız tutarsızlıklar az ötede gerinirken
başıma tatlı dertler açan kitapları usulca
eski alışkanlıklarımın yanına bıraktım

bez bağlıyorum artık ağaçlara
geleceğin göğsüne cevşen taktım

baktım ki anlamak yoruyor kalbimi
insanları çözdükten sonra salıverdim

UMUDUM KAPANMAYAN ÖLÜ GÖZLERİ

■ HEYBET AKDOĞAN

ateşi ıslatan terim
isyanı harlar yüzyılıma
zaman
mayası tuttukça canımda
dilim söyleşir bir kölenin yalvarışlarında

ecelimi parmaklarımda tutarcasına
kanayan tenim damlar toprağa
ele avuca sığmaz vatan
kırmızıya boyanır ülkem
ellerimde hâlâ ezdiğim çakıl taşlarının tozu
çatlamış avuçlarımla
tutunmak isterken yeryüzüne
nerede bir uçurum varsa
kıyısında başlar yazgım
bedenim savrulur yarınlara
ruhum artık talandır sonsuzluğa

şimdi yine duyulmaz sesim
kahrım dağ olup çöker üstüme
günün gölgesinde ağlarken çocukluğum
utanırım
bu yüzden gizlerim büyümüşlüğümü

pencereme konar göç kuşları
dikiş tutmaz sürgünlüğüm
yamanmayan düş kırıklarımla
ağır aksak yürürüm çıkmaz yolları
geri döner mi arşınlanmış ömrüm
umudum kapanmayan ölü gözleri

Mehmet Ali & Akşamsefası

Germinal'i Claude Berri sinemaya uyarlamıştı.

VADİM O KADAR YEŞİLDİ Kİ İLE GERMİNAL SANKİ BUGÜNÜN MADEN İŞÇİLERİNİ ANLATIYOR

■ ASYA KAFKASYALI

"Bizlerden ne kadar uzakta olurlarsa olsunlar, başka insanların acılarına asla kayıtsız kalmamak." İkinci Dünya Savaşı'nın, köklerinden koparıp bambaşka yerlere savurduğu insanların İstanbul'da tesadüfler sonucu bir araya gelmesiyle kurulan çok acılı ailemden öğrendiğim pek çok güzel şeyden biri de buydu o zamanlar.

"Hayır olmaz, biraz daha bekleyeyim, nasılsa içerisi henüz çok sıcak." Kendi kendime böyle diyerek, kapağı açık sobanın içindeki yavaş yavaş kor olmaya doğru giden kömürü hüzünlü duygularla seyretmeye dalıyorum. Bir müddet sonra düşüncelerim kapatmayı unuttuğum sobanın içinden, henüz elimden bırakamadığım, yedi yaşında bir çocuk olarak benim kaldırabileceğim büyüklükteki kömür parçasına yöneliyor. "Sadece bunun üzerinde bile, büyük ihtimalle çoğu ölmüş olan kaç kişinin ellerinin izi var acaba?" diye düşünmekten bir türlü kendimi alamıyorum. "Allah Babacığım, kaç kişi toprak altında can verdi - dışarıda her şey buz tutmuşken - evlerinin içinde olan bizler büyük keyifle ısınabilelim diye?"

"Kaç çocuk babasız, kaç kadın dul kaldı?" Kaç yaşlı ana babanın madenlerde çalışan oğulları feci şekilde öldü?" Beynime doluşan bu düşünceler beraberlerinde getirdikleri yoğun acı, üzüntü ve hüzün duygularıyla birlik olup, küçük kalbimde derin bir vicdan azabına dönüşerek elimde tutmakta olduğum kömür parçasını aldığım kovanın içerisine gerisin geriye bırakmama sebep oluyor. Yaşıma göre oldukça iri ve güçlü bir çocuk olduğum için, aile içinde artık benim de sobaya kömür atmama izin veriliyor. Ama ben kısa bir zaman önce, 60'lı yılların İstanbul'unun dondurucu kış aylarında büyük keyifle peş peşe yaktığımız bu kömür parçalarının ne şartlarda ve ne zorluklarla elde edildiğini ailemden öğrendiğimden beri sobaya kömür atmayıp hep son ana kadar beklediğim için, her seferinde sobanın sönmesine sebep oluyorum. Buna rağmen benim - ki onların çocuğu olduğum için ne kadar şanslı olduğumu yıllar sonra anlayacağım - sevgi ve şefkat küpü ailem her seferinde bana sadece tatlı bir serzenişte bulunarak, "Ah İlknur (ailemin kullandığı ismim), gene ya tembellik ettin, ya da çoğu zamanki gibi müzik dinlemeye daldın. Bak şimdi tekrardan sobayı tutuşturmak zorundayız ama canım evladım bir dahaki sefere zamanında atmayı unutma olur mu?" diye ekliyorlar. Ama aylar geçip de bu durum pek değişmediği için zamanla, yaşımın küçüklüğüne rağmen acaba unutkanlık gibi bir sorunum mu var diye endişelenmeye başlıyorlar. Bunun üzerine bir müddet sonra ben de yanlış yere üzülmelerine gönlüm razı olmadığı için, ne zamandır içimde yaşadığım duygularımı onlara da açıklamaya karar veriyorum:

"Sizler Zonguldak'ta sık sık olan her patlamayı duyduğunuzda hep çok üzülüp oradaki insanlar kurtulsun inşallah diye dua ediyorsunuz ya, ben daha küçükken Zonguldak'ı başka bir memleket zannedip, orada savaş var, daima bombalar patlıyor, insanlar ölüyor, siz de büyük savaşı yaşadığınız için onların acılarını anlıyor ve o yüzden çok üzülüyorsunuz diye düşünüyordum ama artık, sık sık başlarına gelen facialara çok üzülüp, kurtuluşları için hep dua ettiğiniz kişilerin meğer maden işçileri olduğunu öğrendiğimden beri sobaya her kömür atmaya yeltendiğimde büyük vicdan azabı duyuyorum. O ölen talihsiz insanlara karşı saygısızlık etmişim gibi geliyor. Sizler de ne kadar çok üzülüyorsunuz her seferinde. O zaman, hiç olmazsa biz de, başkalarının hayatları pahasına evimize gelen kömürümüzü çok keyifle yakmayalım, biraz da üşüyelim. Daha sıkı giyinerek idare edelim. O zaman, emeklerine saygı duyduğumuzu hissederlerse belki daha az acı çeker ruhları." Birkaç dakika boyunca derin bir sessizlik kaplıyor evimizin içini. Az sonra hepsinin gözyaşları yanaklarını ıslatmaya başlıyor ve ardından bizim evin olağan günlük aktivitelerinden olan sevgi ve şefkat yağmurları üzerime boşalmaya başlıyor. O zamanlar böyle sevgi seli içinde büyümenin nasıl bir şans olduğunu henüz idrak edemiyor ve herkesin, tüm arkadaşlarımın ailelerinin de aynen benimkiler gibi olduklarını zannediyordum.

BAŞKALARININ ACILARINA KAYITSIZ KALMAMAK

"Bizlerden ne kadar uzakta olurlarsa olsunlar, başka insanların acılarına asla kayıtsız kalmamak." İkinci Dünya Savaşı'nın, köklerinden koparıp bambaşka yerlere savurduğu insanların İstanbul'da tesadüfler sonucu bir araya gelmesiyle kurulan çok acılı ailemden öğrendiğim pek çok güzel şeyden biri de buydu o zamanlar. Yıllar geçtikçe bu konuda daha duyarlı bir birey olmaya özen gösteriyorum. Ortaokulda ikinci sınıfa geçtiğimde artık klasik eserleri okumaya başlıyoruz. Lise bitinceye kadar pek çoğunun okunup özümlenmesi gerektiğini söyleyen Türkçe hocamıza maden işçilerinin sorunlarını anlatan klasik bir eser ya da eserler olup olmadığını sorunca, yüzünde beliren hem takdir, hem de büyük şaşkınlık ifadesiyle, "Maden işçisi akrabanız var mı İlknur?" diye soruyor. "Hayır hocam!" diyorum, "Hiç yok ama her maden kazasında günlerce endişe içinde, toprak altında kalanların radyo başında kurtuluş haberlerini bekleyip onlar için dua eden ve kurtulamayanlar için de her seferinde kendi ailesinden biri ölmüşçesine çok üzü-

İlk başlarda küçük Huw'un ağzından o sıcacık sevgi dolu kalabalık ailenin bireyleri arasındaki ilişkileri keyifle okurken, zaman ilerledikçe, madenden çıkartılıp vadiye yığılan cüruf yığınının, o güzel vadinin yemyeşil örtüsünü iğrenç bir şekilde siyaha boyarken, aynı zamanda hayatlarına da aynı siyahlıkta bir karabasan gibi çöktüğüne şahit olmaya başlıyorum.

lüp yas tutan bir ailem var. Ve tabii ben de onlar gibi hissediyor ve düşünüyorum." Bu sefer yüzüne yayılan büyük mutluluk ifadesiyle gözlerime bakarak iki eser tavsiye ediyor hocam bana. Richard Llewellyn'in Vadim O Kadar Yeşildi ki (How green was my valley) adlı romanı ve Emile Zola'nın Germinal'i. Ve tabii ki hemen o hafta sonu derhal kitaplığıma yerleşiyor, hocamdan isimlerini aldığım bu iki yeni misafir. O günkü bilincimle, ismi kulağıma hoş geldiği için önce Vadim O Kadar Yeşildi ki ellerimin arasına yerleşerek beni baş kahramanı olan küçük Huw ile tanıştırıyor. İngiltere'nin Galler bölgesinde madende çalışarak geçimini sağlayan Morgan ailesinin en küçük üyesi. İlk başlarda küçük Huw'un ağzından o sıcacık sevgi dolu kalabalık ailenin bireyleri arasındaki ilişkileri keyifle okurken, zaman ilerledikçe, madenden çıkartılıp vadiye yığılan cüruf yığınının, o güzel vadinin yemyeşil örtüsünü iğrenç bir şekilde siyaha boyarken, aynı zamanda hayatlarına da aynı siyahlıkta bir karabasan gibi çöktüğüne şahit olmaya başlıyorum. Her geçen gün, gittikçe emeğe saygının ortadan kalkması, açlık ve çaresizlik - ki Huw "Kiminle savaşmaya kalksak, boş mideler tarafından yenilgiye uğratılıyorduk. Karınları aç çocukların gözleri önünde insan haklarının pek bir önemi kalmıyor. Onların acıları haksızlığın açtığı yaralardan daha derin oluyor" diyerek vadideki, tüm umutları ellerinden alınmış ve her yönden karartılmış yaşamlarını bu birkaç cümleyle çok güzel anlatıp özetleyiveriyor kitabın sonlarına doğru. Feci ölümler, mecburen bazıları çok uzaklarda olan başka ülkelere göç etmeler, pek çokları gibi Morgan ailesini de paramparça ediyor. Kitabı bitirince acıyan ruhumu biraz dinlendirmek için okumaya ara veriyorum. Oysa birkaç gün sonra Germinal'i okumaya başladığımda ise, çok daha sert bir duvara çarpacağımı ve ardından günlerce uykularımın bile kaçacağını nereden bileceğim ki.

GERMİNAL VE EMEKÇİLERİN HAK ARAYIŞI

Germinal'in sayfaları arasından başını uzatan Paris'li Etienne Lantier ve arkadaşlarının yaşadıklarını okumaya başladıktan çok kısa bir süre sonra başlarına gelenleri okumaktan öte, onlarla birlikte aynı duyguları adeta yaşamaya başlıyorum. Daha başında, işçileri taşıyan asansör durmaksızın aşağıya inerken nefesim kesilmeye başlıyor ve ne zaman duracağını an be an, giderek artan bir endişeyle beklerken o ise hep iniyor, iniyor,iniyor. Bu sefer açlık ve sefaletin, insanlık onurunun ayaklar altına alınmasının en ürkütücü boyutlardaki haline tanıklık ediyorum. Ve

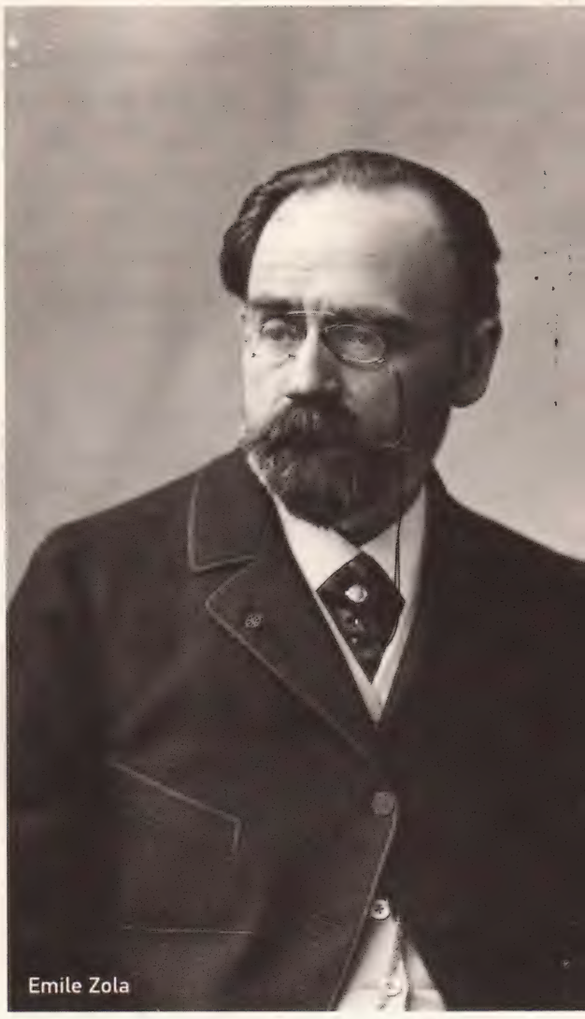
Emile Zola

acıyla anlıyorum ki ülkemizde olsun, dünyanın başka başka yerlerinde olsun, değişen tek şey isimler. Sorunlar ise hemen hemen hep aynı. Hakkını alamamak ve insan onuruna asla yakışmayan seviyelerde büyük acılarla yaşamaya mahkûm edilmek. Evine, çocuklarına bir parça ekmek götürebilmek uğruna, aklın alamayacağı şartlarda yaşama tutunmaya çalışan ve ne yazıktır ki çoğu zaman da onu kaybeden, ülkemizin ve dünyanın her köşesindeki tüm maden işçisi kardeşlerimizi büyük saygıyla anıyorum.

Germinal, bu büyük eseri Emile Zola'nın ne sebeple Fransız edebiyatındaki natüralist akımın baş tacı bir yazarı olduğunu gözler önüne sermektedir. Herkese iyi okumalar dileğimle.

FİLİSTİN DÖRTLÜKLERİ

■ İBRAHİM EROĞLU

Sapanı açık artırmaya çıkarılmış
Bir çocuk hüznü içinde ey Filistin
Mühimmat deposu bir kalbi taşırken
"Özgürlük" deyince ha ateşlendi, ha ateşlenecek fitilin

***

Sol yumruğunu sıkarak okuduğu şiir
Adım gibi biliyorum Mahmut Derviş'in
Çünkü sözcükleri öyle bir vurgulaması var ki
"Artık vakti geçiyor" der gibi devrimin

***

Bir tufan çıksa da Nuh'u hatırlasak
Zaten "Yusuf" deyince aklımız hep kuyularda
Vızır vızır işlerken taşlar düşmanlık yarışında
Bu zeytin ağaçları da ne barışa kapalı kuytularda

***

Epeydir kıymeti kalmadı
Ne zeytinin, ne çamın
Siz, asa hatırına deniz ararken
Şimdi bile güdük kalıyor öyküsü çarmıhın

***

Bir mendil gibi çırpınırken umutların
Hem de kaç kez kırıldı belin
Duvarlar da yıkıldı
Diğer yarısına kavuştu şu bildiğimiz Berlin

***

Kırlara açılan pencerelerde
Yine barut kokusu
Kutsal yapılara bile küserken
Bildiğimiz Allah korkusu

***

Bacalar tütmüyor
Fabrikalar vermiyor randıman
Yine kardeşliğimize derin yaralar açtı
Haftalarca süren bombardıman

***

Taşlara rağbeti artıyor Filistinli çocukların
Şu soğuk günlerinde martın
Alçalırken homurtusu duyulmasa bombardıman uçaklarının
Sanırsınız yavrularına yetişmek için acelesi var martıların

***

İçimizi ışıtırdı
Ufku dolanarak yükselen güneşin ışığı
Taa Golan Tepelerinden duyulurken
Gerillaların ıslığı

La Hey

Mehmet Ali & Akşamsefası

Fazıl Hüsnü Dağlarca: "TÜRKÇEM, BENİM SES BAYRAĞIM"

■ YILMAZ ÇONGAR

Dağlarca'nın, gökyüzünde dolaşan, fizik ötesi güçlerle, kaderle, Tanrı'yla, soyutlukla ilişkili şiirleri, Toprak Ana adlı yapıtında değişir. Artık beş duygunun algıladığını yansıtmaya başlamıştır. Bulutların üstünden yeryüzüne inip, ayağını toprağa basar. Aklın sınırlarına ve bilimciliğe yönelir, Toplumcu Gerçekçilik akımını da aşar, toplumu birey olarak algılar.

Fotoğraf: Ara Güler

Mehmet Ali & Akşamsefası

NEDİR

Beni bir yaprak gibi / Hayata salan nedir?
Dünyayı seyrederken / Gönlümü alan nedir?
O ölüm haberiyle / Yokluğa dalan nedir?
Ve bir şiir bitince / İçimde kalan nedir?
Fazıl Hüsnü Dağlarca

TANIŞMAK

1990'lı yılların başlarıydı. İlk görüşmemiz Kadıköy'de, Rıhtım'da, Fıçı Restoran'da oldu. Arkadaşım Alp Kuran tanıştırdı, ızgara köfteler, patlıcan kızartmaları, limonata bardaklarında rakılar ve sigara dumanları arasında. "Dünya çapında bir şair" demişti arkadaşım. Ben de yaşamımda ilk kez görüyordum Dağlarca'yı. Masada üç kişiydik, ikisi benden çok içiyorlardı. Diğer masalardan gelen gürültü şairin sesini bastırıyordu, zaten dilinde tutukluk vardı. Eskilerin "rekâket" dedikleri...

DİZİNDEKİ AĞRILAR, ELİNDE BASTON

Ertesi gün Dağlarca telefonla aradı, "Apartman yöneticisiyle mahkemelik olmuş, tanıdığım bir avukat var mıymış?" Böylece başlayan ahbaplık yıllarca sürdü. Rıhtım'da kahvede buluşuyorduk, o zamanlar "Kafe" deyimi tam yerleşmemişti. İki günde bir geliyordu kahveye ve ben ona yardım ediyordum. Dizleri ağrıyor, tek başına yürüyemiyordu. Bir elinde baston, dayanıyor, diğer eliyle koluma giriyordu. İşleri de çoktu, her gün bir yere, bankalara, hisse senedi gibi evraklar için iş adamlarına gitmek istiyordu. Ben mutluydum, çünkü gerçekten dünya çapında bir şairle arkadaş olmuştum, onur duyuyordum, *"Türkçem, benim ses bayrağım!"* dediği için de ona saygı duyuyordum.

KUR'AN-I KERİM

Onu her zaman can kulağıyla dinlediğimden anlattıklarının çoğu aklımda kaldı. Babası süvari yarbayı Hasan Hüsnü Beymiş, oğlunun da ille subay olmasını istiyormuş. Babası, bu nedenle yemin anlamında Kur'an-ı Kerim'i öpmüş. Evde iki Kur'an-ı Kerim varmış; biri büyük diğeri küçük, babasının öptüğü büyük olanıymış. Dağlarca, subay değil, şair olmak istiyormuş, bu isteğine erişmek için o da küçük Kur'an-ı Kerim'i öpmüş. Yıllar sonra her ikisinin de isteği yerine gelmiş, Dağlarca hem subay olmuş hem şair.

YATILI OKUL, HAVAYA ÇİZİLEN DÜNYA

Girdiği Kuleli Askeri Lisesi'nde, Harp Okulu'nda, askeri disiplin onu çok etkilemiş. Şiirlerinde hep yalnızlık, hüzün, karanlık gibi konular seçmiş, bazen intihar etmeyi bile düşünmüş. Yatılı okulda yazdığı şiirlerini bir kitapta toplamış, adı Havaya Çizilen Dünya. Birkaç dizesi şöyle:

Yalnızlık, sabahların yaşadığı yalnızlık;
Suların içindeki ışıklar kadar ılık.
Hüzün, o mısralardan dudakta kalan hüzün;
İkindiüstlerinde aydınlığı gündüzün.
Sessizlik, geceleyin yolcusuz sokaklarda
Sükûn dalgalarının ortasındaki ada
Öyle sevgililer ki, bir kere görülmüştür,
Hatıraları ömrün gecelerinde yürür.
Çiziyorum havaya dünyamı bir çiçekle,
Ve hayran bakıyorum bu rüya gibi şekle.

Bu şiirde şair, tüm içtenliğiyle fizikötesi dünyasını ve bilinçaltında oluşan karmaşayı, çözümsüzlüğü okurlara sunmuştur.

Kimi yazarlar Dağlarca'nın başlangıçta Necip Fazıl Kısakürek'in (26.5.1904 – 25. 5. 1983) etkisinde kaldığını söylerler. Oysa o, yaşamı boyunca hiçbir akımın etkisinde kalmamış, giderek kendine özgü bir ekol oluşturmuş bir yazınsal kişiliğe sahiptir.

Nurullah Ataç, bir yazısında şöyle der: *"Bir gün gelecek, bugün nasıl Servet-i Fünûn dönemi, Fecr-i Âti, ya da Beş Hececiler gibi dönemlerden söz ediyorsak, Fazıl Hüsnü Dağlarca döneminden de söz edilecek."*

DAĞLARCA SUBAY OLUR

Dağlarca 1935 yılında Harp Okulu'nu bitirir. 30 Ağustos günü, piyade asteğmeni olarak onurlu Türk Ordusu'na katılır.

Doğu Anadolu'da, Trakya'da on dört yıl görev yapar. Adını çoğunlukla Varlık dergisinde yayınlanan şiirleriyle duyurur. İlerleyen yıllarda bu dergiyi Yücel, İnkılâpçı Gençlik, Yedi Tepe, Türk Dili, vb. dergiler izleyecektir.

ÇOCUK VE ALLAH

1940'ta Çocuk ve Allah adlı yapıtı tüm kitapçı vitrinlerini, raflarını süsler. Yapıtta iki yüze yakın şiir yer almaktadır, bunlar okundukça şairin ünü hızla artar. Bu şiirlerde çocukla Allah arasındaki ilişkiler, çocukların yanlış ve hatalı algılamaları, şaşkınlıkları, çaresizlikleri dile getirilir. Şair, "Yarı Aydınlıklar ki Sahipsiz" adlı şiirinde çocuklara şöyle öğütler verir:

"Çocuğum şarkı söyle sokaklarda
Sesin güzelliğini kaybetmeden.
Çocuğum bol bol masal dinle
Henüz inanırken.

Yılmaz Çongar Fazıl Hüsnü Dağlarca ile

Çocuğum sor neden akşam oluyor
Ayıplamaz kimse seni.
Çocuğum sana yalvarıyorum
Ellerin çirkinleşmeden dua et."

Orhan Burian der ki, *"Dağlarca bu şiirleriyle ya cinnete ya da dehaya varmak üzeredir."*

O, şiirlerinde yarı ölüm olan uykuyu, özellikle hastalık psikolojisini yansıtır. İşte bir örnek:

"NESİLLERE KARŞI" şiirinden:
Parlar karanlık içinden
Sofralarında ekmekleri
Nasıl malûm olur, Rabbim bazı hastalara,
Bahar gelince ölecekleri.

"AĞIR HASTA" şiirinden:
Üfleme bana anneciğim korkuyorum,
Dua edip edip geceleri
Hastayım ama ne kadar güzel
Gidiyor yüzer gibi, vücudumun bir yeri.
Anneciğim, büyüyorum ben şimdi,
Büyüyor göllerde kamış.
Fakat değnekten atım nerde
Kardeşim su versin ona, susamış.

ASKERLİKTEN AYRILMAK, KARŞI DUVAR DERGİSİ

1950 yılında yüzbaşı rütbesinde iken verdiği bir dilekçeyle askerlikten ayrılır.

O güne dek altı yapıtı yayımlanmıştır. *"Ben bu şiirleri, bu kitapları askerlikten çaldığım zamanlar içinde yazdım, bu hırsızlığa son vermek için subaylıktan ayrıldım"* der.

Bir süre, Çalışma Bakanlığında İş Müfettişi olarak görev yapar.

1960'ta emekli olur ve İstanbul Aksaray'da "Kitap" adında bir kitabevi açar. Kitabevinin vitrinine her 15 günde bir şiirler asar, adına da "Karşı Duvar Dergisi" der. 200'e 70 cm. ebadında bir kartona iri harflerle yazılan bu şiirler edebiyat dünyasının ilgisini çeker, yankılara neden olur. Yüzlerce, binlerce meraklı öğrenci, öğretmen, memur, emekli bu şiirleri ayaküstü okumadan geçmez, kalabalıkta kişiler daha iyi okumak için birbirini iter. Dağlarca da dükkânın içinde koltuğuna oturmuş, kahvesini içerken bu vatandaşları zevkle izler.

Demokrat Parti iktidarda iken, Türkiye ile ABD arasında imzalanan İkili Anlaşmalar'da Türkiye sağlık temizliğinden sorumludur. Bu temizliğin kapsamı o denli geniştir ki tuvaletlere dek uzanır. Şair bu duruma isyan eder ve şöyle bir şiir yazar:

İKİLİ ANLAŞMA ANITI
Mehmetçik, al helâ süpürgesini kavak ellerine sen,
Amerikalı silah arkadaşların istediler,
Çorlu Hava Alanı'nda güneş doğar doğmaz
Gir içeri, pakla yüznumaraları güney kuzey birer birer,
İkili anlaşma bu
Sağlık temizliğini biz yapacağız, vay babooo
Ellerin ki hû demiştir göğüs üzre, selâm vermiştir alın üzre
Ellerin ki, dualarla ağarmış,
Ellerin ki, bilir tetik çekmeyi,
İkili anlaşma er geç burada
Boğuşacaksın burada, bu çukurda

Dağlarca Ankara 1. Ağır Ceza Mahkemesinde bu şiiri nedeniyle yargılanırken, yargıca der ki:

"55 yaşını geçmiş biri olduğumu görüyorsunuz. Bu anlaşmaya göre Amerikan askerlerinin yüznumaralarını bile bizden birinin temizlemesi gerekiyorsa, ben Mehmetçiklerin yerine tüm yüznu-

maraları temizlemeye istekliyim. Ta ki, Türk askeri bu pis eylemden kirlenmemiş olsun."

Duruşma salonu derin bir sessizliğe bürünür, çok uzun süren sessizliği yargıç bozar, utangaç bir yüzle ve titrek bir sesle duruşmayı başka güne erteler.

1970 yılında kitabevini kapatıp tüm zamanını şiir sanatı üzerinde çalışmalarına ayırır.

NEDEN ŞİİR YAZIYOR?

Dağlarca'ya bir gün kahvede otururken, biraz da onu konuşturmak için, "Neden şiir yazıyorsunuz?" diye sordum:

"Diller ulusların kimlikleridir ve her dil tek dile doğru giden bir adımdır. Bir gün gelecek, tüm dünya tek dille konuşacak. Yine o zaman yeryüzünde kocaman bir Eski Diller Müzesi kurulacak, o müzede her ülkenin yazdığı başarılı yapıtlar sergilenecek. İşte, orada benim de şiirlerim sergilensin diye yazıyorum" yanıtını verdi.

Bir söyleşide "Sanat yapıtı nedir?" diye sorulduğunda, *"Kişi bedeninin, evrensel boyutlar içinde yeni bir ürpertisi, sevinci ve özellikle yarına kalma tutkusunun yansımasıdır"* demişti.

ULUSALCI DAĞLARCA

Dağlarca'nın, gökyüzünde dolaşan, fizik ötesi güçlerle, kaderle, Tanrı'yla, soyutlukla ilişkili şiirleri, Toprak Ana adlı yapıtında değişir. Artık beş duygunun algıladığını yansıtmaya başlamıştır. Bulutların üstünden yeryüzüne inip, ayağını toprağa basar. Aklın sınırlarına ve bilimciliğe yönelir, Toplumcu Gerçekçilik akımını da aşar, toplumu birey olarak algılar. O, bu yapıtta, Anadolu köylüsünün yüzyıllarca uyuduğunu, *"Öyle dalmış ki, yüzyıllar süren uykusuna, / Uyandıramazsın, / Uyanacak değil."* dizeleriyle anlatır.

Ulusalcılık'ta karar kıldığında Üç Şehitler Destanı'nı yaratır ve der ki:

"Ben bu şiirle önümde aşılmaz dağlar gibi duran, kayalar kadar sert görünen sözcükleri yendim, onları eritip kullandım, onları sıfıra indirdim. Bu şiir benim fildişi kulemden çıktığım yapıttır." Bu yapıtta yansıttığı tarihi konular önce ırkçı bir görünüm verir ama giderek gerçekler vurgulanır, İstiklâl Savaşı, İnönüler'de tam bir Atatürkçü Dağlarca kendini gösterir.

MUSTAFA KEMAL

Mustafa Kemal'i gördüm düşümde
"Daha!" diyordu
Uğruna şehit olasım geldi hemen
"Sabaha!" diyordu
Al bir kalpak giymişti, al
Al bir ata binmişti, al
Zafer ırak mı dedim
"Aha!" diyordu.

DURDU ÇÖKTÜ YIKILDI

Durdu Salih / Yaman esti gâvurun ateşi yaman/
Bir ayağı her zamankinden diri / Yüzü mahzun/
Bir eli kocaman / Çöktü Salih hemen olduğu yere/

Kitabevinin vitrinine her 15 günde bir şiirler asar, adına da "Karşı Duvar Dergisi" der. 200'e 70 cm. ebadında bir kartona iri harflerle yazılan bu şiirler edebiyat dünyasının ilgisini çeker, yankılara neden olur. Yüzlerce, binlerce meraklı öğrenci, öğretmen, memur, emekli bu şiirleri ayaküstü okumadan geçmez, kalabalıkta kişiler daha iyi okumak için birbirini iter.

Mehmet Ali & Akşamsefası

1940'ta Çocuk ve Allah adlı yapıtı tüm kitapçı vitrinlerini, raflarını süsler. Yapıtta iki yüze yakın şiir yer almaktadır, bunlar okundukça şairin ünü hızla artar.

Kopmuştu elinin ayağının biri / Başını çevirdi dalgın/
Artık bakmadı döğüşenlere / Yıkıldı Salih/
Kimbilir hangi Fatiha'yı duymuş /Sessizliği gövdesi kadar iri
Of bile demedi / Dediler sonradan / Of'luymuş./

Ulusalcılığa gönül veren Dağlarca, Dağların Sesi şiirinde ise şöyle der:

Bunca şehit üzre ne diye dalgalanır
Amerikan bayrakları
Türkiye onların mıdır, bizim midir?

sorusuyla haykırır ve bağımsızlık coşkusu, antiemperyalist duygularla:

Utançlara yol muyuz?
Köle miyiz kul muyuz?

diyerek kendini anlayan yüce Türk Ulusu'na seslenir. "Türk Olmak", "Yedi Memetler", "Otuz Ağustos", "İzmir Yollarında" adlı yapıtları hep bu kutsal coşkunun izlerini taşır.

NOBEL ÖDÜLÜ ADAYI

Batı Acısı adlı şiirinde, Batının sömürgen politikasını anlatırken, Osmanlı'nın yayılmacı döneminde sömürgeci bir tutum izlemediğini vurgular.

Vietnam'da ezilenleri korur. Fransızlara, Amerikalılara karşı vatanını koruyan kahramanları selâmlar, aynı Çanakkale Destanı'ndaki gibi. Hiroşima'da ölen Japonlara ağıtlar yazar. Artık Dünya çapında bir şairdir. Nobel Ödülü için adı geçer.

Oğullar ve Analar adlı şiirinden bir örnek:

Er oldu o
Giysi verdiler şayak
Tüfek verdiler menevişli demir
Sanki bin yıl kullanacaktı bunları
Savaşa girdi o
Düşüverdi ilk kurşunda
Dayandı anasının yüz bin yıllık yüreği.
Sağlam mı sağlam.

Onun şiirleri uzaya dek yansır. *"Ver sesi ışık türküsüne / İşte karışır durur / Ver sesi ışık türküsüne"* derken Samanyolu'dur bize anlattığı.

Havaya Çizilen Dünya, Çocuk ve Allah, Çakırın Destanı, Üç Şehitler Destanı, Toprak Ana, İstiklal Savaşı-Samsun'dan Ankara'ya, İstiklal Savaşı-İnönüler, İstanbul-Fetih Destanı, Cezayir Türküsü, Batı Acısı, Yedi Memetler, Vietnam Savaşımız (İngilizce çevirisiyle birlikte), Nötron Bombası, Kubilay Destanı gibi yüz otuz dört şiir yapıtına ve on binleri aşan şiire imza atan Dağlarca, ulusal ve evrensel iki yüze yakın ödüle değer görülmüştür. (Bunu son konuşmasında kendisi söylemiştir.)

Dağlarca, yaşamının son birkaç yılını tekerlekli sandalyeye bağımlı olarak geçirdi. Bakıcı kadın ona yardım ederdi. 2008 Yılı'nda 94 yaşındadır, ama dinçtir ve belleği yerindedir, şiir yazar. Ölüm hakkında yazdığı son şiiri yürekleri sızlatır:

ÖLÜ

Hangi mahallede imam yok
Ben orada öleceğim.
Kimse görmesin, ne kadar güzel
Ayaklarım, saçlarım ve her şeyim
Ölüler namına azade ve temiz,
Meçhul denizlerde balık;
Müslüman değil miyim, haşa,
Fakat istemiyorum kalabalık.
Beyaz kefenler giydirmesinler
Sızlamasın karanlığım havada,
Omuzlardan omuzlara geçerken
Sallanmayayım,
Ki bütün azalarım hülyada.
Hiçbir dua yerine getiremez,
Benim kâinatlardan uzaklığımı
Yıkamasınlar vücudumu, yıkamasınlar,
Çılgınca seviyorum sıcaklığımı...

Son söyleşisinde:

"Yurdumu üzüntü ile seyretmekteyim, ekmek meselesi dersen yüz kişiden üçünün karnı doyuyor. Geri kalanı aç. Akşam olunca düşünüyorum, bu büyük kalabalık yarı karanlıkta hangi sofrada? Bir de genç ölenlere çok üzülürüm. En çok Cahit Sıtkı Tarancı ve Behçet Necatigil'i özlüyorum. İnsan, sevdikleri gidince öyle bir yalnızlığa düşüyor ki!" demektedir.

Dağlarca 15 Ekim 2008 Çarşamba günü tedavi gördüğü İstanbul Başkent Hastanesi'nde, 94 yaşında yaşama gözlerini yumar

20 Ekim Pazartesi günü Kadıköy Süreyya Operası'nda düzenlenen veda töreninden sonra Söğütlüçeşme Camisi'nde kılınan öğle namazının ardından Karaca Ahmet Mezarlığı'nda toprağa verilir.

"Türkçe'm, benim ses bayrağım!" diyen Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın aziz tabutu, Türk gençliğinin kollarında yükselirken, o, sonsuza dek, Türk Ulusunun kalbinde yaşayacaktır.

GÜL'E SAYGI DURUŞU

2009-2010 sezonunda Bakırköy Belediye Tiyatrosu, 2017-2018'de Diyarbakır Devlet Tiyatrosu tarafından sahnelenen Gül'e Ağıt İBB Şehir Tiyatroları sahnesinde yerini aldı. Şehir Tiyatroları'nın sosyal konulara olan yaklaşımını zenginleştiren oyun, maalesef son olmayan bir töre cinayetini ele alıyor.

Kadına şiddet televizyonlarda izlediğimiz, gazetelerden okuduğumuz ve toplumca kanıksanan bir durum haline gelmeye başladı. Öldürülen kadın sayısı istatistiklere dönüşse de her kadının bir hayatı, hayalleri ve umudu olduğu gerçeği unutulabiliyor. Ve sanat, unutulan bu gerçeği tekrar hatırlatmak, öldürülen kadınların sadece sayılardan ibaret olmadığı gerçeğini vurgulamak için harekete geçiyor. Deniz Altun'un yazdığı Gül'e Ağıt da sanatın bu işlevini üstleniyor ve 2004 yılında ailesi tarafından "töre için" öldürülen Güldünya Tören'in hikâyesini sahneye taşıyor. Oyunun yönetmenliğini Özgür Kaymak yaptı. Oyun, malum son için yakılan bir ağıt ile başlıyor. Oyunun merkezinde Aslı Nimet Altaylar tarafından canlandırılan Güldünya var. Hayallerini ve iç sesini canlandıran iki kadın oyuncunun da eşlik ettiği sahnelerde beyaz tüller ile beyaz bir gelecek isteği simgeleniyor. Bu sahnelerde kullanılan ışık da Güldünya'nın iç dünyasını, hayalleri ve korkularıyla daha iyi anlamamızı sağlıyor.

ASLI NİMET ALTAYLAR'IN OYUNCULUĞU

İki perdelik oyunun ilk perdesinde Güldünya'nın ailesini, yaşadığı köyü öğreniyoruz. Gül'ün ağanın yanaşması tarafından isteneceğini köyün delisi Mahmut haber veriyor. Oyunda Mahmut'u canlandıran Uğur Dilbaz Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım oyunundan tanıdık bir isim. Yıllar önce Vicdani rolü ile sergilediği performansı andırır bir şekilde deli rolünü çok iyi kotarıyor Dilbaz, seyirciye oyunun gidişatı hakkında ipuçlarını jest ve mimikleriyle veriyor. Oyunun başkarakteri Güldünya'yı canlandıran ise Aslı Nimet Altaylar. Altaylar kendisine verilen görevi iyi bir şekilde kotarıyor, Güldünya karakterini özümsediğini izleyiciye hissettiriyor. Karakterin duygu geçişlerini başarıyla canlandırıyor, gözyaşlarını ve acılarını kararında aktarıyor. Hikmet Körmükçü, Güldünya'nın annesi rolüyle kadının çaresizliğini tüm doğallığıyla aktarıyor. Evet kadın biliyor, görüyor, düşünüyor, çözüm üretebiliyor ama erkek egemen toplumun yasaları kadının önünde duruyor. Körmükçü, içinde bulunduğu ortamı düşünür ve sorgularken susturulan kadını bize sunuyor. Güldünya'nın babası olarak izlediğimiz İskender Bağcılar ise yöre ağzını doğal bir şekilde konuşmasıyla ve karakteri çok iyi özümsemesiyle dikkat çekiyor.

Mehmet Ali & Akşamsefası

DERİNLİKLİ BİR DRAMATURJİ

Oyunda ağıt ve acı, çığlıklarla verilmiyor. Bu da işin zor tarafı. Çünkü duygu yoğunluğunu aktarabilmek adına izleyicilerin kulaklarını tırmalayan, dikkatini dağıtan çığlıklar sahnede yankılanabiliyor kimi oyunlarda. Fakat Gül'e Ağıt'ta oyuncuların hal ve tavırlarında kederi, öfkeyi ve isyanı yeteri kadar görebiliyoruz. Bu da oyunun izleyiciler üzerindeki etkisini artıyor. Gül'e Ağıt konu itibarıyla zor, derinlikli dramaturji gerektiren bir oyun. Özgür Kaymak'ın yönetmenliğinde Özgür Dereli'nin yardımcı yönetmenliğinde izlediğimiz Gül'e Ağıt, izleyicilere 125 dakika boyunca kadın cinayetlerine neden olan bireysel ve toplumsal yapıyı, olayı duygulara boğmadan kararında aktarıyor. Bu anlamda oyun ajitasyona kaçmadan başkarakterine bir saygı duruşu niteliğini taşıyor. Gül'e Ağıt'ı yeni tiyatro sezonunda da görebilmek dileğiyle.

■ AHMET ÇAĞATAY BAYRAKTAR

GÜL'E AĞIT

Yazan: Deniz Altun
Yöneten: Özgür Kaymak
Dekor - Kostüm Tasarımı: Zuhal Soy
Müzik: Okan Kaya
Işık Tasarım: Murat Selçuk
Efekt Tasarım: Hamza Değirmenci
Dekor Uygulama: Sırrı Topraktepe
Kostüm Uygulama: Onur Uğurlu
Yardımcı Yönetmen: Özgür Dereli
Reji Asistanları: Derya Keykubat, Yasemin Güvenç, Ceysu Aygen
Oyuncular: Aslı Nimet Altaylar, Can Tarakçı, Çağrı Büyüksayar, Fahri Kıncır, Gülsün Odabaş, Hikmet Körmükçü, İskender Bağcılar, Murat Üzen, Tarık Şerbetçioğlu, Uğur Dilbaz, Tarık Köksal, Cüneyt Arda Pamuk, Yasemin Güvenç, Ayşem Yağmur Ulusoy, Uğurtan Atakan

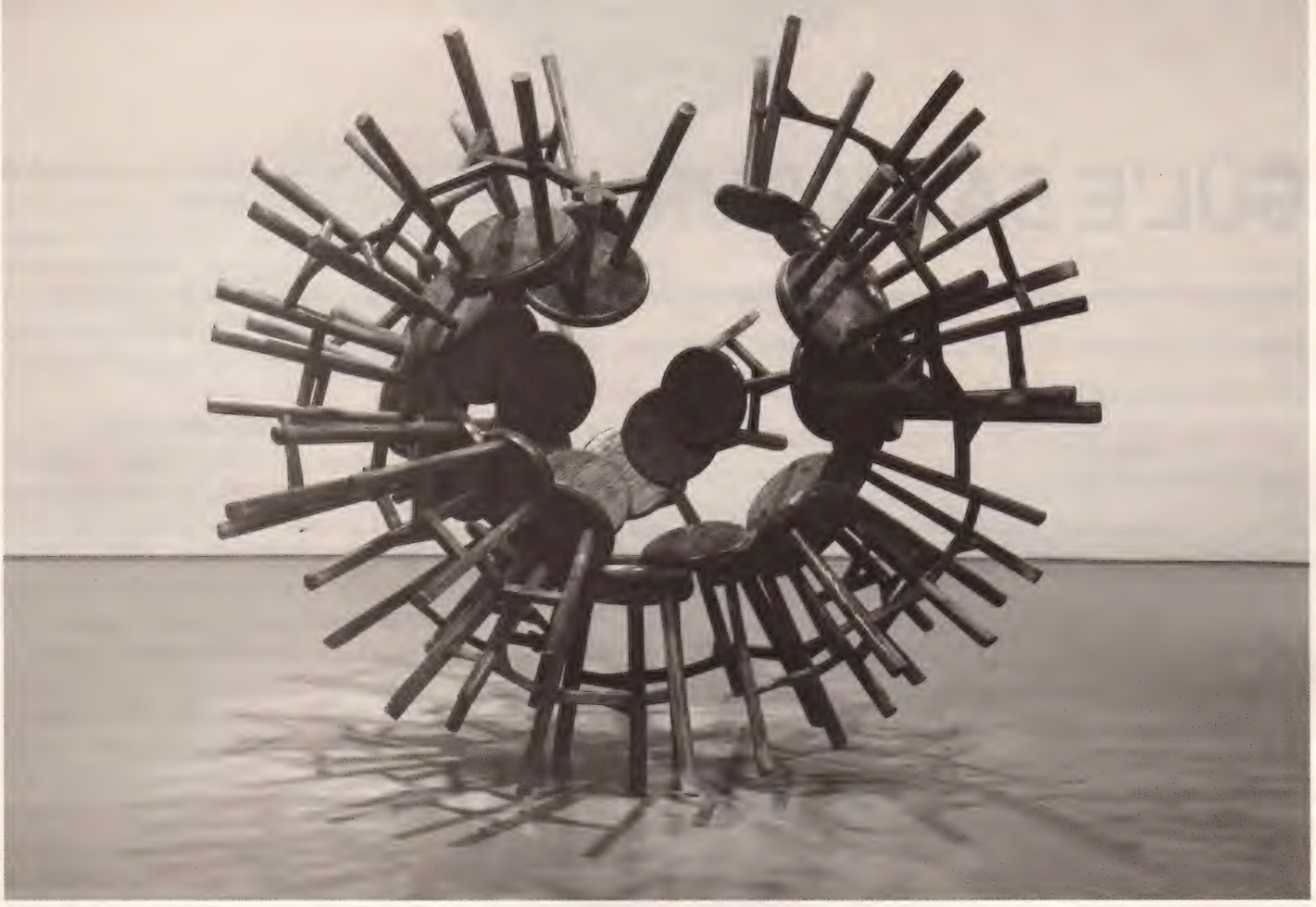

SANAT NEDİR, NE SANAT DEĞİLDİR?

■ MUSTAFA GÜNEN

Modern sanat, ellili yıllarda Amerikan toplumunun pratik ve hızlı tüketime dönük karakteristik yapısından dolayı giderek yozlaşmış ve tartışmalı noktalara kaymıştır. Tabii, bu şekildeki sanatın sürdürülebilmesi için sorun olan veya olacak olan sanatta içerik, anlam, ifade gibi kavramlar önce önemsizleştirilmiş, sonra da dışlanarak kritersizlik derecesine getirilmiştir.

Sevgili okurlar ben dünya literatüründe deniz ressamı olarak bilinirim. Resim yapmanın yanı sıra aynı zamanda yıllardır sosyal konularda ve özellikle sanat konusunda çeşitli medyada makaleler yazıyor, köşe yazarlığı yapıyorum. Yazılarımda tarz olarak söylem, eylem, iddia ve ortaya konulan sonuçların kendilerini değerlendirmekle yetinmem, onların gerekçeleri, varsa dayanakları neyse onun üzerinden irdeleyerek yazarım. Dolayısıyla sanat üzerine yazarken de fikir, üslup olarak eser üzerinden varılan yargılarla yetinmem, eseri, arkasına koyulan sanatsal gerekçeler, çözümler ve izahlar üzerinden değerlendiririm.

Ayrıca sanat adına ortaya konulan fikirlerin de ne kadar sanat kavramının kendisine uygun olduğuna dikkat ederim ve gerekirse açıklamalar yaparım. Çünkü sanat, insan türünde süreklilik kazanmış, estetik kaygı da denilen, beğeniye dayalı bir beklenti, bir uğraştır. Dolayısıyla biyoloji, antropoloji psikanaliz, sosyoloji,

Mehmet Ali & Akşamsefası

evrimsel psikoloji gibi insana ilişkin tüm bilimlerin kapsamındadır. Hatta diyebilirim ki, sanat; genlerin, canlılığın üremesi, hayatta kalması için motive etme aracı olarak şekillendirdiği "Haz ilkesi" uygulamasının insanda gelişmiş bir uzantısıdır. Bu yüzden sanat, bir matematik, bir biyoloji, fizik bilimleri kadar sağlam, kesin temellere dayalı izahları olan bir unsurdur. Nedense sanat insanları eylem ve söylemlerini bu gerçeği pek dikkate almadan ya da bilmeden ortaya koymaktadırlar.

Önemsediğim bir başka konuyu daha belirteyim. Bilindiği gibi sanat, felsefeden çok etkilenen bir uğraştır. Dolayısıyla sanat insanları, sanat üzerine yazarken daha çok felsefi terimlerden oluşmuş bir sanatsal jargonu (kategorik, mesleki dil) kullanırlar. Sanatın böyle bir dili olması doğal ve gereklidir. Ancak bana göre bu jargon, sanat insanlarının kendi aralarında konuşurken veya yazışırken kullanılmalıdır. Örneğin Tıp biliminin de kendi jargonu vardır, doktorlar bu dili kendi aralarında kullanır. Hastalar veya diğer insanlara karşı onların anlayacağı şekilde izah ederler

Bu gerekçeyle ben de yazılarımda mümkün olduğu kadar sanat jargonunu kullanmam. Kullanmak zorunda kaldığımda, normal yaşamdan örnekler vererek anlaşılmasını kolaylaştırırım. Kimi zaman da sanatsal sunumdaki tezatları, çelişkileri parodize ederek yazarım. Böylece okuyucuyu tebessüm ettirerek zaten kasvetli olan sanat yazısını anlaşılması kolay, okuması keyifli bir metin haline getirmeye çalışırım.

Her neyse, zaten tüm bu söylediklerimi, insandaki sanat algısının nasıl oluştuğunu yine insana ilişkin diğer bilimlerdeki temellerini konu geldikçe ayrıntılarıyla açıklayacağım. Şimdi sanatın bugün geldiği noktaya kısaca değinerek başlayalım.

Modern sanat, ellili yıllarda Amerikan toplumunun pratik ve hızlı tüketime dönük karakteristik yapısından dolayı giderek yozlaşmış ve tartışmalı noktalara kaymıştır. Tabii, bu şekildeki sanatın sürdürülebilmesi için sorun olan veya olacak olan sanatta içerik, anlam, ifade gibi kavramlar önce önemsizleştirilmiş, sonra da dışlanarak kritersizlik derecesine getirilmiştir. Böylece estetiği, güzellik beklentilerini, yetenek, yaratıcılık gibi kavramları dışlayan bir sözde sanat imajı oluşturulmuştur. Kısaca bugün modern sanat adı altında birçok akımın geldiği yer ve hâkim uygulamalar, eseri sanata uygun biçimde oluşturmak yerine, sanatı esere uygun hale getirmeye çalışmaktan başka bir şey değildir.

Sanatın bu negatif sonucunun arkasında çeşitli etkenler vardır. Ancak en önemli sebep, özellikle felsefe ve dilbilimsel izahlara dayalı "kavramsal sanat" denilen akım olmuştur. Aslında ismi mantıksız olmakla birlikte "Kavramsal sanat" akımı sanata uygun, doğru bir şekilde başladı. Çok güzel yapıtlar da oluşturuldu. Maalesef, sağlam kriterler ve bir sınır olmadan sadece kavram gibi çok geniş kapsamlı bir temele oturttukları için hızla dejenere oldu. Gerçekten de bazı yorumcular ve uygulayıcılar sanatsal özgürlük adına öylesine kavramsal sanat tanımları yaptılar ki, pratikte çok trajikomik sonuçlar ortaya çıktı. Kısaca dilbilimsel yapıyı bilen bilmeyen birçok sanat insanı kendi fikir doğrultusunda sanatın kapsamını çok genişletmiştir. Dolayısıyla kavramsal sanatın kendi kriterleri de işlevsiz hale gelmiş veya terk edilmiştir. O kadar ki neredeyse insanın yapabildiği tüm ifade yöntemlerini, eylemleri, ilginçlikleri ve becerileri sanata dâhil etmenin önü açılmıştır. Ve kaçınılmaz olarak da kontrolden çıkmıştır. Buna bir benzetme yaparsak Kavramsal sanat, tıpkı vücuttaki sağlıklı hücreler gibi davranan ve kontrol edilemeyen kanser hücreleri haline gelmiştir. Ve sanatı hasta etmiştir. Şimdi bu konuya en temelden başlayalım

Mehmet Ali & Akşamsefası

KAVRAM MI, SANAT MI?

Önce kavramsal sanat diye ortaya koyulan şeyi kısaca belirtelim. Kavramsal sanat; belli bir amaç için dizayn edilip üretilmiş hazır yapım (ready made) eşyaların veya imajların, kendi bağlamlarından çıkarılıp, ona yeni fikirler, kavramlar yüklenerek veya bir nükteyi temsil eden, çağrışım yoluyla ya da gönderme yapmak suretiyle düşünmeye sevk etmek amacıyla sunulan yapımlar olarak tanımlanır.

Biliyorum bu izah hiç de anlaşılır olmadı değil mi! Öyleyse bunu basit bir örnek vererek daha anlaşılır hale getirelim. Bir ayva meyvesini alıp galeri ortamında bir kaidenin üzerine koyup sergilersiniz. İsim olarak da "Akıbet" veya "afiyet olsun" yazarsanız, izleyicide gidişatın iyi olmadığını ve "ayvayı yeme" deyimini çağrıştıracaktır. Temel mantık ve uygulama bu şekildedir. Zaten bu akım, "Fikir sanatı" olarak da belirtilir.

Konumuza dönersek, yukarıda belirttiğim gibi kavramsal sanattaki yozlaşmanın arkasında yanlış, çelişkili ve tutarsız fikirler ve öneriler vardır. Maalesef, bunların içinde çok iyi sunumlar yapan sanatçılar da vardır. Önemli olanlardan birkaç tanesini vererek devam edeyim.

"Duchamp`tan sonra doğası gereği yapılan her türlü sanat kavramsal sanattır. Çünkü sanat sadece kavramsal olarak var olur." (Joseph Kosuth, Art After Philisoph, 1969)

"Kavramsal bir sanat eseri ancak fikir iyiyse iyidir". "Kavramsal sanat izleyicinin gözüne hitap etmekten çok beynine hitap eder."(Sol LeWitt, Paragraphs on Conceptual Art)

"Uğraşmakta olduğum sanat türüne kavramsal demeyi uygun buluyorum. Kavramsal sanatta fikir veya kavram, sanat eserinin en önemli kısmıdır. Tüm planlamalar ve karar almalar önceden yapılır ve fikrin uygulamaya geçirilmesi ikinci planda kalır. Fikir, sanat yapan bir makine haline gelir." (Sol Le Witt, "Paragraphs on Conceptual Art"; Artforum, yaz sayısı, 1967)

Yoruma geçmeden şu gerçekliği belirtelim. Joseph Kosuth'un söylediği şekilde, sanat ile kavram arasında bir gerilim, bir ayırım yoktur. Kaldı ki isimlendirilen veya ifade edilen her şey ya doğrudan ya da dolaylı olarak kavramdır. Aynı şekilde sanat yapıtı da belirlenmiş özellikleri, nitelikleri olan bir objedir. Dolayısıyla onun bütün özellikleri ve varlığındaki nitelikler de isim, kavram altında toplanır. Kısacası her türlü sanat yapıtı zaten kavram içerir, içinde kavram olmayan sanat eseri yoktur.

İfadelerden de anlaşıldığı gibi kavramsal sanata, aslında dilin ve dilsel yapının özelliklerinden olan "Göstergebilim"den yola çıkarak kurulmuş bir akımdır diyebiliriz. Göstergebilim, modern dilbiliminin babası olarak bilinen Ferdinand de Saussure'nin yapılandırdığı bir bilimdir. Kısaca gösterge; kendi dışında bir başka şeyi gösteren, düşündüren, onun yerini alabilen, nesne, görünüş ve olgudur. Basitçe "gösteren" ve "gösterilen"den oluşur. Örneğin, E-L-M-A sözcüğü **gösterendir**. Elmanın ne olduğuna ilişkin tanımı ve içerik bilgileri de **gösterilendir**. Görüldüğü gibi gösterge kuramı, kavramsal sanatın **"hazır yapım nesneler veya onların imajları, bir fikri aktarmak için kullanılır"** tanımına neredeyse tıpatıp uyuyor. Aradaki fark ise, yukarıda verdiğim ayva örneğinde

Kavramsal sanat; belli bir amaç için dizayn edilip üretilmiş hazır yapım (ready made) eşyaların veya imajların, kendi bağlamlarından çıkarılıp, ona yeni fikirler, kavramlar yüklenerek veya bir nükteyi temsil eden, çağrışım yoluyla ya da gönderme yapmak suretiyle düşünmeye sevk etmek amacıyla sunulan yapımlar olarak tanımlanır.

olduğu gibi fikirlerine uygun bir nesneyi seçip, onun ne olduğu bilgilerini (gösterilen) değiştirip yerine kendi fikir, düşünce, öneri veya eleştirilerini çağrıştıracak, gönderme yapacak şekilde sunmaktır. Ancak **ortaya konulan bu sunumlara kavramsal sanat ismi vermek bana göre gereksizdir ve hatadır**. Zira nesnelerin, imaj ve kavramların başka fikir ve durumları temsil etmesi, gönderme yapması gibi sunumların benzerlerini birçok alanda görebilirsiniz.

Mesela grafik tasarımlarında, özellikle reklamcılıkta çok güzel örnekleri vardır. Ayrıca zihnimizdeki yerleşik semboller de aynı yapıdadır. Örneğin aslan figürünün gücü, zeytin dalının barışı, terazinin de adaleti temsil etmesi, kendi bağlamlarından ayrılmış başka kavramları çağrıştırmak için kullanılan nesneler, imajlardır. Ancak aynı dilsel yöntemi kullanmalarına rağmen onlar sanat objeleri değildir. Zira kavramsal sanatın, doğru mekân ve uygun isim gibi biraz daha farklı gereksinimleri vardır. Elma'dan örnek vereyim.

Bir elmanın kendisini ya da imajını marketlerde sebze reyonlarında görebilirsiniz. Elma kendi bağlamında yani meyve resmi olduğu için pek dikkati çekmez. Ama aynı elma resmi galeri duvarında sergilenirse, o resim natürmort kategorisinde bir sanat eserine dönüşür. Ama hâlâ elma görselidir. Ancak yine aynı elma ama bu kez imajında tek bir ısırık varsa, o zaman meyve bağlamından çıkar, Âdem mitindeki ilk günah veya yasağa, engellemeye karşı isyana, başkaldırıya gönderme yapan bir objeye dönüşür. Tabii, esere "Cesaret" veya "Kahraman" gibi isim verilirse böyledir. Kavramsal sanatta doğru isim önemlidir. Örneğin aynı elma görseline "merak" adını verirseniz, bağlam değişir, insan doğasının merak ve öğrenmesinin engellenemeyecek şekilde evrildiğine gönderme yapar. Veya "Cehalet" ismi koyarsanız, ısırılmış elma bu kez de, insanın başına gelecek negatif sonuçlarla ilgili kesin bilgisi olduğu halde gereksiz yere riske girme akılsızlığı ve basiretsizliğine gönderme yapmış olur. Bu böyle uzar gider.

Hadi olayı tebessümle kapatalım. Diyelim ki elma görselini bir market sahibi aldı. Görseli götürüp marketteki elma reyonunda duvara asarsa ne olur? İşte o zaman elma sanat olmaktan çıkar, asıl bağlamına geri döner. Üzerinde ısırık olduğu için elmanın satışını özendiren reklam objesi olur.

Her neyse, kavramsal sanatla ilgili her ne kadar felsefi jargonla, kulağa hoş gelen açıklamalar yapılsa da, mizaha konu olacak söylem ve yapıtlar çoktur.

Gelecek yazımda, adı kavramsal sanat olan akımın neden bir türlü doğru kavranılamadığına örneklerini vererek devam edeceğim.

Mehmet Ali & Akşamsefası

SINIFIN GERİLEMESİNİN ADI "Yeni Ortaçağ"

■ ZÜBEYDE ERDOĞAN ÇELİKKIN

Alain Minc yeni ortaçağ'ı "aklın kurucu ilke olarak, uzun zamandan beri kaybolduğu sanılan ilkel ideolojilerin ve boşinanların yararına silinip yok oluşu" olarak tanımlıyor. **Minc, aklın geri plana itilmesi dışında yeni ortaçağın iki yöneliminden söz ediyor: "düzen yapılarının dağılması ve "gri alanların genişlemesi."**

Mehmet Ali & Akşamsefası

"Komünizm, aklı çılgıncasına kendisinde somutlaştırmak istediği için, kendisi yıkılırken onu da beraberinde sürükledi."[1] Alain Minc 1993 yılında, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından iki yıl sonra yazmıştı. Sanki hırsızın hiç suçu yoktu ve akıl çağı komünizm yüzünden kapatılmak isteniyordu. Kapitalizmin akılla işinin bittiği ve kitleleri eski dönem inançları empoze ederek yönetmeye çalıştığı görmezden geliniyordu. Ancak, bu yeni dönem için çok yerinde bir terim bulmuştu: Yeni Ortaçağ.

Alain Minc

Alan Minc yeni ortaçağ'ı "aklın kurucu ilke olarak, uzun zamandan beri kaybolduğu sanılan ilkel ideolojilerin ve boşinanların yararına silinip yok oluşu" olarak tanımlıyor.[2] Minc, aklın geri plana itilmesi dışında yeni ortaçağın iki yöneliminden söz ediyor: "düzen yapılarının dağılması ve "gri alanların genişlemesi."[3] Gerçekten de SSCB'nin dağılmasından sonra modernleşme sürecinde geliştirilen tüm kurum ve kurallarda dönüşüm/dağılma ve aynı zamanda bir kaos oluşmuştur. Hemen her ülkede deregülasyon/kuralsızlaştırma süreçleri ile "kamu yararı" ilkesi ve "sosyal devlet" tasfiye edilmiştir. Devletin sermaye üzerindeki denetimleri bir bir ortadan kaldırılmış, anayasalar fiilen geçersiz hale getirilmiştir.

Ellen Meiksins Wood

Feodalizmin siyasal yapısı ademi merkeziyetti. İmparatorluklar ilk bakışta bu ademi merkeziliğe karşı gibi görünebilir; ancak imparatorluk yapısı da feodal beyliklerden oluşan bir piramitti. Merkezi yönetime artı üründen pay veren alttaki beylikler de kendi içinde bağımsız bir yönetime sahipti. Yeni ortaçağda yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, etnik bölgeselleşme, serbest bölgeler gibi uygulamalarla ulus-devlet sınırları zayıflatılmıştır. Ulus-devletin içeriden parçalı hale getirilmesi ve sermayenin hareketi önündeki tüm engellerin kaldırılması ile üretim/değer zincirleri dünya çapında birbirine bağlanmıştır. Gerek sermayenin uluslararası serbest dolaşımı ve gerekse ülke içerisinde serbest bölgeler ve kalkınma bölgeleri gibi farklı bölgeselleşme çalışması ile ulus-devletin emek üzerindeki kısmi korumaları da kaldırılmıştır. Sermaye tüm ülkelerde serbestçe dolaşırken, emek mültecilik, sığınmacılık veya "sponsor şirketler" aracılığıyla hareket halindedir; bu hareketlilik emeğin daha da ucuzlamasının mekanizması olmuştur. Ulus-devletin güçlü olduğu tek alan "emeğin denetimi"dir.

"TÜM İKTİDAR SERMAYEYE"

"Politik Marksist" olarak tanınan Ellen Meiksins Wood kapitalizm ile feodalizm arasındaki temel farkın artı değere el koyma sürecinden kaynaklandığını belirtir. Ortaçağ'da feodal bey ya da imparator üretim aracı olan toprağın sahibiydi ve artı ürüne doğrudan el koymaktaydı. Bey her türlü hukuki ve inzabiti yetkilere sahipti. Osmanlı Devleti'nde geniş bir yer tutan vakıf topraklarda da vakıf mütevellisi aynı yetkileri kullanırdı. İngiltere'de kapitalizmin gelişmesiyle birlikte artı ürüne doğrudan siyasal iktidar yoluyla değil, ekonomik yollarla el konulmaya başlanmıştı.[4] Yeni ortaçağda da artı değere el koymada siyasal süreçlerin yeniden etkin olduğunu görüyoruz. "Bağımsız idari otoriteler" denilen "üst kuruluşlar" yoluyla sermaye temsilcileri kamu yönetimi organlarına katılmıştır.

Katar'da göçmen işçiler

"Yönetişim" adı altında ve "paydaşların kamu yönetimine katılımı" olarak güzellenen bu yöntem Birgül Ayman Güler'in ifadesi ile "tüm iktidar sermayeye" uygulamasıdır.[5] Sermayenin doğrudan kamu yönetimine girişi son yıllarda bakanların doğrudan ilgili sektörden bir sermayedar olmasıyla zirveye ulaşmıştır. Böylece, Wood'un kapitalizm ve feodalizm arasındaki en önemli fark olarak saptadığı "ekonomi-siyaset" ayrışması yerini yeniden "ekonomi-siyaset" birliğine bırakmaya başlamıştır.[6]

Modern çağda yurttaş olmanın en önemli göstergelerinden olan siyasal katılım hakkının içi çeşitli yöntemlerle boşaltılmıştır. Akıllara zarar "charter city"' düşüncesi bunlardan biridir. Ülke içinde kurulan, ancak merkezi devlet yasaları ve anayasasının geçersiz olduğu çartır şehirler "yoksul ülkeler için kalkınma stratejisi" olarak tanıtılmıştır. Honduras'da Chavez'ci başkan Zeleya'nın darbe ile düşürülmesinden sonra çartır şehir uygulamasına başlanmıştır. Bu şehirlerin yöneticisi olan "mütevelli heyet" yerli ortaklar ve şirketler yanında "gelişmiş ülke temsilcilerinin" garantör olarak katıldığı bir oluşumdur. Öngörülen çartır şehirler bulundukları ülkeden bağımsız yasalara sahip, yönetişim ilkesinin uygulandığı, madencilik, orman, tarım ve turizmde ülke yasalarından kaynaklı kısıtlamaların kaldırıldığı yerler olacaklardır. Bu şehirlere ülke içinden veya dışarıdan getirilecek işçiler şehir sözleşmesini kabul edecekler ve başka herhangi bir ekonomik veya siyasal hak iddia etmeyecektir. Bu bölgelerde ulusal yargı yerine uluslararası mahkemeler geçerli olacaktır. Yabancı sermaye girişi ve yatırımlar hızlanacağı için işsizlik azalacak diye reklamı yapılmıştı. Oysa plan emeğin küresel sermayenin insafına bırakılmasıydı. Plan, toprağı işleyen köylülerin ve çevrecilerin ciddi direnci ile şimdilik rafa kaldırılmıştır.[7]

PASAPORTLARINA EL KONULAN İŞÇİLER

Çartır şehirler henüz hayata geçirilememiştir, ancak Körfez ülkelerinde yıllardır uygulanan bir sistem vardır: kafala-kefalet (sponsorluk) sistemi. Kafala sistemi, Afrika, Hindistan, Pakistan gibi ülkelerden şirketler yoluyla getirilen ev ve inşaat işçilerine uygulanmaktadır. Bu işçiler için bir iş yasası yoktur. İşçiler çok yoğun bir baskı, düşük ücret, işkence dahil şiddet içeren çalışma kamplarında sert bir sömürüye maruz kalmaktadır. İşçi pazarlayan bu şirketler pasaportlara el koyduğu için işçiler özgür iradeleriyle işten ve ülkeden ayrılamamaktadır. Özellikle ev işçisi kadınlar her türlü şiddet ve tacize uğramalarına karşın ne işten ayrılabilmekte ne de hakkını arayabilmektedir.[8] Peki anasayal hakların rafa kaldırıldığı çartır şehir ve kafala sisteminin Ortaçağ'ın serflik sisteminden ne farkı var!

Ortaçağ modernlikle aşılmıştı. Felsefede akla dayanan, siyasal sistem olarak ulus-devletin biçimlendiği, nüfusun devlete yurttaşlık hukuku ile bağlı olduğu bir yeni sistem kurulmuştu. Feodalizmin tebaası yerine gelişkin ve özerk bireylerden oluşan bir toplum hedeflenmişti. Ortaçağ'da hegemonyanın kurulmasında dinin rolü merkeziydi. Batıda kilisenin örgütlü egemenliği, afaroz ve engizisiyon uygulamalarıyla bütün katılığıyla ortadaydı; Osmanlı'da dinsel kurumsallaşmanın aracı vakıflardı. Ulema vakıflar aracılığıyla ekonomik ve toplumsal bir güç olmuştu. Osmanlı'da Gramsci'nin tanımladığı organik aydın ulemaydı. Yeni ortaçağda yine dinin ve tarikatların egemenliğini görüyoruz. Yalnız İslamiyette değil, Hıristiyan, Yahudi, Budist ve Pagan inanışlarda da radikal tarikat/cemaat yapıları yükselmiştir.[9] Oysa İngiliz sanayi devrimi ve Fransız siyasal devrimi örgütlü dinin hegemonyasını tasfiye etmişti. Bu devrimlerle iktidar anlayışı değişmiş, "kral Tanrının yeryüzündeki gölgesidir" anlayışı

Fransız-Taylandlı fotoğrafçı Aline Deschamps'ın insanlıkdışı koşullarda çalıştırılan ev işçileriyle ilgili çalışmalarından biri

yerini "insan aklına" bırakmıştı. İnsanın aklını kullanması ise kendi tarihini de yapabilme kapasitesine işaret ediyordu.

KAPİTALİZM İLE MODERNİZM

Peki modernlik kapitalizmin bir ürünü müydü? Marx moderliğin kapitalizmin bir ürünü olduğunu ve kapitalizmin genişleme eğilimiyle modernliğin dünya çapında yayıldığını söylüyor; ancak bir çekincesi var: modernliğin mantıki sonucu olan "tam ve özerk birey" kapitalizmin sınırları çerçevesinde mümkün değildir; kapitalizm koşullarında modernlik hep eksik kalacaktır; bireyin tam olarak özgürleşmesi ve yabancılaşmanın ortadan kalkması için kapitalizm ve özel mülkiyet ilişkisinin tasfiye edilmesi zorunludur.[10] Sonraki kuşak marksistlerden Samir Amin ile Fernand Braudel, Lucien Febvre, Samuel N. Eisenstadt gibi 20. yüzyıl düşünürleri ise kapitalizm ile modernite arasındaki bağın 19. yüzyıl sonlarında koptuğunu belirtirler.

Wood'a göre kapitalizm ve modernlik ayrı olgulardır;[11] bunu anlamak için doğuş yerlerine bakmak gerekir. Kapitalizmin ana vatanı İngiltere ve modernliğin ana vatanı ise Fransa'dır. Kapitalizmin dayanağı sermaye ve toprak sahipleridir; modernlik ise burjuva denilen ve çeşitli meslek gruplarından oluşan Fransız orta sınıfının eseridir. John Locke'un liberal anlayışı kapitalizmi temsil ederken, Jean Jacques Rousseau'nun insanlar arasında eşitliği ve özgürlüğü arayan-sorgulayan anlayışı modernliği temsil eder. Locke'un akılcılığı verimliliği esas alır; onun anlayışına göre insanlar elindeki toprakları verimsiz kullanıyorsa ellerinden almak gerekir, dolayısıyla sömürgecilik meşrudur; Rousseau'nun akılcılığı ise özgür insanlardan oluşan bir toplumun nasıl kurulacağını sorgular. Rousseau'nun ve insanlığın bu arayışı batıda işçi sınıfının mücadelesi ve 1917 Ekim Devrimi'yle en üst noktaya ulaşmıştır.

Yirminci yüzyılın sonlarından beri bir gerileme döneminden geçiyoruz. Gerileme süreci ancak aklın geri plana itilmesi ile meşruiyet kazanabilirdi; postmodernlik bunun için bilimde ve sanatta moda haline geldi. Sovyet sisteminin çözülüşü ise gerilemeyi adeta yıkıma çevirdi. Aklın safdışı bırakılması; emeğin yurttaşlık hukukundan mahrum bırakılıp serfliğe ricat ettirilmesi; sermayenin siyasete/kamu yönetimine el koyması. Sonuç dört başı mamur bir Yeni Ortaçağ'dır. Yeni ve daha güçlü bir modernlik ise ancak ve yalnız işçi sınıfının ellerindedir.

---

[1] Alain Minc, (Çev. Mehmet Ali Ağaoğulları), *Yeni Ortaçağ*, İmga Kitabevi, Ankara, 1995, s.84

[2] A.g.e., s. 8

[3] A.g.e., s. 8

[4] Ellen Meiksins Wood, (Çev. A.Cevdet Aşkın), *Kapitalizmin Kökeni Geniş Bir Bakış*, Epos Yayınları, Ankara, 2003, s. 54, 162.

[5] Birgül Ayman Güler, "Yönetişim: Tüm İktidar Sermayeye", *Praksis*, S: 9, s.93-116.

[6] Ellen Meiksins Wood, (Çev. A.Cevdet Aşkın), *Kapitalizmin Kökeni Geniş Bir Bakış*, Epos Yayınları, Ankara, 2003, s. 54, 162.

[7] https://www.opendemocracy.net/en/opensecurity/charter-cities-in-honduras/ https://www.econamericas.com/2018/10/updates-charter-cities-honduras/

[8] https://www.youtube.com/watch?v=hu-70b2ie&t=29s (Understanding the Kafala System) https://www.youtube.com/watch?v=2koW6iiiNxc&t=25s (What is Kafala System?)

[9] Minc, a.g.e, s. 93

[10] Marshall Berman, (Çev. Ümit Altuğ-Bülent Peker) *Katı Olan Herşey Buharlaşıyor*, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1994, s. 141

[11] Ellen Meiksins Wood, a.g.e., s. 199

FAŞİZMİN YÜKSELİŞİ

■ AV. HAYDAR AKSOY

Şu anda çok güçlü görünmese de, faşizm tehlikesini ciddiye almak gerekir. Unutmayalım, birkaç yıl içinde iktidara gelen İtalyan faşistlerinin, 1919'daki ilk toplantısına ancak 145 kişi katılmıştı. Ayrıca günümüzde dünyada yaşanan siyasal, toplumsal, ekonomik, psikolojik sorunlar da, faşist hareketleri güçlendiriyor.

Son yıllarda faşist hareketlerin özelikle gelişmiş kapitalist ülkelerde ulaştığı güç, halkı endişelendiren boyutlara vardı. Fransa'da Ulusal Cephe, Avusturya'da Özgürlük Partisi, Yunanistan'da Altın Şafak gibi neo-faşist örgütlerin yükselişi, bunun örneği. Son günlerde, bu ülkelerde faşist damarın ne kadar güçlü olduğunu gösteren başka belirtiler de görüldü. Mesela Fransa'da son seçimlerde Ulusal Cephe adayı, Marine Le Pen oyların yüzde 41,45'ini almayı başardı. Ukrayna'daki Rus işgaline karşı, Ukrayna'da savaşmaya giden Neo Nazi gruplar bunun kanıtı. Bazı Avrupa ülkelerinde Rus edebiyatı ve sanatına yönelik getirilen yasaklar da akla geliyor.

Şu anda çok güçlü görünmese de, faşizm tehlikesini ciddiye almak gerekir. Unutmayalım, birkaç yıl içinde iktidara gelen İtalyan faşistlerinin, 1919'daki ilk toplantısına ancak 145 kişi katılmıştı. Ayrıca günümüzde dünyada yaşanan siyasal, toplumsal, ekonomik, psikolojik sorunlar da, faşist hareketleri güçlendiriyor.

Ancak kısmi demokratik hak ve özgürlüklerin olduğu iktidarları da faşizm olarak nitelendirmek yanılgısına düşmemek gerekir. Böyle bir yanılgı, demokratik yapıların yanlış ittifak politikaları uygulamaları sonucunu doğuruyor. Bu da hem demokrasinin, hem de bizzat bu yapıların yıkımı ile sonuçlanabiliyor.

Mesela, 1970'lerin ortalarında ülkemizde bazı sol yapılar; yayın, gösteri yapma ve demokratik örgütleri yasal olarak kurabilme imkânına sahip olmalarına rağmen, o zamanki iktidarları "faşist" olarak nitelemişlerdi. Bundan dolayı; bırakın sosyal demokratlarla ittifak yapmayı, o zamanki Cumhuriyet Halk Partisi'nin birçok demokratik ve ilerici hamlesini bile kösteklemişlerdi. 12 Eylül darbesinin kolayca başarıya ulaşmasında -başka birçok faktörün yanında- bir nedenin de bu isabetsiz yaklaşım olduğunu söyleyebiliriz.

Zaten kısmi demokratik hak ve özgürlüklerin olduğu iktidarları faşizm olarak nitelendirmenin mantıklı bir açıklaması yoktur. Eğer, bu tür iktidarlar faşist ise, hiçbir demokratik

Mehmet Ali & Akşamsefası

hak ve özgürlüğün olmadığı, sadece faşist partinin denetiminde tek sendika, tek yayın organı ve tek düşünce biçimine izin verilen, hiçbir muhalifin nefes almasına bile izin verilmeyen, Nazizm gibi yönetimleri hangi sözcükle niteleyeceğiz?

FAŞİZM NASIL YENİLİR?

Faşizmi yenmenin yolu, öncelikle faşizmi doğu tahlil edip, tanımaktan geçer. Bu konuda aydınlar, bilim insanları arasında ciddi kafa karışıklığı vardır. Mesela Wilhelm Reich; faşizmin, insanların ilk yetişme dönemlerinde bastırılan cinsel güdülerden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Theodor Adorno ve arkadaşları; otoriter kişiliğe sahip ebeveynlerin çocuklarının, faşist yapıya daha eğilimli olduklarına işaret etmişlerdir. İşi daha da ileriye götürüp, Alman Nazizmini, Hitlerin sahip olduğu patolojik kişisel özeliklerle açıklayanlar da vardır. Oysa Versay Antlaşması'nda, Almanya'ya, kabul edilmesi çok zor koşullar dayatılmasa, 1929 Büyük İktisadi Buhranı olmasa, ne Hitler lider olabilirdi, ne Nazizm Almanya'da iktidara gelebilirdi.

Ayrıca bu türden yaklaşımlarda bir parça doğruluk payı olsa bile, faşizmin ortaya çıkmasında asıl belirleyici öge, yaşanılan olumsuz toplumsal, sosyal ve siyasal koşullardır. Faşizme karşı mücadele de, bu olumsuz koşullara karşı verilen mücadelenin ayrılmaz parçasıdır.

Özel mülkiyeti kutsayan, canlıyı, doğayı dışlayan günümüzdeki uygarlık, her geçen gün daha da çürümekte, dağılmakta, çökmektedir. Kapitalizmin düzenli olarak, birkaç yılda bir yüz yüze kaldığı yapısal krizler, Afganistan, Irak, Suriye, Libya ve son olarak Ukrayna'da yaşananlar bunun kanıtıdır. Sistemin kâr hırsı, kaos yaratmaktadır. Bu da geniş kitleleri yoksulluğa, açlığa, ölüme, umutsuzluğa, çaresizliğe itmektedir.

Bugün, faşist ideolojinin besleneceği, güçleneceği bir iklimde yaşıyoruz. Ortaya çıkan bu muazzam öfkeyi demokrasi güçleri örgütleyemezse, ırkçılıkla beslenen faşist güçlerin bu öfkeyi örgütlemesi, büyük sermayenin de desteğiyle iktidara yürümesi, işten bile değildir. Yakın gelecekte faşizmin ayak seslerini daha çok duyacağız. Çünkü bugün dünyada demokrasiyi, aydınlanmayı, doğayı, yaşamı, özgürlüğü, eşitliği, dayanışmayı, işbirliğini savunanlar, yeni bir uygarlık inşa etmek konusunda yetersiz kalıyorlar.

FAŞİZM İNSANI NASIL GÖRÜR?

Faşizm; insanı, yetersiz ve kötü görür. Aşağılar. Koyun sürüsü gibi güdülmesi gereken iradesiz yığınlar olarak gösterir. Faşist rejimde her konuda sonsuz bilgiye sahip, yanılmaz bir şef, toplumun ne yapacağına, insanların nasıl yaşayacağına karar verir. Şefin iradesine ve buyruklarına herkes, kayıtsız şartsız uymak zorundadır. Bu şefin adı bazen Duçe, bazen Führer'dir. Gerçekte ise uyulması, karşı çıkılmaması istenen, bir avuç para babasının çıkarlardır.

Kısacası, her ülkedeki demokrasi güçleri, faşizmin gerçek yüzünü, inatla ve ısrarla geniş kitlelere anlatmanın bir yolunu, daha da geç olmadan bulmak zorundadır.

Trump'ı destekleyen faşistler ABD kongresini basmıştı.

Bugün, faşist ideolojinin besleneceği, güçleneceği bir iklimde yaşıyoruz. Ortaya çıkan bu muazzam öfkeyi demokrasi güçleri örgütleyemezse, ırkçılıkla beslenen faşist güçlerin bu öfkeyi örgütlemesi, büyük sermayenin de desteğiyle iktidara yürümesi, işten bile değildir. Yakın gelecekte faşizmin ayak seslerini daha çok duyacağız.

KIBRIS HAREKÂTI BAĞLAMINDA UKRAYNA HAREKÂTI İLE İLGİLİ BİR DEĞERLENDİRME

■ ADNAN ACAR

ABD, NATO'yu dağıtmak yerine süreç içinde genişleme politikası gütmeye başlar. Gorbaçov'la yapılan anlaşmaya göre NATO ve ABD, Doğu Bloku ülkelerine bulaşmayacaktır. Ne var ki dünyanın tek başına efendiliğine soyunan ABD bu anlaşmaları hiçe sayıp bazı eski Doğu Bloku ülkelerini de NATO bünyesine katarak genişlemesini sürdürür.

ABD, NATO VE UKRAYNA

Bütün savaşları dünyayı yöneten egemenler çıkartır, acısını da masum halk çeker. Elbette bütün savaşlar acı üretir, bütün savaşlar kötüdür; ancak nedenleri, süreci, doğuracak sonuçlarını irdelemeden duygusal ve insancıl tepkilerle söylenen "savaşa hayır" hiçbir anlam taşımaz. Belirleyici olan, yaşanan pratiğin insanlık adına oluşturacağı sonuçlar olmalıdır. Bugün Rusya-Ukrayna arasında yaşanıyormuş gibi görünen, ancak gerçekte ABD ve Rusya arasında yaşanan savaş için de durum böy-

ledir. Konuya ABD ve NATO'nun durumu ile başlamakta yarar var. NATO, Sovyetler Birliği ve kapitalist, emperyalist ülkeler için bir tehdit olarak görülen sosyalizme karşı kurulmuş bir örgüttür. Bir süre sonra da NATO'ya karşı Sovyetler Birliği öncülüğünde sosyalist Doğu Bloku ülkeleri tarafından Varşova Paktı kurulur. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra bütün Doğu Bloku ülkeleri de kendilerine kapitalist dünya içinde yer bulmaya çalışır ve Varşova Paktı da dağılır. Dolayısı ile NATO'nun varlık nedeni de ortadan kalkmış olur. Oysa artık dünyanın tek efendisi olduğunu düşünen ABD, NATO'yu dağıtmak yerine süreç içinde genişleme politikası gütmeye başlar. Gorbaçov'la yapılan anlaşmaya göre NATO ve ABD, Doğu Bloku ülkelerine bulaşmayacaktır. Ne var ki dünyanın tek başına efendiliğine soyunan ABD bu anlaşmaları hiçe sayıp bazı eski Doğu Bloku ülkelerini de NATO bünyesine katarak genişlemesini sürdürür. Sovyetler Birliği dağılıp kapitalist dünyada yer edinmek isteyen Rusya da eğer NATO dağılmayacaksa kendinin de NATO içinde yer almak istediğini önerir. Ne var ki ABD bunu kabul etmez; çünkü Rusya'nın da katılması demek NATO'nun varlık nedeninin tamamen ortadan kalkması demektir. Oysa NATO'nun varlığını sürdürebilmesi için bir düşmana ya da düşmanlara gereksinimi vardır, bu düşmanlar da Çin ve Rusya'dır. Bir yandan dışarıdan Afganistan'la, Güney Kore'yle, Tayvan ve Tibet'le, içeriden de Uygur Türkleriyle Çin'i; bir yandan da dışarıdan Polonya, Slovakya, Macaristan, Romanya ve içerden de Çeçenistan'la Rusya'yı kuşatmaya başlar. Çin'de istediği sonucu alamaz. Afganistan'a kendi ürettiği Taliban bombasını bırakarak çekilir. Geriye Rusya kalmıştır. Kuşatmanın son halkaları da Gürcistan ve Ukrayna'dır. Gürcistan'da istediği sonucu alamaz, son hamlesini de Ukrayna'da 2014 yılında Neonazileri kışkırtarak gerçekleştirdiği "turuncu devrim" dedikleri Soroscu darbede kullanır.

Tarihte bazı olaylar birbirlerine benzer ve birbirlerini açıklamakta örnek oluşturur. Buna karşın benzer olaylardan biri, kimi çevreler için haklı ve savunulacak bir durumken diğeri yerilecek, karşı çıkılacak bir durumdur. Bu da, insanlığın savaş durumlarında çıkan ikiyüzlülüğüdür. Rusya-Ukrayna savaşı da bizim tarihimizle karşılaştırılabilecek benzerlikler taşır. Bu benzerliği irdelemeden önce söylemek gerekir ki Rusya emperyalist beklentileri olan kapitalist bir ülkedir. Putin de böyle bir ülkeyi yöneten diktatör bir tek adamdır; ancak bu durum yaşanan olayları nesnel irdelememize engel değildir.

KIBRIS HAREKÂTI

Türkiye, Kıbrıs çıkarmasını kendi ülkesi içinde gerçekleştirmemiştir. O yıllarda Kıbrıs, Türklerin ve Rumların birlikte yaşadığı, 1959 yılında bağımsızlığını kazanmış ayrı bir egemen ülkedir. Dolayısı ile görünüşte Türkiye çıkarmayı bir başka ülkeye gerçekleştirmiştir; ancak "enosis" yani Yunanistan'a katılmak peşindeki çoğunlukta olan Rum halkı, "Büyük Helen" düşü ile, egemen iki güçten biri olmasına karşın azınlıkta olan Türk halkına karşı bir soykırım girişimine başlar. İşin içinde yine kışkırtıcı ABD, kışkırtıcı İngiltere ve "Büyük Helen Megalo İdeası"nın öncüsü Rumların hamisi Yunanistan vardır. Temmuz 1974 tarihine dek Türkiye, Türklere karşı yapılan bu kıyım için pek çok kez uyarıda bulunmuştur. Bu süreçte Kıbrıs, Rum bir Devlet Başkanı ve Türk bir Başkan Yardımcısı eliyle yönetilmektedir. Türkiye'nin bütün uyarılarına karşın Ada'da Türklere karşı girişilen kıyım hızla artmaktadır. Rum Cumhurbaşkanı Makaryos'a faşist Rum örgütü "EOKA-B"nin komutanı faşist Nikos Sampson tarafından darbe yapılır ve Sampson, Yunanistan'daki Cunta Hükümeti'nin desteği ile Cumhurbaşkanı ilan edilir. Makaryos, Kıbrıs'tan kaçmak zorunda kalır. Sampson, Kıbrıs'ta işlenen birçok kıyımın baş sorumlularındandır ve Cumhurbaşkanı olduktan sonra

Devlet başkanlığı binasına ve parlamentoya, İkinci Paylaşım Savaşı sırasında Nazilerle işbirliği yaparak ülkelerine ihanet eden Ukraynalı faşistlerin bayrakları asılır. Yanukoviç suikast düzenlenip öldürülmek istenince Rusya'ya kaçmak zorunda kalır. Artık Ukrayna bir Nazi cennetine dönüşmüştür.

Nazi işbirlikçisi Stepan Bandera'nın heykeli

Temmuz 1974 tarihine dek Türkiye, Türklere karşı yapılan bu kıyım için pek çok kez uyarıda bulunmuştur. Bu süreçte Kıbrıs, Rum bir Devlet Başkanı ve Türk bir Başkan Yardımcısı eliyle yönetilmektedir. Türkiye'nin bütün uyarılarına karşın Ada'da Türklere karşı girişilen kıyım hızla artmaktadır.

Kıbrıs'ın Yunanistan'a katıldığını ilan eder. Artık Kıbrıs'ta Türk toplumunun güvenliği kalmamıştır. Bütün uyarıları boşa çıkan Türkiye de Kıbrıs Türklerinin çağrısı üzerine ve garantörlük hakkını kullanarak, soydaşlarının güvenliğini sağlamak adına çıkarmayı gerçekleştirir. Bu harekât Nikos Sampson'un Cumhurbaşkanlığının sonu olur. Aslında bu ırkçı Rumlar tarafından kıyıma uğrayan, adadan silinmeye çalışılan Türk toplumunun güvenliği için Rumlara karşı yapılan bir savaştır; ama ardından da ABD ve yandaşları tarafından Türkiye'ye yıllarca ambargo uygulanır.

UKRAYNA HAREKÂTI

Rusya-Ukrayna arasında gerçekleşen savaşa gelirsek... Ukrayna, azınlık toplumları bir yana bırakırsak, aynı etnik kökenden gelmelerine karşın kendilerine Ukraynalı diyen ve Ukraynaca konuşan Ukraynalılar ile Rus kökenli Rusça konuşan Ruslar olmak üzere iki kurucu unsurdan oluşan halkın yaşadığı bir ülkedir. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile bağımsızlığını kazanır ve 2014 yılına dek tarafsız kalır. Ne var ki yine devrede dünyanın jandarmalığına soyunan ABD ve işbirlikçisi İngiltere vardır. Yugoslavya'yı darmadağın eden, Ortadoğu'yu kan gölüne çeviren, Afganistan'ı Taliban'a teslim eden, birçok eski Doğu Bloku ülkesini NATO'ya katıp konuşlanan ABD doymamıştır. Ülkelere Turuncu Devrimler ve Arap Baharları ithal eden Soros'un örgütlemeleri ile 2014 Şubatında Ukraynalı Neonazilerin öncülüğünde darbe yapılır. Seçilmiş Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç devrilir. Yerine İkinci Paylaşım Savaşı sırasında Nazi Almanya'sı ile işbirliği yapan, pek çok Polonyalı Yahudi'nin öldürülmesinde yer alan Ukraynalı Nazilerin lideri Stepan Bandera'nın

öğretisini benimsediğini söyleyen ABD destekli Pyotr Poroşenko getirilir. Bandera'nın heykelleri ülkenin değişik yerlerine dikilir, doğum günü ile birlikte 1943 yılında gerçekleştirdiği 600 Polonyalının öldürüldüğü Yanova Dolina Katliamı'nın günü resmi tatil ve bayram ilan edilir. Devlet başkanlığı binasına ve parlamentoya, İkinci Paylaşım Savaşı sırasında Nazilerle işbirliği yaparak ülkelerine ihanet eden Ukraynalı faşistlerin bayrakları asılır. Yanukoviç suikast düzenlenip öldürülmek istenince Rusya'ya kaçmak zorunda kalır. Artık Ukrayna bir Nazi cennetine dönüşmüştür. Sistemli olarak örgütlenen birçok Neaonazi örgütü ülkeyi kuşatmaya başlar. Başbakan Yardımcılığı, Savunma Bakanlığı, Tarım Bakanlığı ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, İç İşleri Bakanlığı, bazı savcılıklar ve valilikler, Ulusal Güvenlik ve Savunma Konseyi Başkanlığı gibi birçok devlet kurumu Neonazilerin eline geçmiştir. Nazi "Gamalı Haç"ını kendine bayrak olarak benimseyen "Sağ Sektör" adlı ırkçı örgüt yasallaşır. Onun silahlı birimi "Azov Taburu" da orduya katılır. Ukrayna da ABD ve Batı tarafından silahlandırılmaya başlanır.

NEONAZİLERİN KATLİAMLARI

Rusların çoğunlukta olduğu Donbas (Lugansk ve Donetsk), Kırım gibi ülkenin Doğu ve Güney bölgelerinde Rus kökenlilere karşı Neonaziler tarafından acımasız bir kıyım başlatılır. Ülkenin iki resmi dilinden biri olan Rusça başta olmak üzere Romence ve Macarca yasaklanır. 2015 yerel seçimlerinde Doğu ve Güney bölgelerinde %40'a yakın, 2012 seçimlerinde de ülke genelinde %13'ün üstünde oy alan Komünist Parti ve muhalif olan birçok başka parti kapatılır. Liderleri, önemli politikacıları tutuklanır ya da ülkeden kaçmak zorunda kalır. Odessa'da bir maç sonrası çıkan olaylar bahane edilerek solcu ve Rus yanlısı çoğu sendikacı 45 kişi, sığındıkları sendika binası ateşe verilerek (tıpkı Madımak'ta olduğu gibi) ırkçı Neonaziler tarafından yakılarak öldürülür. Rusça konuşanların çoğunlukta olduğu Donbas ve Kırım gibi bölgelerdeki baskı ve kıyım sürdürülür. Burada da erek Ukraynalı ırkçılar tarafından Ukrayna'nın Rus kökenli halktan arındırılmasıdır. Bu gelişmeler üzerine Kırım'da yapılan halk oylaması sonucunda Kırım, %90'ın üzerindeki bir oyla bağımsızlığını ilan eder; ancak Ukrayna bunu kabul etmez, baskılarını sürdürür. Rusya, soydaşlarını korumak adına ve Kırım halkının çağırmasıyla Kırım'a girerek topraklarına kattığını duyurur. Aynı şekilde Donbas bölgesinde yapılan oylama sonucunda Lugansk ve Donetsk'te de "halk cumhuriyetleri" ilan edilir. Ukrayna Hükümeti bu ge-

Mehmet Ali & Akşamsefası

lişmeyi de kabul etmez ve çoğunlukla Neonazi birliklerinden oluşan Ukrayna ordusunun bölgeye saldırıları şiddetlenir. Artık 8 yıl sürecek olan en kanlı süreç başlamıştır. Yaklaşık üç milyonu Donbas bölgesinden olmak üzere milyonlarca Rusça konuşan Ukraynalı ülkeyi terk etmek zorunda kalır. Yaklaşık 50 milyon olan ülke nüfusu bu kısa süre içinde eritilerek 30 milyon civarına düşer. ABD ve Batılı ülkeler Ukrayna'yı NATO'ya ve AB'ye alma umuduyla kışkırtarak silahlandırmayı sürdürür. Bütün bu gelişmelerin ve ülkenin geldiği demografik yapının ardından 2019 seçimleri gerçekleştirilir. Halkın %60'ının katılımıyla yapılan, Rus kökenlilerin dışlandığı, halkın yaklaşık %12'sinin oy kullanamadığı seçimde ilk turda kimse seçilemez. İkinci turda Zelenski, %73'lük bir oy oranıyla Devlet Başkanı seçilir. 2014 yılından sonra artarak süren, başta Donbas bölgesi olmak üzere Rus kökenlilerin çoğunlukta olduğu bölgelere yapılan baskı ve saldırı azalmadan sürer.

ABD VE AB'NİN PİYONU HÜKÜMET

Oysa 2014 ve 2015 yıllarında Ukrayna ve Rusya arasında yapılan anlaşmalara göre bölge ağır silahlardan arındırılmalı, Lugansk ve Donetsk özel bir statüye kavuşturulmalı, sınırda güvenli bölge oluşturulmalı, Lugansk ve Donetsk'te erken yerel seçimlere gidilmeli, süreç de AGİK tarafından gözetlenip denetlenmelidir. Rusya'nın yıllar süren ısrarlı uyarılarına karşın bunların hemen hiçbiri gerçekleşemez. Ukrayna bölgeye baskısını ve saldırılarını sürdürür, AB'ye ve NATO'ya katılma ısrarından caymaz. ABD, NATO ve AB bu konuda Rusya'ya herhangi bir güvence vermediği gibi Ukrayna'yı cesaretlendirici ve kışkırtıcı tavrına, Ukrayna'yı silahlandırmaya devam eder. Rusya planlı bir şekilde savaşa çekilir. Sonuç olarak Rusya, Ukrayna'nın NATO'ya girmesi, ABD'nin ve NATO'nun Ukrayna'da nükleer güç dahil üs kurması durumunda gerek ülkesinin gerekse Ukrayna'daki soydaşlarının güvenliği açısından tehlike oluşturacağını söyleyerek karşı hamle kararı alır. Lugansk ve Donetsk'te ilan edilen "Halk Cumhuriyetleri"ni tanıdığını duyurur. Bu Cumhuriyetlerin daveti üzerine de uluslararası sözleşmelere dayanarak Ukrayna'ya askeri harekât başlatır.

Sıcak harekâtın hemen ardından yıllardır Ukrayna'yı kışkırtan ABD ve Batı yan çizmeye başlar. Rusya'ya karşı savaşmayacaklarını, Ukrayna'yı NATO'ya almayı düşünmediklerini sayıklar; ancak Rusya'ya Türkiye'ye de yaptığı gibi ekonomik ambargo uygulayarak yıpratma savaşına girişir. Niyet bellidir. Rusya ile sıcak savaşa girip kendi insanını, kendi askerini ölüme yollamak yerine Ukrayna'yı piyon seçmiş, Ukrayna insanının ölmesini yeğlemiştir. Ukrayna ile sıcak temasta olan Rusya bu süreçte yıpranacak, uygulanan ambargo ile ekonomisi zayıflayacak, böylece dünyanın tek başına jandarmalığı peşinde koşan ABD ve yandaşı BATI böylece Rusya'yı saf dışı bırakıp amacına ulaşacaktır.

SONUÇ

Görüldüğü gibi her iki harekâtın ya da savaşın oluşum, gelişim süreci de üç aşağı beş yukarı aynıdır. Her ikisinin en temel ortak özelliği ise işin içinde kışkırtıcı güç olarak öncelikle ABD'nin ve ardından İngiltere gibi yandaş emperyalist ülkelerin olmasıdır. Her ikisinde de canı yanan kesim halktır. Kimine göre bu savaşlardan biri haklı savaş diğeri haksız savaş, kimilerine göre de tersidir. Hiçbir savaş haklı olamaz. Haklı olan yalnızca savunma olabilir; ancak neyin savunma neyin saldırı olduğu da olaylar, gerekçeler, gelişim süreçleri iyi incelenerek saptanmalıdır. Yaşanan bu son durumdan önce ABD'nin ve Batı'nın gelişen olaylardaki rolü, ülkedeki ırkçı milliyetçiliğin yükselmesinin nedenleri, ülkede Rus kökenlilere yıllarca yapılan kıyım ve arındırma politikaları iyi irdelenmelidir. Bu savaşta eğer Rusya, kendi ülkesinin güvenliğiyle, insanıyla ve toplumuyla ilgili gerekçeleri olmayıp salt politik ereklerle ve işgal için Ukrayna'ya girmiş olsaydı elbette savunulacak yanı olamaz, tek suçlu olarak görülebilirdi; ancak bu savaşta ülkesinin güvenliği, toplumu ve insanıyla ilgili hiçbir gerekçesi olmayanlar yalnızca ABD ve kuyrukçusu Batı'dır. Poroşenko'dan başlayarak Zelenski'ye kadar gelen zaman diliminde ABD'nin kışkırtmalarına güvenerek uyguladıkları ırkçı politikalar sonunda halkını ateşe atan Ukrayna hükümetleri de ABD ve Batı'nın suç ortaklarıdır.

Bu savaşın gerek Ukayna halkına gerekse bütün dünyaya daha fazla zarar vermeden bitirilebilmesi için öncelikle ABD ve Batı elini ve ayağını Ukrayna'dan çekmelidir. Ukrayna'daki ırkçı Neonazi egemenliği sona erdirilmeli, muhalif parti ve liderlere özgürlük tanınmalı, Rusça konuşan Rus kökenli halk eşit, kurucu unsur olarak kabul edilip eşit haklar sağlanmalı, yasaklanan dilleri özgürleştirilip yasal güvenceye alınmalıdır. Ya da Donbas bölgesinde ilan edilen "Lugansk ve Donetsk Halk Cumhuriyetleri" tanınmalıdır.

8.03.2022

IŞIĞA KOŞMAK: UMUT ÖZKAN'DAN "GÜN YÜZÜNE DÖKÜLENLER"

Gün Yüzüne Dökülenler, Umut Özkan, Karakarga Yayınevi, 2021

Işığa koşmak diyorum. Çünkü ışığa odaklanmış bir aklın kaleminden, içinden insan ge-çen öyküler, hayatlar, anlar, anılar, zamanlar dökülür belleğimize. Işığın insanlarının bü-yük kötülüğü (!) insanı düşünmeye çağırması, sorgulaması ve sorgulatmasıdır karşısın-dakine. İkinci büyük kötülüklerinden (!) biri de bir benzerini karşısındakinde yaratmak-tır. Bundan ötürü, insanlık tarihimizin ilk sınıflı toplumundan günümüze, bu işi üstle-nenlerin hepsinin sonu, geride, hayata ömür katan bir yaşam bırakarak; "Bir güzel adam-lardı onlar, onlar da binip gitti ölüm atına"[1] diye saygıyla andığımız ve yaşattığımız ha-yat bırakırlar sevdiklerine, sevenlerine.

ÖYKÜNMECİ BATICILIK DİLDE YOZLAŞMAYI GETİRDİ

Türkçemizle ilgili yaygın olarak doğru sanılan yanlışlarımızdan biri *"Türkçe felsefe dili de-ğil, Türkçeyle felsefe yapılamaz"* lafıdır. Yine son dönemde, "Türkçe şiir" lafı bir modadır dolanıp durur oldu ortalarda. Bu yolda yürüyenlere halkımızca seslenip "Allah ıslah et-sin" demek düşüyor bize.

Tanzimattan bu yana, yoksulun/kırsalın/köyün/yerelin/halkın dili küçümsendi hep. Sarayın diliyle Batı öykünmeciliğinin bir sonucu olarak, dilimizde yamalık gibi duran yabancı dillerden türedi sözcüklerin kullanıldığı, dilde yabancılaşmayı getiren özenti bir edebiyat yapıp durdular. Şehirlinin öykünmeci, buyurgan melez dili güzel Türkçemizle çatışıp durur o zamandan bu zamana. Kimin dili haklı ve doğru yazıp kullandığına tarih karar verecek.

Yunus'un yaşadığı çağda da vardı halk dilini, şehirli/saraylı yandaşlığıyla böbürlene bö-bürlene küçümseyenler. Kentin orta yerine dergâhını kuranlarla, halkın arasında bahçe-de bağda, dağda bayırda, obada çayırda, talada çapada; yani bilfiil üretimin kucağında Türkçeyi kullanan halkıyla dolaşıp durdu Yunus. Medreselerde okudu, Yunan klasikle-rinden haberliydi, İslam düşünürlerinden beslendi. Ama saray ya da şehir dilini kulla-nanlarla kafa göz yaran kabalıkla değil, halkın kullandığı zekâ dili Türkçenin inceliklerіy-le, "Topraktan öğrenip kitapsız bilen" halkımızın dervişçe yarattığı söyleminden, biçe-minden damıtttığı şiirlerini bırakıp gitti bize. Ama bizimle yaşıyor hâlâ.

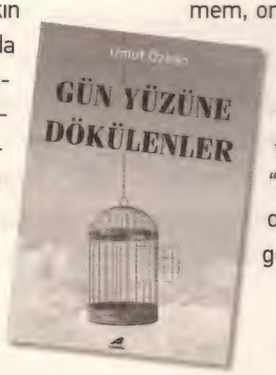

VEDAT GÜNYOL'UN ÖLÇÜTÜ

Neden girdim bu "Türkçe felsefe dili değil, Türkçeyle felsefe yapılmaz," konusuna, ona geleyim. Umut Özkan'ın "Gün Yüzünde Dökülenler" kitabını yeni okuyup bitirdim. Ki-tapta yer alan yazıların birkaçından daha önce haberliydim, sürekli izlediğim dergilerde yayımlananları okuyordum. 2020 yılında yayımlanan Enver Gökçe armağan kita-bım(ızda) da Enver Gökçe ile ilgili bir yazıyla yer almıştı.

Deneme dilinin kolaylığı, yazana sağladığı rahatlık kimi zaman onu, denetimsizliğin ve savurganlığın kıyılarına atabiliyor. Mesele denemenin kolaylığına kapılmadan "Az söz er yükü/Çok söz hayvan yükü" bağlamında, neyi nasıl anlatabileceğinde. Çok sözün kala-balıklığı, karmaşa ve anlaşılmazlığı getirir. Az ve öz sözün anlamı kapladığı alandan da-ha fazlaysa, okunabilirliği o derece artıyor. Vedat Günyol, "Bir insan anlatacağını yüz sözcükle anlatmalı, gerisi laf salatası" derdi hep, uzayıp giden, biçem (üslup) yoksunu yazılar karşısında.

"Gün Yüzüne Dökülenler"in, Türkçe dil kıvraklığı, yalınlıkta derinliği, az sözde çok an-lamı duyurabilmesi, çeşitlilikte renkliliği, anlatımda kavratıcılığı ve anlaşılırlığıyla ede-biyatımızda yer bulacağını söyleyebilirim. Denemenin engin sularında rotasını çizmişler arasında kalıp kalmayacağını bilemem, onu tarihe karşı sorumluluğu belirleyecek. Ama Umut Özkan'ın bu yolda ciddiyetle ve adımlarını sağlam ata ata, nereye bastığını göre göre ilerlediği kesin. "Gön Yüzüne Dökülenler" seni okumaya çağıran, akıl satmayan, göz göze yazarak konuşan denemeler kitabı. Ya da göz göze gelerek derdini anlatan bir kitap. Çağın bir kolaylığı mı yoksa bir virüsün girdiği vücudu ele geçirme girişimi midir bilemem ama tekniğin bu hızı ve yaygınlaşarak sağladığı kolaylık bilgide kirliliği, hadsiz-liği, eleştiride hırçınlığı, ustalıkta hoşgörüsüzlüğü ve kırcılığı getirdi.

Edebiyatımız, ustalarıyla birlikte kendi inceliğini, karşısındakinde bir benzerini yaratan o dervişçe ustalığını yitirdi. Adeta kendini okutmamak için deyim yerindeyse "yırtınan, yırtan, savurgan bir dile" dönüştü. Neyse ki ustalarından "el almış" bir dil bilinciyle bizi buluşturanlar da var. "Gün Yüzüne Dökülenler" okuru unutulan dil yalınlığı ve inceliğine çağırıyor. Çağın "vebası" tekniğin insanı ele geçirip teslim aldığı bu dönemde iyi ki Umut Özkan gibi kalemine sıkı sıkıya sarılmış, diline "aklındaki yüreği", "yüreğin-deki aklıyla" bağlı eğitimci yazarlarımız var.

KENDİNE ÇAĞIRAN KİTAP

Umut Özkan kırk dokuz yazıya yer vermiş kitabında. Değişik dergilerde, farklı dönem-lerde yazdığı; türkülerden Köy Enstitülerine, halk edebiyatından günümüz usta edebi-yatçılarına anılar, 40 Kuşağı'nın toplumcu yazarlarından halk biliminden politikaya bir çeşitlemeler demeti. Özgün bir dil, yormayan anlatımı, "Bir sözcüğün anlamı kapladığı yerden büyükse o şiirdir" diyen Dağlarca'nın sözünün anlamını çağrıştıran yalınlıkta derinliği, anlamda çoğalmayı çiçeklendiren denemeler. Geçmiş dönemin kültür üreten politika insanlarını da unutmayan, bellek yenilemeleriyle kısa, yoğun anlatımlarıyla gü-nümüze getiren yazılar.

Edebiyatçı kavgalarından arta kalan, dibe çökelen tortusu cam kırıklarına dönüşen izdü-şümler... Özetle şehir egemen diline halk dilinden, ustalarından el almış bir meydan okuma "Gün Yüzüne Dökülenler".

Kendinde bir başkasını yaratmak yerine, kendini karşısındakinde öldüren bir dil karanlı-ğından ışığa "koşma'nın" dil aydınlığına Yunusça bir yürüyüş. Kendince umutla, umut-luca. Ağır ve emin adımlarla dile, Türkçeye bir saygının kitabı. Alkışlıyorum...

■ **ALİ EKBER ATAŞ**

[1] Fikret Otyam'ın sözlerinden bir esinlenme, güzelleme.

Mehmet Ali & Akşamsefası

OKKALI KÜFÜR

■ HÜSEYİN ÖZDEMİR

On iki yaşında ilkokula başlamıştım. Liseyi bitirmem gereken yaşta ortaokula yazılıyordum. Sırık gibi bir öğrenci. Tüm bakışlar üzerimde; bakışlar alaylı. Ağabeyime fazla yük olmamak için yaz tatillerinde ve ders arası dinlenmelerde iş bulup çalışıyordum. Fırınlarda hamurculuk, kahvelerde garsonluk, çırçır fabrikalarında hamallık...

İlk ayrılığı, ilk uzağı yaşadığım yer Ceyhan.

59'da ilkokulu bitirmiştim. Ortaokula Ceyhan'da devam edecektim. Ağabeyim Ceyhan'a yerleşmiş, seyyar satıcılık yapıyordu; onun yanında, onun himayesinde okuyacaktım. 59'un sonbaharının ılık, güneşli bir sabahında Sevdillli'de Tırbe Ğate'nin orda bindiğim kırmızı burunlu kamyon gün ikindiye vururken beni Malatya'ya bıraktı. İlk kez bir şehir görüyordum; bambaşka bir dünya. Şaşkındım, ürkektim. Bir faytona binip gara gittim. Ürkekliğimden faytoncuya verdiğim paranın üstünü de isteyememiştim.

O akşam Malatya garından Ceyhan'a yol aldım. Bütün gece trende ilginç insan manzaraları arasında öğleye yakın Çukurova'nın sarısıcağına, Ceyhan'a ayak bastım. Önce Yoğurtçu Hamit'in dükkânına gittim. Köyden çıkarken öyle tembihlemişlerdi. Zaten bizim oralardan Ceyhan'a çalışmaya gelenlerin ilk uğrak yeri Yoğurtçu'nun dükkânıydı. Yoğurutçu, Kürecik'in Bekir Uşağı'ndan gelip yerleşmişti Ceyhan'a. Gençliği bizim oralarda çobanlık yapmakla geçmiş. Aleviliğe aşırı düşkündü. Okumaya geldiğimi öğrenince daha bir sıcak davrandı. "Oku" dedi, "oku, biz bu yezitlerle ancak okumakla başa çıkarız."

On iki yaşında ilkokula başlamıştım. Liseyi bitirmem gereken yaşta

Mehmet Ali & Akşamsefası

ortaokula yazılıyordum. Sırık gibi bir öğrenci. Tüm bakışlar üzerimde; bakışlar alaylı.

Ağabeyime fazla yük olmamak için yaz tatillerinde ve ders arası dinlenmelerde iş bulup çalışıyordum. Fırınlarda hamurculuk, kahvelerde garsonluk, çırçır fabrikalarında hamallık ...

Bir yaz tatilinde Ceyhan ırmağına nazır Köprübaşı kahvesinde garsonluk işi bulmuştum. O tarihlerde soğutucular yaygın olmadığından meşrubatlar özel buzanelerde üretilen buzlarla soğutuluyordu. Bizim kahvenin meşrubatlarını soğutmak için buzları buzaneden ben getiriyordum. Her gün bir kaç kez, kahveye beş altı yüz metre uzaklıktaki buzaneden bez çuvallar içinde, yirmi otuz kilo ağırlığındaki buz kalıplarını sırtımda taşımak zülüm gibi geliyordu bana. Dizlerimin bağı çözülüyor, nefesim kesiliyordu. Bu halde bile patron her seferinde küfürle karışık "Ulan mektepli, uyuz eşek gibisin, buzları yine eritmişsin..." diyerek azarlıyordu. Azarlama ne ise, küfürleri içime bıçak gibi batıyordu. Bir gün yine kan ter içinde buzları getirdim; buzları bırakır bırakmaz yere yıkılıp kalmıştım. Patron, bu halimi görmezden gelerek, "Nerde kaldın ulan uyuz eşek" demeden edemedi. O an birden gücümün bittiğini, içimdeki ılıklığın boşaldığını hissettim. Gözlerim kararmış, kendimden geçmiştim. Gözlerimi açtığımda, yorgunluğun açlığımı yuttuğu vaziyetteydim. Gazozları koyduğumuz fıçının yanına, ıslak beton üstüne yığılıp kalmıştım.. Üzerimde kahverengi telveli sular akıyordu. Patron bu halime bakıp gülmekten kebapları yutamıyordu. Kırmızı yüzü daha kırmızılaşmıştı. Leşe doymamış yabani bir hayvan gibi yalanıp duruyordu.

Neden sonra kalkabildim. Kapıya doğru yürürken ayaklarımdaki gücü sınadım önce. Sonra tam kapının eşiğinde kahvedekilerin duyabileceği bir sesle "Patron" dedim, **"senin ananı avradını yüz bin kez...."** Kaçış o kaçış, bir daha kahvenin yanından geçmedim. Çünkü, patron görse beni "paramı çaldın" diye iftira atabilirdi.

O kaçışta soluğu Yoğurtçu'nun dükkânında aldım. Yoğurtçu, tedirginliğimi fark etti. Önce her zaman takıldığı gibi "Anan gözel mi?" diye bir güzel takıldı, sonra tezgâhın altındaki buzlu ayranından bir tas ayran uzattı. "Al iç" dedi, " serinlenirsin." Ayranı içtim; ferahladım. Olayı anlattım Hamit Amcaya. "Gözel yapmışsın, yezidin tekidir, o" dedi. Tanıyormuş. Bu sırada üstü başı kireç lekeleri içinde bizim Sevdillili Lallo İbrahim çıka geldi; Zeynebin oğlu Lallo İbrahim. İbrahim ağabeyi köyden hayal meyal hatırlıyordum. Zeynep Ana genç yaşta dul kalınca geçim uğruna gelip Ceyhan'a yerleşmişti. Zeynep Ana ev işlerinde, İbrahim inşaatlarda çalışıyordu. Diğer iki oğlundan Mehmet seyyar satıcılık yapıyor, Hüseyin simit satıyordu. İbrahim ağabey tanıdı beni; sarılıp öptü. Hamit amca, öfkeli bir sesle yaşadıklarımı anlatı. İbrahim ağabey, ayranını içip nefes aldı, sonra "Bizim kalfa talebeleri sever, dilersen gel bizim inşaatta çalış, işin kolayını veririz, zorlamayız seni" dedi. İçimde ekmek filizi tomurculandı. O an açlığımı da yorgunluğumu da unutum. Araya zaman koymadım; sonraki gün İbrahim ağabey ile birlikte inşaatta idim.

İnşaat işçisi olarak yaşadıklarımı, yıllar sonra İstanbul'da hukuk fakültesinde okurken tanıştığım Nâzım Hikmet'in şiirini okurken daha iyi anlayacaktım...

YAPIYLA YAPICILAR

Yapıcılar türkü söylüyor,
yapı türkü söyler gibi yapılmıyor ama.
Bu iş biraz daha zor.

Yapıcıların yüreği
bayram yeri gibi cıvıl cıvıl,
ama yapı yeri bayram yeri değil.
Yapı yeri toz toprak,
çamur, kar.
Yapı yerinde ayağın burkulur,
ellerin kanar.
Yapı yerinde ne çay her zaman şekerli,
her zaman sıcak,
ne ekmek her zaman pamuk gibi yumuşak,
ne herkes kahraman,
ne dostlar vefalı her zaman.

Türkü söyler gibi yapılmıyor yapı.
Bu iş biraz daha zor.
Zor mor ama
yapı yükseliyor, yükseliyor.
Saksılar konuldu pencerelere
Alt katlarında.
İlk balkonlara güneşi taşıyor kuşlar
Kanatlarında.
Bir yürek çarpıntısı var
Her putrelinde, her tuğlasında, her kerpicinde.
Yükseliyor
Yükseliyor
Yükseliyor yapı kan ter içinde.

Nâzım Hikmet

RESTORAN İŞLETMECİLERİ OKTAY VE ORHAN TATAROĞLU ANLATTI

İSTİKLAL'İN ÇİÇEK PASAJI'NI DÖNÜŞTÜREN İKİ KEMAHLI: Haçik ile Kazım

■ SÖYLEŞİ: EMEL SEÇEN
FOTOĞRAFLAR: ADNAN BEYOĞLU

Caddeyi cadde yapan ünlü yapılar vardır; Atlas Pasajı, Narmanlı Han, yıkılan Emek Sineması'nın yer aldığı Serkıldoryan, Tevfik Fikret'in müdürlük yaptığı Galatasaray Lisesi, Saint Antoine Kilisesi, Hassapolus pasajı diye uzayan bir liste... Onların arasında bir de yapımı 1870'lere dayanan Çiçek Pasajı vardır. Tam da caddenin ortalarında, Galatasaray'ın karşısında yani kalbinde yer alır.

Bir yanda mübadele, 99. yıl, bir yanda zorunlu göçler. Topraklarına vatanlarına hasret gidenler, üstelik de, katiller görev yaparken.

Kendini bilmezler, pompalılar ile tarihinde görülmemiş şekilde Çiçek Pasajı'na girerken, Türk- Ermeni kardeşliğinin geçmişten gelen en güzel örneği tarihi Çiçek Pasajı'nda açıyor.

Atatürk'ün henüz Harbiye'de öğrenci olduğu dönemlerde başlar İstiklal Caddesi sevgisi; Sofya ataşesi iken izlediği operadan çok etkilenmiştir; hep bir kültür mekânı olarak düşlediği, yaşamında derin izler bırakan Beyoğlu İstiklal Caddesi'dir operaya en yakışan yer. Osmanlı'nın Batı'ya açılan, ona benzeyen en görkemli yeridir ki, boşuna "Cadde-i Kebir" denmemiştir.

Atatürk, sinema izlediği, savaş sırasında gizlice geldiği, İstanbul işgal altındayken ve sonrasında ziyaret ettiği, İstanbul'un çok sevdiği bu özel mekânından yürüyerek yarım saatte varılan Şişli Atatürk Evi'nde ülkenin kaderini değiştiren kararı alarak Samsun'a çıktı. Taksim, İstiklal Caddesi bütünü ile zenginliktir; 6-7 Eylül olaylarına kadar birçok azınlığın kardeş olarak bilip yaşadığı, çan sesleri ile ezan sesinin aynı anda yankılandığı, tarihi mekânları ile buram buram geçmişi yaşatmaya çalışan yerdir. Son yıllarda beton patronlarınca hızla kemirilse de, caddeye çıktığınızda başka bir yerde olduğunuzu duyuran mimari hâlâ hissettirir kendini.

Caddeyi cadde yapan ünlü yapılar vardır; Atlas Pasajı, Narmanlı Han, yıkılan Emek Sineması'nın yer aldığı Serkıldoryan, Tevfik Fikret'in müdürlük yaptığı Galatasaray Lisesi, Saint Antoine Kilisesi, Hassapolus pasajı diye uzayan bir liste... Onların arasında bir de yapımı 1870'lere dayanan Çiçek Pasajı vardır. Tam da caddenin ortalarında, Galatasaray'ın karşısında yani kalbinde yer alır. Hani şarkı ve neşe düşmanlarının son günlerde pompalı tüfeklerle, akordeon seslerini susturmaya çalıştıkları meşhur ve tarihi Çiçek Pasajı... Meyhaneleriyle

Kazım Tataroğlu ve eşi

ünlü pasajın restoranlarından birinde asılı fotoğrafların izini sürerken pasajın tarihiyle karşılaştık. Pasajın günümüzdeki işlevi kazanmasında, geliştirilmesinde payı olan insanların Türk ve Ermeni kardeşliğini yaşatan bir öyküsü var. Palmiye Restaurant'ın sahipleri Orhan ve Oktay Tataroğlu Yeni Gelen dergisine babaları Kazım Tataroğlu ile amcaları Nurettin Tataroğlu'nun öyküsünü ve pasajın tarihi anlattılar.

KAZIM İLE HAÇİK

Emel Seçen: Merhaba Oktay Bey. Erzincan'dan İstanbul'a, Edebiyattan Sanata, hatta Siyasete kadar ev sahipliği yapan Çiçek Pasajı'nda, Palmiye'de sizin aile mekânınızdayız ve söz sizlerde, tarihe bir kısa yolculuk için.

Oktay Tataroğlu: 1930'lu yıllarda babam Kazım Tataroğlu, Erzincan'ın Kemah ilçesinden kalkıyor ve Beyoğlu'na geliyor ama burada kendisini bekleyen bir abisi var. Babamın babası, dedem geçmişteki savaşlar sırasında öldürülmesin diye, Ermeni bir bebeği sahipleniyor, hatta kuyularda saklıyor. Babamın abisinin adı Nurettin, yani o saklanan bebek, okula gittiği bir gün köyden biri "Sen, Ermenisin!" diye söylenince, ağlayarak dedeme sığınıyor. Dedem, ikna ediyor ama o unutmuyor, Kemah'tan kaçmayı kafaya koyuyor. O zamanlar yol yok, imkân yok, katırlara biniyor Trabzon'a kadar, oradan gemilerle İstanbul, yıl 1928'ler civarı. Pera'ya geliyor ve kendinden birilerini arıyor ki ailesine, bir tanıdık bulabilme şansı var mı, diye ama yok, kimseyi bulamıyor. Aradan beş, altı ay kadar geçince babam Kazım'a bir mektup yazıyor: "Kardeşim Kazım, seni de bekliyorum!" Çünkü babamın analığı da ölmüş, o da yalnız ve aynı yolculuğu yaparak, İstanbul'a varıyor. Kafa kafaya veriyorlar, ne yapalım diye, o zamanlar Çiçek Pasajı'nın solunda meşhur, Degustasyon var, oraya bulaşıkçı olarak işe giriyor. Ağabey Haçik yani Nurettin de vestiyer görevlisi olarak çalışıyor. Günde on sekiz saat çalışmaktan okuyamıyor ki babam. O yüzden okumayı çok severdi ve okumaları için de, herkesi teşvik ederdi. İçinde kalmıştır o yara babamın. Ağırlıklı Rum garsonlarla birlikte çalışıyor ve bu arada garsonluğa terfi ediyor. Aynı sırada Degustasyon'un sahibinin kardeşi, Çiçek Pasajı'nda adı Seviç olan restoranı devredecek ve İtalya'ya dönecek. O zaman mekân daracık bir yer ve bira çekiliyor. İngiliz Konsolosluğu ve tren istasyonu inşaatında çalışanlar sabah dokuzda başlıyorlar, gece birde gidiyorlar, mekân ise sadece bira ikram ediyor. Babam gerçekten çok çalışıyormuş, bunu gören Degustasyonun sahibi alıyor karşısına bunları, "Siz kardeşsiniz, bu Seviç'i vereyim mi? Burada çalışın" diyor. Tabii, bizimkilerin dilleri tutuluyor, para da yeterli değil. "Sonra ödersiniz", deyince böylelikle artık mekân sahibi oluyorlar. Biranın yanına kanepeler veriliyor ve yürü ya kulum olayı var ya, aynen bu işlemeye başlıyor. Çiçek Pasajı içinde tek bir içki dükkânı Seviç var ve gerisi çiçekçi, şapkacı ile başka dükkânlar. Babam Kazım ve abisi Nurettin dükkânları çoğaltıyorlar. Böylelikle bütün Kemah, Kazım burada, diye geliyor. Mesela Entelektüel Cavit deyince herkes bilir, kısa pantolon ile geliyor babamın yanına, hepsi köylüsü ve babam sayesinde hepsi birer dükkân sahibi oluyorlar. Babam, bizi işe bulaştırmadı, çünkü önce okumamızı istiyordu.

Orhan Tataroğlu: Yatılı okuyorduk, 1960'lar, arada buraya uğradığımızda atmosfer çok güzeldi. Yeni Melek Sineması'na gelirdik, o zaman abonman biletler vardı. Babam, tesadüfen bizi görmüş ise hemen annemize seslenirdi: "Nerede bunların kravatları, ceketleri, takım elbiseleri?"

diye. Öyle özenli ve medeniyet vardı bir zamanlar İstiklal'de. Dükkânda bile istemezdi spor kıyafetli ki keza kendisi de tıraşını olur, takım elbisesini giyer, fötr şapkasını takmadan, asla çıkmazdı, sokağa.

MUHSİN ERTUĞRUL, CAHİT IRGAT, CAHİDE SONKU

Emel Seçen: Degustasyonda işler büyümeye başlar ve elbette bunlar Kazım Tataroğlu'nun, insan sevgisi ile gelişen olaylardır. 1939'da Seviç Restoranı kuruyorlar, o zamanlar tarihi çiçek pasajında dediğiniz gibi dükkânları çoğaltıyorlar. Aralıksız tam on sekiz saat çalışıyorlar ama gün geliyor, paraları taşıyamıyorlar! Dedeniz tarafından kuyuda saklanarak yaşatılan Haçik'i yani Nurettin Amca'yı anlatır mısınız, nasıl biriydi?

Oktay Tataroğlu: Bizi severdi, gördüğümüz yerde elini öperdik, o bizim babamızın ağabeyi, Haçik Amcaydı! Evladı gibiydik. Babamla aralarında hiçbir uyumsuzluk yoktu, tabii, burada babamın herkesi kucaklayan mizacı herkes için örnek olmuştur. Bambaşka bir insandı. İki kardeş dediğimiz gibi gerçekten çok çalışarak, dediğiniz gibi gün geliyor, paraları taşıyamıyorlar. Çok çalışıyorlar ve böylelikle kendi kendilerine de işletmecilik nedir öğreniyorlar. Ve staj yaptıkları yer, İstanbul'un değil Türkiye'nin elit ve sayılı restoranlarından biri, Degustasyon. Babam, henüz garsonken "koltuk" olarak belirtilen ve caddeye bakan kısımda, deniyor ki kendisine, bu koltuk Yahya Kemal Beyatlı'nın, babam şaşırıyor tabii.

Orhan Tataroğlu: Anlayacağınız, her seçkin konuğun yeri belli. Ve kimse de kimsenin yerine oturmuyor. Yer dolu ise boşalması için bekleniyor. Öyle şimdilerde servise saldırır gibi yemeğe başlamak, benzer kaba saba hareketler de yok!

Oktay Tataroğlu: Babam da aynı görüşte olduğu, Cumhuriyet gazetesinin sahipleri Doğan Nadi ve Nadir Nadi'yi severdi, onlar müdavimlerinden sadece bir kısmı. Mesela telefon açarak Ankara'dan gelen milletvekilleri vardı. Vitali Hakko, sağken Beyoğlu Güzelleştirme Derneği için çok çalışmıştır ve burada da çok organizasyonlar yapılmıştır. Çok nezih insanlar olurdu ve kapatırdı burayı. Bir oturma düzeni olurdu ki; Gönül Yazar, Orhan Boran, Halit Kıvanç, canlı müzikler olurdu, şimdikiler ile uzaktan yakından alakası yok! Madam Anahit (Anahit Yulanda Varan) zamanında böyle Akordeonu ile Napolitan müzikleri çalardı, çok kibar bir kadındı. Kazım Beyin oğulları olduğumuzu bilir, görünce hemen yanımıza gelerek, "Ne arzu edersiniz", derdi. Eğilir kulağıma Ermeni aksa-

Basın dışında, sanat dünyası; Muhsin Ertuğrul, Cahit Irgat ki o zaman Cahide Sonku ile evli iken birlikte geliyorlar, babamın iyi dostuydu Cahit Bey. Orhan Veli Kanık, Cahit Sıtkı Tarancı, Mücap Ofluoğlu ki son zamanlarına kadar gelmiş, araçla evine bırakmışızdır. Selahattin Pınar, Aydın Boysan, İbrahim Çallı...

Oktay Tataroğlu amcası Haçik'le

Mehmet Ali & Akşamsefası

Şimdi Palmiye restoranın tam önü sahne idi ve biz henüz on sekiz yaşlarında iken kız arkadaşlarımız ile geldiğimizde, illa dans edelim diye ısrar ederdi Madam Anahit. İtalyan müzikleri ile dans ederdik ama babamın bir tembihi vardı: Oğlum, orada benim dostlarım, arkadaşlarım var, burada içki içmeyin! İçmek isterseniz, paranız da yoksa gelin bana vereyim, başka yerde için, derdi. Taşkınlıklar da çok nadir olurdu.

nıyla "Ah, Oktay'ciğim, Ah yavrus, senin babaciğin bir tane, bir tane! Öyle adam gelmez, Türkiye'ye bir daha!" derdi. Tabii, yıllar sonra öğrendim, bazı insanlar onu pasajdan çıkarmak istemiş ve babam hemen olaya el koymuş.

Orhan Tataroğlu: Şimdi Palmiye restoranın tam önü sahne idi ve biz henüz on sekiz yaşlarında iken kız arkadaşlarımız ile geldiğimizde, illa dans edelim diye ısrar ederdi Madam Anahit. İtalyan müzikleri ile dans ederdik ama babamın bir tembihi vardı: Oğlum, orada benim dostlarım, arkadaşlarım var, burada içki içmeyin! İçmek isterseniz, paranız da yoksa gelin bana vereyim, başka yerde için, derdi. Taşkınlıklar da çok nadir olurdu. Belki işte o üç büyük kulüp takımının maçı olunca, malum burası Galatasaray Lisesi, içkiyi de biraz kaçırırlarsa, belki biraz onlardan dolayı.

Oktay Tataroğlu: Bir kez de ressamımız Fikret Mualla, ne oldu ise kendini kaybedip, masanın üstüne çıkıp Atatürk'e bağırmaya başladı. Mümkün olduğunca babamız bizi uzak tuttu, biz kendimiz iyi okuduk ama döndük, vefatının ardından onun adını yine burada layığı ile devam ettirmeye çalışıyoruz.

ESKİDEN ADABI VARDI İÇMENİN

Emel Seçen: Hangi seçkin kişiler ile birebir muhatap olunuyor? Ve unutulmayan anılar var mı?

Oktay Tataroğlu: Basın dışında, sanat dünyası; Muhsin Ertuğrul, Cahit Irgat ki o zaman Cahide Sonku ile evli iken birlikte geliyorlar, babamın iyi dostuydu Cahit Bey. Orhan Veli Kanık, Cahit Sıtkı Tarancı, Mücap Ofluoğlu ki son zamanlarına kadar gelmiş, araçla evine bırakmışızdır. Selahattin Pınar, Aydın Boysan, İbrahim Çallı... İbrahim Çallı, demişken hemen bir anekdot paylaşayım: Bildiğiniz üzere, çok ünlü ressam, hoca ve hep grupla,

arkadaşları ile geliyor. Bir gün yine grup ile geldiklerinde, babam hep tek tek masaları dolaşırdı ve bakıyor ki kadehi boş, hemen doldurmak istiyor.

"Hayır, Kazım!" diyor. Ama babam bakıyor, sofrada herkes dolu kadeh, muhabbet devam ediyor ama bir tek onun kadehi boş, içi rahat etmiyor ve o fark etmeden bir duble ilave ediyor.

Bakıyor ki kadeh dolmuş, soruyor hemen: "Kim getirdi bunu?"

Kazım Bey, diyorlar. Çağırıyor.

"Ben sana getirme, demedim mi?" diyor.

Babam da: "Ama efendim, yalnız kaldınız gibi geldi, lütfen kabul ediniz!" diyor.

Olurdu olmazdı derken, sofrada yanında oturan dostları da ısrar edince, kabul ediyor ve içiyor. Her gün gelen insanlar ama İbrahim Bey, tam bir ay hiç gelmiyor. Geldiğinde, babam:

"Hoş geldiniz Çallı, yoktunuz, özledik sizi", diyor.

Sonra arkadaşlarına soruyor, hasta falan mıydı, ne oldu da gelmedi, diye.

Sebep, bir tokat gibi yüzümüze çarpıyor adeta, günümüz insanlarında artık çok değil, neredeyse hiç bulunmayan bir erdem olgusu ile. Meğer parası olmadığı için o rakıyı o gün söylememiş ve ısrarlarla içtiği bir duble rakının parasını ödeyebilmek için de, tam bir ay beklemiş. Tabii o sanatçılar da, isimlerinin birkaçını saydım, maddi anlamda da çok çekmişler; nedeni sanat ve sanata bakışın hep eksik oluşudur.

GİTTİ O NAPOLİTEN MÜZİKLER

Emel Seçen: İçince, bir nedenimiz vardır elbet nihayetinde, ya unutmak, ya efkârlanmak, ya mutluluktan içeriz. Peki, babanız anneniz ile burada hiç oturup içme fırsatı bulmuş muydu?

Oktay Tataroğlu: Orası ilginç, aşk burada başlıyor zaten yani babam burayı alıp artık işletme sahibi olduğunda, annem henüz on altı yaşında, Musevilerin işlettiği manifaturacı gibi şimdinin tekstiline iplik, bobin üreten yerde çalışıyor. Babam ise kendisinden on yaş büyük, sarışın,

Oktay Tataroğlu

güzel, gözleri hoş genç kızı karşısında görünce âşık oluyor ve kaçırıyor ama yaşı küçük, o yüzden ananem, muvafakat ile evleniyor.

Orhan Tataroğlu: Tabii, bu meydan, damat tıraşı bile olan yer aynı zamanda. Geçmişte özel bir şirkette çalışıyordum, arkadaşlar da biliyorlar babamın Çiçek Pasajı'nda mekânı olduğunu ve bir gece atlayıp geliyoruz. Yıl 1978, arkadaşlar Kadıköy yakasından geliyor, eskiden masa yerine bira fıçıları vardı kocaman, çevreledik. O anda bir berber geldi; iyi oldu dedik çünkü arkadaşlardan biri, ertesi gün evleniyordu. Beyoğlu'nda Çiçek Pasajı'nda hemen önlük falan bildiğiniz köpük, damat tıraşı yapıldı. Bildiğiniz, bayram günleri gibi şen!

Oktay Tataroğlu: Burası uğurlu mekân, işte o devam ediyor, mesela dün de evlenen bir çift geldi. Gelinlikli, damatlıkla eğleniyorlar, oynuyorlar, fotoğraf çektiriyorlar.

Şimdi mesela buraya müzisyenler geliyor, biri söylerken hepsi birden başlıyor. Öbür masalar duymayınca, diğerleri de bağırmaya başlıyor ve ipin ucu kaçıyor. Kavga olmuyor ama gitti o Napolitan müzikler, şimdi pek müzik diyemeyeceğimiz bir şey dönüyor.

Emel Seçen: Babanızın ve ağabeyi Haçik (Nurettin) Beyin sevgi dolu, herkesi kucaklayan yüreklerinin ışıltıları bugün dahi parlıyor.

Oktay Tataroğlu: Babamızın çok çalışmak, beyefendilik ve insan sevmek dışında başka eylemlerini de sonradan öğrendik. Meğer ne kadar çok öğrenci okutuyormuş. Okumaya çok düşkün, çok saygı duyan bir insandı. Erzincan'ın Kurtuluş Günü, kutlamalarına gittiğimizde öğrendik, hiç söylemedi bize.

Orhan Tataroğlu: Müzayede gibi etkinliklerde ünlü birinin, mesela bir futbolcunun forması satışa sunulurdu, muhakkak almak için uğraşır, alır ve sonra bağışlardı.

Oktay Tataroğlu: Türkiye'nin yüzü değişiyor, hele İstiklal Caddesi'nin... Yani dünyanın görmek istemediği insanları biz görmek için akın akın davet ediyoruz. Bunu niye yapıyorlar, bunu irdelemek lazım önce. Şimdi mesela buraya müzisyenler geliyor, biri söylerken hepsi birden başlıyor. Öbür masalar duymayınca, diğerleri de bağırmaya başlıyor ve ipin ucu kaçıyor. Kavga olmuyor ama gitti o Napolitan müzikler, şimdi pek müzik diyemeyeceğimiz bir şey dönüyor.

KÜRTÇE AĞLAMAK

■ MEHMET ERCAN

kürtçe ağlattılar beni zalimler
nasrettince türkçe güldüm onlara

zin'imi sevmemi yasak ettiler
mem oldum yunusça girdim donlara

kürdi dağlarımda şiirler tutup
saldım terzi fikri ufuklarına

tendürek'den bulut alıp sırtıma
yağdırdım konya'nın bozkırlarına

âpe musa gibi hakça yaşadım
nâzımca betikler kazdım uslara

fakî fakî teyra teyra ağladım
hacı bektaş gibi düştüm yollara

seyid rıza oldum dersim şerrinde
denizce, yusufça çekildim dâra

haran toprağında ibrahim oldum
metince, muhlisçe koştum hârlara

mazlumca direndim pay- ı diyarda
şeyh bedrettin gibi düştüm zârlara

kuşan mavzerini çık gel alişer
süphi yoldaşlarım düşmüş faklara

gezi isyanına selam gönderdim
gözyaşı akıttım genç ölülere

ali ismail'e hayat borcum var
berkin elvan ile girdim mezara

kendin olmak meğer ne kadar zormuş
suçsuz, günahsız düştüm damlara

mahlasım ERCANİ adım mehmet'tir
taş oldum dayandım işkencelere

Mehmet Ali & Akşamsefası

BİR ÇUKUROVA ROMANI: ÜÇ NEFES, ÜÇ NEFER

■ B. SADIK ALBAYRAK

Alper Yalman kendi romanını yazmak istiyordu; 1970'lerde devrimci mücadeleye girmiş, Filistin'de savaşmış, Paris'te siyasi sürgün olmuş, Toplumsal Kurtuluş'un temsilciliğini yapmış, Yalçın Küçük ile aynı evde yaşamıştı. Yoldaşları vurulmuş, idam edilmişti. Coşkun Soysal'ın vurguladığı gibi romanesk bir hayatı olmuştu.

Alper Yalman *arkadaşımızı yazarlıkta en verimli çağında kaybettik. Üç kitaptan oluşan anılarının birinci kitabını henüz tamamlamış, ailesinin geçmişiyle ilgili bilmediği şeyler öğrenmişti. Dedeleri Birinci Dünya Savaşı'nda, Çanakkale ve Arabistan cephelerinde savaşmışlar, Kurtuluş Savaşı'na katılmışlardı. Bu öğrendikleri Alper Yalman'ın yeni romanının esin kaynağı oldu. Anılarını yazmaya ara verip aile anılarından yola çıkarak "Üç Nefes, Üç Nefer" adını vereceği romanını yazmaya başladı. Fakat kitabını tamamlayamadan kansere yakalandı. Ne yazık ki, ameliyatın neden olduğu enfeksiyon sağlığına kavuşmasına engel oldu.*

Alper Yalman, romanını büyük ölçüde tamamlamıştı. Kısa bir son bölümle noktalamayı tasarlıyordu fakat hastalığı buna olanak vermedi. Ailesi ve biz arkadaşları romanını yayınlayarak son dileğini gerçekleştirmiş olduk. Kültürümüzün bereketli toprağı Adana'dan edebiyatımıza yeni bir katkı olduğunu düşündüğümüz "Üç Nefes, Üç Nefer", hak ettiği okura ulaştığında bu görülecektir. Aşağıda okuyacağınız yazı Alper Yalman'ın romanına önsöz olarak yazıldı fakat ailesinin isteği üzerine kitapta yer almadı. Ailesi roman için Alper Yalman'ın düşündüğü "Üç Nefes, Üç Nefer" yerine "Bitmeyen Savaş ve Kocuroğulları" adıyla yayınlanmasına karar verdi. Önsözde kitabın adı bu nedenle tasarıdaki adıyla "Üç Nefes, Üç Nefer" olarak yer alıyor.

Mehmet Ali & Akşamsefası

Alper Yalman'ın romanı şaşırtıcı biçimde Yaşar Kemal ile Orhan Kemal'i çağrıştırıyor. Şaşırtıcı biçimde, çünkü ne dili onların diline benziyor ne de temel sorunsalı... Sanıyorum bu çağrışımın kaynağında Çukurova var. Üç Nefes, Üç Nefer on dokuzuncu yüzyılın sonlarında, Çukurova'nın en güneyinde, Karataş köyünde doğan üç çocuğun, emperyalist paylaşım savaşında talimlerde, ateş altında, esir kamplarında, Teşkilat-ı Mahsusa saflarında geçen yaşamlarını romanlaştırıyor. Bu özelliğiyle onu tarihsel roman olarak niteleyebiliriz. Üç köylünün başkişisini oluşturduğu bu tarihsel romanda tarihsel kişiler de karşımıza çıkıyor fakat yazar onları olabildiğince geri planda tutuyor. Bu, onu başarısız romancıların tarihsel kişileri romanlaştırırken sürüklendiği yüzeysellikten ve şematizmden kurtarıyor.

***

Alper Yalman kendi romanını yazmak istiyordu; 1970'lerde devrimci mücadeleye girmiş, Filistin'de savaşmış, Paris'te siyasi sürgün olmuş, Toplumsal Kurtuluş'un temsilciliğini yapmış, Yalçın Küçük ile aynı evde yaşamıştı. Yoldaşları vurulmuş, idam edilmişti. Coşkun Soysal'ın vurguladığı gibi romanesk bir hayatı olmuştu. Şair ve romancı Alper Yalman kendinin ve kuşağının romanını yazmayı çok istiyordu.

Alper Yalman'ın kendi romanını yazmaya çalışırken çok zorlandığını tahmin ediyorum. Bir romancı özgürlüğü elde edemediğini gördü. Eylülde Gidenler adını verdiği birinci cildi tamamlamıştı. Yetişme yılları, devrimci harekete katılışı, 12 Eylül Darbesinden sonra Filistin'e gidişi, savaşta girdiği çarpışmalar, bütün bunları ilk kitapta yazmıştı. İkinci kitap Paris yıllarını anlatacak ve romanı Türkiye'ye döndüğü, Mersin'e yerleştiği dönemi işleyen üçüncü ciltle tamamlanacaktı.

Eylülde Gidenler'i bitirince anıyla roman arasında tereddüt eden özgün bir metin yazdığını gördü. Oysa anı değil, roman yazmak istemişti. Onu ilerde yeniden işlemek üzere çekmeceye koydu. Öznelliğinden sıyrılıp romancı yaratıcılığını özgürce kullanacağı konuyu o sırada buldu; ailesinin tarihinde yer alan ama yüz yıl sonra neredeyse unutulup gidecek bir Kurtuluş Savaşı öyküsü keşfetmişti. Çanakkale, Yemen, Hicaz cephelerinde savaşan, Büyük Taarruz ile İzmir'e yürüyen dedelerini yazacaktı. Bunu yaparken tarih çalıştığını, Çanakkale'ye gidip şehitlikte İbiş Kocuroğlu'nun izini bulduğunu biliyorum.

Bunun onu ne kadar heyecanlandırdığını telefon görüşmelerimizden hatırlıyorum. Derinden duyarak yazdı; kimi yerleri yazarken gülüyor, acı haberi verirken Emine Ana ile birlikte ağlıyordu.

Hızla araştırdı ve hızla yazdı. Sanki çok zamanı kalmadığını sezmişti.

***

Aslında yine kendi romanını yazmıştı; dedelerinin yüz yıl önce yaşadıklarıyla Alper'in 1970'lerde yaşadıkları arasında ortak çizgiler vardır. Tarihin hızlandığı bir dönemde, Türkiye'de kapitalizmin ilk geliştiği bölgelerden birinde, Çukurova'da doğan üç köylü çocuğu, kendilerine okuma yazma öğretecek bir Jön Türk aydını bulabilmişlerdi. İstibdat'tan Cumhuriyet'e, kul'dan yurttaş'a dönüştürecek bir tarihin eylemci öznesi olabilmişler, emperyalizme ve padişaha karşı savaşmışlardı. Bu tarih ve coğrafyanın çocukları Kurtuluş Savaşı'nın neferine dönüşmüşlerdi.

1960'larda hızlanan tarihimizde kapitalist cumhuriyetin çelişkileri hükmünü yürütecekti ve Alper dedelerine benzer biçimde fakat daha zorlu bir savaşın, toplumsal kurtuluş'un bir neferine dönüşecekti.

Alper Yalman, köklerine dönerken ve daha özgürce romanını kurgularken, bir bakıma, anılardan kurtaramadığı kendi romanını da yazmış oldu.

***

Hızla yazdı ve diliyle, kurgusuyla, heyecan yüklü anlatımıyla yetkin bir roman ortaya koydu. Alper Yalman'ın erken ölümüyle yetenekli bir romancıyı yitirdik. O, romanlarında Yalçın Küçük'ün özümsenmiş düşüncelerini yansıtıyordu. Maktul ile Maktule'de Yalçın Hoca'yı roman karakterlerinden biri yapmıştı. Bu romanında ise, tarihe bakış açısını ve yorumlayışını Yalçın Küçük'e dayandırdığını söyleyebiliriz. Hoca'nın Tezler dizisini ve öteki kitaplarını okuyanların Üç Nefes, Üç Nefer'deki Yalçın Küçük izlerini rahatlıkla göreceklerinden eminim.

Toplum ve tarih bilgisini romanın estetiğine zarar vermeyecek biçimde özümseyerek edebiyata taşımak büyük yazarlık mahareti gerektiren bir iştir. Alper Yalman'ın eseri ülkemizin en özgün aydınlarından Yalçın Küçük'ün düşüncelerini edebiyat estetiği içinde romana taşımıştır ve bu yanıyla da önemlidir. Bilimsel düşünce ile edebiyat arasında hoş bir bileşim yaratmıştır.

***

Üç Nefes, Üç Nefer'in bir başka şaşırtıcı özelliği de, toplumsal kurtuluşçu, yani sosyalist Alper Yalman'ın Kurtuluş Savaşçısı yani milli kurtuluşçu dedelerine güçlü bir sevgiy-

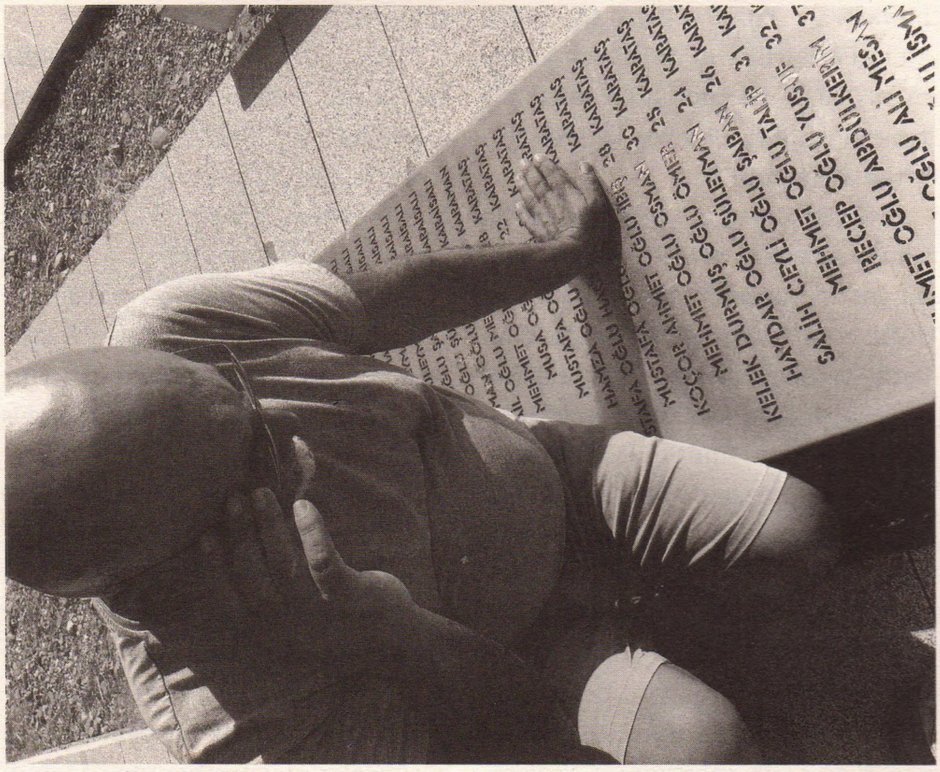

Alper Yalman Çanakkale Şehitleri listesinde Koçuroğlu İbiş'in ismini bulmuştu

le sarılmasıdır. Neredeyse kurulan cumhuriyetin kapitalist niteliğini göz ardı edecek bu sahiplenme duygusunun günümüz gerçeğinin yazarda yarattığı bir duyarlılık olduğunu söyleyebiliriz. Yalnızca Cumhuriyet'in ve kurumlarının değil, cumhuriyet düşüncesinin, laikliğin, eşitliğin, adaletin fikrinin bile mahkûm edilmeye çalışıldığı son yirmi yılımızın romancıda yarattığı bir yeni bilinçtir.

Çünkü yıkılan yalnızca Cumhuriyet değildir, yakın tarihimizin iki yüz yıllık toplumsal birikimi, ümmetten toplum olmaya götüren bütün kazanımları yok edilmiştir. Sosyologların kaba şemasıyla söylersek, cemiyet dağılmıştır, neredeyse yeniden cemaate gerilemiş bir toplumsal gerçeklikte yaşıyoruz. Yalçın Küçük, bunu çok önceden, dünya çapında bir gerileme olarak tespit etmiş, adına "yeni ortaçağ" demişti. Devrimci bir yazarın hem Cumhuriyet'e hem onunla gelen yurttaşlık bilincine büyük değer biçmesi bunun yansımasıdır.

Alper Yalman, elinizdeki romanda Çukurova'nın ıssız topraklarında yitip gitmiş bir köyden çıkan üç gencin, okuyup öğrenerek, sürekli gelişerek birer bağımsızlık savaşçısına dönüşmesini büyük bir sevgiyle ve yiğitlemeyle yazıyor. Bunun abartılı bulunmaması gerekiyor. Devrimci yazarın bugünün gerçekliğiyle tarihe bakarken yarattığı bu yeni duyarlılığın değerli olduğunu düşünüyorum.

İkisi birleşmiştir; artık toplumsal kurtuluş, milli kurtuluşun da tek yoludur. Karataş'ın köylüleri Kurtuluş Savaşı'nın neferi olarak yazarın deyişiyle nasıl "kendilerine karşıt yurttaş ve yürüyen Cumhuriyet" oldularsa, bugünün emekçileri kurtuluş için "tekelcilere karşı yürüyen sosyalist cumhuriyet" olmak zorundadırlar.

***

Bir cumhuriyet savaşının içindeyiz; Üç Nefes, Üç Nefer cumhuriyet savaşının romanıdır. Yalçın Küçük, Alper'le Paris'te aynı evi paylaştığı Fransa'dan ülkeye 29 Ekim 1988 tarihinde döndü. Edirne'den girdiğinde tutuklanarak Edirne hapishanesine götürüldü. Hapishaneye konacağını bilerek dönüyordu ve simgesel olarak, sürgünde ölen aydınlarımızı, Namık Kemal'i, Nâzım Hikmet'i, Behice Boran'ı da Türkiye'ye getiriyordu. Bugün Yalçın Küçük'ün ülkeye dönüş için 29 Ekim'i, Cumhuriyet'in kuruluş yıldönümünü seçmesinin ne kadar derin bir simgesel değeri olduğunu daha iyi anlıyoruz. Yalçın Hoca gelmekte olan cumhuriyet savaşını çok erkenden görebilmişti ve hapse konacağını bile bile ülkesine, "büyülü hapishanesine" bir Cumhuriyet Bayramı'nda dönmeyi tercih etmişti. Geçen yirmi yılda Yeni Osmanlı'nın bu savaşta neler yaptığını biliyoruz.

Alper Yalman da, romanının 29 Ekim'de yayınlanmasını hayal ediyordu; cumhuriyet savaşında silah olacak bir roman yazıyordu.

Biz yoldaşları Üç Nefes, Üç Nefer'i bir 29 Ekim'e yetiştirmeye çalışıyoruz. Emekçilerin cumhuriyetine, sosyalist cumhuriyete taze bir nefes olarak... Nâzım Hikmet'in dediği gibi, "eski cihan, yeni cihan önünde eğil, her ne yapsan varacağız emelimize"; biz kazanacağız.

Üç Nefes, Üç Nefer'in hak ettiği okurla buluşmasının heyecanını duyarak Alper Yalman dostumu sevgiyle anıyorum.

3 Ekim 2021, Eyüp

ÇIKTI...Tüm satış noktalarında.

BİTMEYEN SAVAŞ
ve
KOCUROĞULLARI

Alper Yalman

alan

Bitmeyen Savaş, bir cumhuriyet savaşı romanı olmanın yanısıra, nesilden nesile sözlü olarak anlatılmış bir aile hikâyesine yeniden can veriyor. Çukurova'nın en güneyinde, küçük bir Yörük köyünden çıkan üç genç kardeşin, ülkenin bağımsızlık mücadelesine nefes verişini anlatıyor.
"Ve onlar, artık önce kendilerine karşıt yurttaştırlar.
Yürüyen cumhuriyettiler Mahmut ve Ahmet..."

DOĞUKİTABEVİ

İslambey caddesi, No:102-104B Eyüpsultan-İstanbul www.dogukitabevi.com Twitter: @dogukitabevi Tel:02125272926

İSTANBUL
KLASİKLERLE
BULUŞUYOR

sehrintiyatrosu sehir_tiyatrosu sehirtiyatrolari sehirtiyatrolari1914

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
Şehir Tiyatroları
1914